VASILE GOGEA

ANAMTEME

Concepţia grafică: Teodora GOGEA
Foto: „Bătrînii din Ieud”, de Mihai Dăncuş

© Editura EIKON
Bucureşti, Calea Vitan nr. 242, sector 3,
cod poştal 031310, România

Difuzare / distribuţie carte: tel/fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacţia: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituraeikon.ro
web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Naţional
al Cercetării Ştiinţifice din România (CNCS)

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Naţională a României

ISBN: 978-606-711-278-8

Editor: Valentin Ajder

VASILE GOGEA

ANAMTEME

Exerciţii de anamneză

Cu o postfaţă de
Andrei ZANCA

EIKON
2015

De acelaşi autor:

Doisprezece prozatori, proză scurtă, (volum colectiv de debut), Editura *Dacia,* 1988.

A realizat antologia ***Şase basme minunate***, coperta şi ilustraţiile de *Corneliu Mihai*, editată de *Teatrul Dramatic Braşov*, 1989.

Scene din viaţa lui Anselmus, roman, **Ediţia I**, Editura *Litera,* 1990; **Ediţia a II-a,** cu o prefaţă de *Ion Bogdan Lefter*, Editura *Limes*, 2oo8. Premiul *„Corona"* al revistei *Calende* şi *Premiul pentru debut* al Uniunii Scriitorilor, Filiala Braşov, 1991.

Fragmente salvate. 1975-1989. *Jurnal şi alte texte.* (cu o prefaţă de *Vladimir Tismăneanu),* Editura *Polirom,* 1996. Premiul *„Cartea anului",* la Salonul naţional de carte, Cluj, 1997; nominalizare la premiile ASPRO.

Propoieziţii, versuri, Editura *Solstiţiu&Decalog*, 1998.

Exerciţii de tragere cu puşca de soc, publicistică, Editura *Paralela 45,* 1998.

(Re)citindu-l pe Eminescu. În umbra timpului, eseu, Editura *Charmides*, 2000. *Premiul special* al Editurii *Scrisul românesc,* 2ooo.

OftalMOFTologia sau ochelarii lui Nenea Iancu, eseu, **Ediţia I**, cu o postfaţă de *Mircea Muthu*, Editura *Grinta*, 2002. Nominalizare la premiile Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor. **Ediţia a II-a**, cu o prefaţă de *Gheorghe Grigurcu*, Editura *Grinta*, 2012.

Logodnica mecanicului Gavrilov, proză scurtă, Editura *Limes*, 2002. *Premiul pentru proză* al Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj, 2003; nominalizare la premiile ASPRO.

Repere ale gîndirii româneşti, în colaborare cu *Aurel Ion Brumaru*, (cu o prefaţă de Acad. *Alexandru Surdu*), Editura *Grinta*, 2003. Nominalizare la premiile Filialei Braşov a Uniunii Scriitorilor.

Tratat despre înfrînt, meditaţii, Editura *Charmides&Eikon*, 2004. *Premiul centrului pentru Cultură al judeţului Bistriţa-Năsăud* la Concursul Naţional de proză *„Liviu Rebreanu”*, 2004.

Încă Propoieziţii, versuri (cu o postfaţă de *Ion Mureşan*), Editura *Grinta,* 2006. *Premiul Festivalului internaţional de poezie Sighetu Marmaţiei,* 2006. Nominalizare la premiile Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor.

Voci în vacarm. Un dialog cu Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, interviu (cu o postfaţă de *Liviu Antonesei*), **Ediţia I**, Editura *Eikon,* 2010. *Diploma de excelenţă* a Bibliotecii Judeţene *V.A.Urechia*, Galaţi, 2011. **Ediţia a II-a**, cu trei fotografii de Constantin Cojocaru, Editura *Eikon*, 2013.

Mofteme, comentarii la I.L.Caragiale, Editura *Charmides*, 2012. Premiul revistei *Mişcarea literară* (Bistriţa), 2013; Premiul „*I.D. Sârbu*” al Filialei Cluj a U.S.R., 2013.

Singur cu Hegel (un autoportret ascuns), cu o prefaţă de *Vasile Muscă*, filosofie, Editura *Eikon*, 2013. Nominalizare la premiile Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor.

Propoieziţiile din Salonul 9 (6 fiind ocupat), versuri (cu un text critic de *Gheorghe Grigurcu* în loc de postfaţă), Editura *Charmides*, 2014.

La scara blogului. Jurnal dedus (2919-2014), (prefaţă de *Dorin Tudoran*, postafaţă de *Letiţia Ilea*), Editura *Charmides*, 2014. Premiul Festivalului Naţional de Proză „Saloanele Liviu Rebreanu”, Bistriţa, 2014; Premiul „*Radu Petrescu*„, al Societăţii Scriitorilor din Bistriţa-Năsăud, 2015. Nominalizare la Premiile „Observator cultural”, 2015.

A tradus din limba franceză lucrarea ***Maramureşul,*** de *Alexandru Filipaşcu*, Editura *Echim,* 2002.

A îngrijit (alături de *Adrian Michiduţă*) ediţiile critice:

Mircea Florian, ***Filosofia Renaşterii***, Editura *Grinta*, 2003.

Ion Petrovici, ***Misiunea filosofului***, Editura *Grinta*, 2004.

Prezent în numeroase antologii şi volume colective.

Teroarea libertăţii

(în loc de prefaţă)

După cincisprezece luni de la **schimbarea la faţă** *a României, observ că există oameni pentru care, parafrazîndu-l pe Proust, aş spune că libertatea este o teroare.*

Probabil, din această pricină este mai uşor să trăieşti ca sclav între oameni liberi, decît să agonizezi ca om liber printre sclavi.

Astfel, sfîşiată între riscul politic şi eroarea morală, libertatea se transformă tot mai mult într-un complicat exerciţiu, rezervat doar „atleţilor".

Pentru marea majoritate a oamenilor - suferind de o severă „distrofie" civică - libertatea rămîne, în continuare, doar unitatea de măsură a propriei degenerări.

Vasile GOGEA

Acest text a fost publicat prima dată în *Dreptatea,* ***(24 mai, 1991),*** şi reluat in volumul *Exerciţii de tragere cu puşca de soc*, (Edit. Paralela 45, 1998). Cred că rămîne valabil.

Ultima zi a copilăriei

Micul text pe care îl reiau aici, „în deschidere", a fost scris la cîteva zile după revolta anticomunistă din 15 noiembrie 1987 de la Braşov. Eram, la acea dată, referent literar la ***Teatrul dramatic*** din fostul ***Oraş Stalin***, dar aveam şi „un caiet de sarcini" în redacţia revistei ***ASTRA***. În această conjunctură primisem o rubrică personală permanentă - ***Dicţionar de sentimente*** - sub genericul căreia publicam, lună de lună, cîte o tabletă pe care încercam s-o fac nu doar literar. Ca într-o farmacie magică, adăugam în compoziţia tabletei şi doze infinitezimale de ***virus.*** Dar un ***virus*** pe care îl credeam benefic şi necesar. Încă mai cred în ***puterea ascunsă a virusării*** discrete dar susţinute… Mai devreme sau mai tîrziu efectele se fac simţite…

Tot mai clar, mai intens îmi amintesc, în fiecare început de iarnă, odată cu prima ninsoare, de o întîmplare multă vreme uitată, din copilărie. Era într-o zi de vacanţă, cu multă zăpadă, cum numai în vacanţele copilăriei ni se pare că mai poate fi. Mergeam zilnic la săniuş undeva lîngă stadion, într-un loc unde terasamentul căii ferate, înălţat mult deasupra străduţei cu case mici, aproape ascunse sub un strat gros de nea, ne lăsa să facem pîrtii iuţi, ameţitoare. Veneam acasă totdeauna după ora limită fixată de tata, transpirat, cu hainele încărcate de franjuri de gheaţă.

„Prin foc şi prin apă treci, băiete, dar la mine la masă nu întîrzii!" - îmi spunea bunul meu tată şi de fiecare dată uitam, iar cînd îmi aminteam speriat, o luam la fugă disperat spre casă. Odată, întorcîndu-mă astfel grăbit, sperînd să recuperez din întîrziere, un bătrîn cu un geamantan mare m-a oprit şi m-a rugat să-l ajut să ajungă pînă la gară, să nu piardă trenul. Nu era departe, dar n-aveam timp, „prin foc şi apă" trebuia să trec, numai să nu întîrziu. L-am refuzat.

A doua zi am auzit că l-a călcat trenul. Ca să scurteze drumul, bătrînul o luase direct, peste linii. Era surd, spuneau oamenii.

Aceea a fost ultima zi a copilăriei mele. Desigur, însă, că n-am înţeles acest lucru decît mult mai tîrziu. Şi, probabil, că nu l-am înţeles încă deplin de vreme ce continui să-mi amintesc acea zi de cîte ori ninge, la începutul fiecărei ierni.

(Text publicat prima dată în revista *ASTRA*, nr.12/1987 şi inclus în volumul *Fragmente salvate. (1975-1989), Polirom*, 1996.)

„Sfinxul" din Bădăcin

(8 ianuarie 1873, Bădăcin - 5 februarie 1953, Sighet)

Scriu aceste rînduri stăpînit încă de puternicele impresii provocate de lectura unei cărţi aşteptate, necesare, reparatorii şi cu virtuţi de îmbărbătare morală: este vorba despre lucrarea, inspirată mai curînd spiritual decît literar, dar cu certe probaţiuni de ştiinţificitate, a preotului greco-catolic **Cristian Borz**: ***Monografia satului Bădăcin şi a Familiei Maniu*** (Editura *Caiete Silvane*, Zalău, 2012). Volumul se bucură de bine(pre)cuvîntarea Episcopului de Oradea al Bisericii Greco-Catolice, Î.P.S. Virgil Bercea, de cîteva emoţionante „mărturii" pilduitoare (despre *Unchiuţu*) semnate de Pr. Matei Boilă, dar şi de un avizat „cuvînt înainte" valorizant-explicativ, semnat de Cercetătorul ştiinţific dr. Marin Pop. O spun dintru început: cartea nu e folositoare doar pentru locuitorii acestui vechi domeniu nobiliar românesc, al cărui „patron" este incontestabil Iuliu Maniu (descendent direct din Laurenţiu Man, atestat cu diplomă nobiliară încă de la 17oo), dar este de neomis atunci cînd, oricine şi oriunde, va încerca să „deseneze" o nouă geografie morală a României. Mai spun, dar întărind prin aceasta meritele excepţionale atît ale autorului, cît şi ale editorilor, că acest corpus de documente (multe inedite) ar trebui reeditat urgent într-o mare casă de editură, tradus în două-trei limbi de circulaţie largă şi accesibil, în biblioteci şi librării, şcoli, universităţi dar şi la Parlamentul României, tuturor românilor care nu şi-au

pierdut încă speranţa în destinul neamului acesta. Poate chiar mai mult, celor care sunt în pericol de a o pierde.

Am mai făcut această mărturisire: puţine documente ologrefe originale au produs în fiinţa mea emoţii şi sentimente atît de adînci, dar atît de luminoase şi încurajatoare prin chiar aura tragică în care erau învăluite, expresii hiperconcentrate ale unor forţe morale indestructibile, precum mi s-a întîmplat la „întîlnirea" cu **manuscrisele** lui Eminescu sau cu ***Testamentul lui Iuliu Maniu***. Pe acesta din urmă am avut şansa să îl văd (şi să îl ţin în mînă!), în 1990, la Arhivele Statului din Braşov, unde se păstrează. Mi s-a părut atunci, aşa cum mi se pare şi acum, mai important aproape decît mormîntul negăsit al celui care, conform *„Actului de moarte*", a dispărut fizic pe drumul martiric dintre *Strada Sfinţilor*, din Bucureşti şi *Cimitirul săracilor* din Sighet. În testament descoperim sensul înalt, spiritual, moral, dezinteresat al trecerii prin viaţă. Pe chiar prima filă a „actului notarial" citim: *„În faţa mea doctor Nicolae Ioaneş, notar public... s-a prezentat azi domnul Iuliu Maniu, agricultor..."*! Apoi, pe prima pagină a *Testamentului* olograf: *„Subsemnatul Iuliu Maniu, locuitor în Bădăcin..."!* O modestie cosmică însoţeşte şi aceste ultime preocupări pentru a lăsa în bună şi obştească rînduială bunurile care îl mai legau ca persoană fizică de acestă lume, după ce şi-a consacrat întreaga viaţă pentru a pune într-o ordine morală neamul şi ţara. Nu era loc pentru o enumerare vanitoasă a titlurilor: de nobleţe, academice, politice, de demnitar de stat... Statura sa monumentală se reflectă în faptele sale şi ar trebui să fie vie în memoria noastră.

Şi, iată, graţie preotului Cristian Borz, ***Sfinxul*** din Bădăcin ne „vorbeşte" încă. Am în vedere un document olograf, prezentat (dacă nu mă înşel) în

premieră în facsimil, de o importanţă copleşitoare pentru a înţelege corect poziţia lui Iuliu Maniu (supusă prea des unor speculaţii fie dictate de interese străine, fie rezultate din necunoaştere) faţă de încheierea armistiţiului cu Puterile Aliate pentru ieşirea României din alianţa cu Germania hitleristă, pe fondul celebrei înţelegeri dintre Churchill şi Stalin, cunoscută sub numele de „acordul de procentaj" (din 9 octombrie 1944) prin care se stabileau, procentual, influenţele anglo-americane şi cele ale Uniunii Sovietice în Europa de sud-Est.

Iată, transcris, un fragment din acest document (în fapt, o „Declaraţie" dată în anchetă de Iuliu Maniu, în 1947): „Acordul de la Moscova, care a fost determinat în bună parte de intervenţia mea făcută Guvernelor din Moscova, America şi Anglia, arătînd că Guvernul român nu ratificase acordurile de la Yalta şi Potsdam, D-nii Clark Ken şi Hariman mi-au cerut să accept acordul de la Moscova şi să colaborez la punerea lui în aplicare.

Hotărîrile de la Moscova nu mă satisfac şi nu accept personal acest acord. Voi da un răspuns după convocarea delegaţiei permanente a Partidului." Din acel moment soarta lui Iuliu Maniu a fost pecetluită. O confirmă, mai tîrziu, într-unul din jurnalele sale **François Mauriac** (laureat al Premiului Nobel pentru literatură - 1952):

„Iuliu Maniu era deja condamnat la moarte, iar sentinţa nu va uimi opinia publică mondială. Se vor ridica puţine proteste: la ce ar folosi? Comedia s-a sfîrşit. Comuniştii din lumea întreagă ştiu bine că acum trebuie să aibă curajul de a ne arăta adevărata lor faţă, care, mai ceva decît moartea, nu se poate privi direct, deoarece este moartea însăşi, moartea noastră,

a fiecăruia dintre noi, europeni, occidentali, ce refuzăm să fim bolşevici şi, prin urmare, suntem învinuiţi de aceeaşi crimă ca şi Petkov şi Maniu: crima de a ne opune politicii Moscovei.[*]

Atît de mult îl ura regimul de la Moscova, şi atît de mult se temea de Iuliu Maniu regimul marionetă de la Bucureşti, încît şi moartea martirică i-au ţinut-o secretă pînă în anul 1957, 20 iulie, cînd se eliberează „Actul de moarte" (ce cădere batjocoritoare în acest „act": de la simplitatea de sfînt a „agricultorului" şi „locuitorului", la sugestia diavolească de parazit în formula „fără ocupaţie"!)

Părintele Cristian Borz pare că ne spune:

Să nu lăsăm uitarea să „scrie" un al doilea „act de moarte", infinit mai vinovat ca primul. Nu va „consemna" decît moartea noastră morală.

*

În chiar zilele în care pregătesc acest volum, a fost lansată din Bădăcin o campanie publică pentru salvarea de la degradarea totală şi ireparabilă a *Casei Memoriale Iuliu Maniu.* Reiau pe blogul meu fiecare nou material publicat de Echipa de campanie, condusă

---

[*] Extras din fragmentul publicat în revista *ASTRA*, nr. 1-2 (229)/1992, din **François Mauriac**, *Journal V*, in *Les Chefs-d'oeuvre de François Mauriac*, tome XII (pp.399-401), Librairie *Ernest Flammarion*, coll. *Cercle du bibliophile*, Paris, s.d., în traducerea lui **Vasile Diaconu**.
(*Tribuna*, nr. 253, 16-31 martie 2013 şi *Alternanţe*, Nr. 1(2), ianuarie 2014)

de părintele Cristian Borz, preotul parohiei Greco-Catolice din Bădăcin. Iată ce am postat azi, 27 aprilie 2015 pe blog:

„În timp ce Parlamentul României vrea să legifereze o „Zi a Costumului Popular Românesc", Iuliu Maniu rămâne în „zeghea" nepăsării!

Deputaţii români vor ca data de 16 mai să fie ***Ziua Costumului Popular Românesc***. Măsura, spun aleşii, are ca scop punerea în evidenţă a costumului popular ca document artistic şi istoric. „Într-o lume globală, România îşi poate păstra suveranitatea şi prin conservarea valorilor autentice româneşti", se arată în expunerea de motive a proiectului legislativ. Cum se pot „conserva valorile autentice româneşti" ***fără memoria identitară, de profunzime, ziditoare a naţiunii moderne româneşti*** nu ne spun aceşti deputaţi. În absenţa acestei memorii, s-ar putea ca cel mai „popular" costum românesc să devină… ***zeghea***! Desigur, cusută la vreuna dintre casele de modă ale vreunui celebru ***dizainăr*** român! „Botezat" sau nu…

Părintele ***Cristian Borz***, preotul Parohiei Greco-Catolice din Bădăcin trage, însă, neobosit şi fără odihnă, clopotele pentru salvarea ***Casei Memoriale Iuliu Maniu***. Şi este recunoscător celor care, prin donaţiile lor, au strîns în conturile deschise pentru această acţiune, pe cît de nobilă pe atît de acuzatoare la adresa indiferenţei Academiei Române, a Parlamentului, Guvernului şi Preşedinţiei României, 20 000 de lei! Adică ***mai puţin decît diurna pe o lună*** a unui parlamentar român!

Nu mai ştiu cui ar trebui să-i fie ruşine: „clasei politice" din ţara printre ai cărui ***Părinţi Fondatori*** se

numără, în frunte, şi ***Iuliu Maniu***, sau celor care i-au trimis pe mankurţii ăştia în parlament, nemaştiind nimic despre istoria propriei lor ţări? Continui, însă, cu mijloacele care îmi sunt la îndemînă, să sprijin lucrarea salvatoare a acestui ***simplu preot de ţară***! Pentru că el ştie că are o ***Ţară***, şi ştie şi cui datorează acest dar!“

Viaţa şi jertfa lui Mircea Vulcănescu, „Cea mai înaltă lecţie de etică a omului de stat”

*„Figura enciclopedică a lui **Mircea Vulcănescu** este pe cale să se închege în conştiinţa noastră, la 60 de ani de la mutarea sa la cele veşnice.”* - aşa îşi începe **Dora Mezdrea** densa (şi tensionata) prefaţă, cu titlul citat mai sus, al impresionantului (din toate punctele de vedere) *volum V* din seria *Nae Ionescu şi discipolii săi în arhiva Securităţii. Mircea Vulcănescu*, apărut în recent la Editura *Eikon*. Însumînd aproape 800 de pagini, format mare, volumul este rezultatul unei formidabile munci pentru „Prezentarea, selecţia şi îngrijirea documentelor” făcute de Doamna Dora Mezdrea. Ediţia pe care o propunem atenţiei reuneşte un corpus de 278 de documente, din perioada 24 aprilie 1945 şi 8 noiembrie 1952, selectate din cele 27 de volume ale *Fondului penal 232*, din arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii (Direcţia Arhivă Popeşti-Leordeni). Aşa cum se specifică în *Nota asupra ediţiei*, „Dosarele, denumite iniţial, când se aflau la Tribunalul Poporului: „Alexandru Marcu şi alţii”, grupate în 27 de volume, adună laolaltă documentele privitoare la aşa-numitul lotul II al demnitarilor guvernului Antonescu; au în total (vol.1-25) 6386 file, iar ultimele două (vol.26 şi 27), care privesc recursul în anulare al lui Gheron Netta, au în total 294 file. Selecţia noastră reuneşte toate documentele privitoare la Mircea Vulcănescu.”

„Omul se stat şi Dascălul de etică ne lasă cea mai înaltă lecţie de etică." - scrie Dora Mezdrea în introducerea la volum. *„Liniştea sa în faţa nedreptăţii flagrante pe care o suportă nu este, cum cred unii, un fel de resemnare, venită din faptul că procesul acesta era al unei înfrângeri. Ştia de la început, de când a intrat în guvern, că acesta este predestinat înfrângerii şi că va veni ceasul când va plăti pentru participarea sa guvernare. Dar conştiinţa omului de stat nu-i putea dicta decât că, aşa cum în ierarhia sacră eşti ostaşul smerit al lui Dumnezeu, în cea laică eşti ostaşul, deopotrivă de smerit, al Ţării tale."*

Totuşi, nuanţează (gradînd dramatismul agonic al situaţiei în care se afla Mircea Vulvănescu, pînă la altitudinea tragicului) Dora Mezdrea, *„nu poate fi vorba despre o atitudine univocă a lui Mircea Vulcănescu, pe toată durata evenimentelor ilustrate de documentele de faţă; ele arată, dimpotrivă, o gradaţie subtilă, de la* ***seninătatea*** *omului care are conştiinţa datoriei împlinite şi ştie că, în vremuri normale, nici o punibilitate nu are a-l atinge, la* ***liniştea*** *interioară a insului preocupat să desluşească o taină creştină în încercările la care este supus, până la* ***amărăciunea*** *de pe urmă - trepte ce corespund, oarecum, celor 3 recursuri, pierdute pe rând; dar pierdute nu în deznădejde, ci în luptă (chiar dacă fără nădejdea biruinţei), căci Mircea Vulcănescu a luptat pînă la capăt, încercînd să-şi valorifice orice şansă."*

O amărăciune, încă mai accentuată, resimţită pînă la revoltă iată, după 60 de ani, şi de Dora Mezdrea, atunci cînd îşi încheie introducerea cu această interogare acuzatoare: *„...aş vrea să întreb: nu s-a găsit nici una, dintre aceste conştiinţe, care să-şi asume, fără gândul nici unui profit personal, sarcina,*

*înaltă şi dureroasă, în acelaşi timp, de a înlătura de pe fruntea acestui ins de elită al spiritualităţii româneşti formula: „**Deţinutul criminal de război Vulcănescu Mircea?”** Nu vă îngrijorează, nu vă cutremură această alăturare de cuvinte?”*

Parcurgînd paginile acestui necesar volum şi urmărind logica documentelor reproduse, în special cele care privesc argumentarea apărării lui Mircea Vulcănescu, se poate desprinde, dincolo de „înalta lecţie de etică” a bărbatului de stat, şi o strălucită lecţie de jurisprudenţă în condiţii extreme. (Faţă de care, un contemporan, imaginar „condamnat politic” şi, vorba lui Petre Ţuţea cel în totul egal lui Mircea Vulcănescu, „om de stat… pe scaun”, ar trebui să-şi ascundă cutremurat de ruşine „operele” însăilate într-o celulă de lux!)

„Ultimul cuvânt” rostit de Mircea Vulcănescu în faţa Curţii de Apel Bucureşti, Secţia a IX-a Criminală, la 15 ianuarie 1948 este exemplar şi ar merita tipărit separat, într-un format de „buzunar” şi un tiraj „de masă”! Reproduc aici doar încheierea acestui amplu, dens, tensionat şi calm, excepţional argumentat, avînd frumuseţea oratorică a unui discurs demn de aula Academiei ori a Parlamentului:

„Patru ani mi-am cercetat toate actele, căutînd să aflu, în activitatea mea publică, unul de care m-aş putea căi.

N-am găsit!

În asemenea condiţii, Onorata Curte poate să hotărască în privinţa mea orice!

Un singur lucru o pot asigura de pe acum, cînd am încă integritatea mea corporală şi a facultăţilor

mele sufleteşti: că, până în ultimul meu ceas, o să dorm bine!

Onorată Curte,

Termin, rugându-vă să mă iertaţi că am abuzat de timpul domniilor voastre şi că am spus lucrurilor pe nume.

Dar eu cred în Adevăr şi ştiu că nu e putere în lume mai mare decât Adevărul! Să vă ajute Dumnezeu, domnilor judecători, să fiţi nu judecători drepţi, ci Judecători Adevăraţi!

Am zis!

Mircea Vulcănescu"

În încheierea acestei, totuşi, sumare prezentări (mai degrabă „strigări" peste „sat"!) simt nevoia să mai citez „un martor". Este vorba de spre Ştefan J. Fay şi „depoziţia" lui dată, la solicitarea fiicelor martirului, Sandra şi Măriuca, în *Sokrateion sau mărturie pentru om* (Humanitas, 1991) - o caldă, emoţionantă, complexă evocare a lui Mircea Vulcănescu.

„Mircea Vulcănescu a dus în moarte o figură ce a devenit legendară încă din timpul vieţii sale. O figură de o rară frumuseţe în echilibru lăuntric, devenită hieratică în închisoare. Despre viaţa lui, viaţa lui adîncă, de cuget şi de credinţă în creştinismul ortodox românesc, se pot scrie pagini fără de care viaţa lui nu va putea să fie pe deplin înţeleasă. Căci în destin, adeseori, omul îşi rezumă viaţa prin moartea sa. Şi este cazul lui Mircea Vulcănescu, acela care a scris şi a transcris de nenumărate ori versul lui Rilke: „Dă fiecăruia, Doamne, moartea lui."

Binemerită, din partea noastră, a cititorilor, atît Doamna Dora Mezdrea cît şi Editura *Eikon,* pentru această re(con)stituire istorică!

(*Confesiuni*, Nr. 10, octombrie 2013)

Cu „Seniorul” Coposu la Sighet.
O poveste

20 ***Mai***. **Ziua** ***Seniorului***! Nu ştiu cu exactitate cîte zile de douăzeci mai a „sărbătorit” Corneliu Coposu în bezna temniţelor comuniste. Presupun, însă, că ziua de „*duminica orbului*“, în urmă cu douăzeci de ani, a fost una dintre cele mai întunecate. Am avut şansa ca, la prima ediţie a ***„Memorialului Sighet“*** să-i fiu, eu, *ghid* la o „plimbare” prin labirintul sinistrei închisori (încă nu era *amenajată),* să vizităm celulele în care au pătimit şi murit **Iuliu Maniu** sau **Gheorghe I. Brătianu.** Eram însoţit de un operator cameraman de la prima televiziune independentă, nu numai din Braşov, dar cred şi din ţară, şi am filmat pas cu pas tot periplul meu cu ***Seniorul***. La ieşirea din închisoarea de tristă amintire, ne-am oprit pe o bancă în parcul din centrul Sighetului, nu departe de locul unde a fost şi este acum din nou bustul lui *Ioan Mihaly de Apşa*, pentru o ţigară. Operatorul meu era cu camera după noi. Acolo, pe bancă, am înregistrat un interviu excepţional cu ***Seniorul.*** La întoarcere, la Braşov, la o oră de noapte, primul drum l-am facut amîndoi (eu şi operatorul) la studioul postului de televiziune care urma să transmită a doua zi filmările de la Sighet şi, lăsînd acolo tot echipamentul şi casetele cu filmările pe care le făcuserăm, am plecat acasă urmînd să ne vedem a doua zi, devreme pentru montaj. A doua zi a fost o zi neagră: *toate casetele cu filmările de la Sighet dispăruseră!* Aşa s-a pierdut o filmare cu Corneliu Coposu la Sighet.

N-a fost *ca deţinut* la Sighet. A cunoscut alte locuri ale martirajului din *romlagul* românesc.

Acum, rememorînd, frust şi fără stil, această întîmplare îmi revine în minte ultima întrebare şi, desigur, ultimul răspuns din acel interviu *furat*. L-am întrebat, cu o obrăznicie pe care vîrsta mea de atunci şi o oarecare experienţă pot doar s-o justifice: **de ce, *din cei 1104 morţi (oficial) la Revoluţie, nici unul nu e un fost deţinut politic?*** Nu mi-a răspuns imediat. Şi-a aprins un *Kent*, a tras cîteva fumuri adînci, apoi mi-a spus: ***sper să ajungi şi dumneata la şaptezeci de ani, şi ai să înţelegi****!* A fost prea generos. N-am ajuns la şaptezeci de ani şi am început să înţeleg. Îi sunt recunoscător pentru acele două-trei ore petrecute împreună în şi împrejurul închisorii din Sighet. Era, la urma urmelor, locul meu de naştere! Acum, cred că a fost şi un moment de renaştere. Astăzi, de ziua sa, nu pot să spun mai mult despre ***Senior***.

Dar cine vrea să ştie mai mult, poate să vadă **autobiografia, olografă**, (*şi, dacă a văzut şi testamentul ograf al lui Iuliu Maniu, poate înţelege de ce a fost atît de apropiat de acesta)* a acestuia, graţie ***Fundaţiei Corneliu Coposu*** înfiinţate de sora ***Seniorului***.

(2010, pe blogul personal)

Amintiri cîndva interzise.

Aproape o viaţă întreagă „povestea" pe care încerc acum s-o reconstitui, dintr-un fond „secret" al memoriei mele, a trebuit să rămînă nespusă. O aflasem, copil fiind, la Făgăraş, de la tatăl meu, cu condiţia să nu vorbesc despre ea cu nimeni, mai ales la şcoală. Într-unul din rarele momente în care Tata ne spunea cîte ceva despre tinereţea lui (născut în 1924, în Ieud - Maramureş, trecut prin calvarul refugiului după Diktatul de la Viena, stabilit, după incredibile aventuri, mai întîi în Bucureşti unde „prinde" marele cutremur şi rebeliunea legionară, apoi la Făgăraş), ne-a povestit despre **Regele Mihai**. Spărgînd, în mintea mea de copil, în zeci de cioburi, prima mare minciună din manualele pe care nici nu vroia să le vadă, de cîte ori, la început de an şcolar, încercam să i le arăt. Ne-a povestit, aşadar, cum acesta, de cîte ori se afla la Sinaia, la Castelul Peleş, cu **Regina-mamă Elena**, venea, singur, fără suită, fără pază, însoţit doar de cîinele său, un ciobănesc german splendid, cu automobilul pînă la Făgăraş de unde cumpăra prăjituri de la celebra cofetărie „*Embacher*" (în *Jurnalul fericirii*, N. Steihardt o aşează pe primul loc în România într-un top al celor mai celebre cofetării!), iar pe drum, între Făgăraş şi Sinaia, mai cumpăra flori de la, nu mai puţin celebrele *Sere* din Codlea. Pentru mama Sa! Cu Regatul sfîrtecat de jocul cinic al marilor puteri ale timpului, angajat într-un război care, în final, deşi a salvat (în mare parte) Regatul, a adus republica (bolşevică) şi i-a smuls cu

brutalitate coroana, *Comandantul Suprem al Armatei Regale Române* găsea timp pentru un gest de o tandreţe umană excepţională. Toată iubirea lui, asemenea sutelor de mii de tineri români din acei ani, era împărţită între Ţară şi Mamă. Dar, întregul simbolism moral, al acestui atît de simplu gest nu-l voi mai descifra acum.

Acum, în acest moment solar al istoriei noastre, voi spune şi eu, cu recunoştinţă şi cu mîndria de a mă putea declara liber un *supus* al *Majetăţii Sale*, doar **„Trăiască Regele**

În pace şi onor,
De Ţară iubitor
Ş-apărător de Ţară!”

Nu orice om de pe planetă se poate legitima pe sine astfel: ***sunt supusul celui mai longeviv suveran din istorie!***

(octombrie 2011, pe blogul personal)

Monica Lovinescu despre „cuvintele pe care nu le-a vrut nimeni”

Intenţionam de mai mult timp să postez aici (pe *Gogea’s Blog*, n.m. V.G.) cîteva rînduri/gînduri pornind de la romanul surprinzător al Monicăi Lovinescu, ***Cuvântul din cuvinte,*** scris la începutul anilor ’50 ai secolului trecut direct în limba franceză şi apărut, în traducere românească, la editura ***Humanitas***, abia în 2007. În prefaţa intitulată ***Poveşti pentru adulţi,*** Ioana Pârvulescu scrie, cred cu îndreptăţire, despre această carte: „Este parabola unei lumi totalitare, în care, azi, se poate recunoaşte România dintre 1949 şi 1989. Ar fi putut contura o utopie neagră, dacă n-ar fi, în fond, un roman realist, ascuns în limbaj esopic. Este, probabil, ***primul roman politic esopic în literatura română modernă***. Cititorul trebuie să descopere realitatea printre rînduri, să caute subtextul.”

Personal, mă ademenea o lectură a romanului chiar dintr-un punct al istoriei situat după 1989. Am ezitat (şi amînat) s-o fac şi din teama de a nu „forţa”, lărgind fără susţinere, sfera referenţialului vizat de autoare. Dar, iată, constat acum (încă o dată) că nu numai textele îşi „caută” subtextele în realitate, dar şi realitatea, chiar cea mai aproape de noi, pare a „solicita” ajutor în „texte” pentru developarea unor semnificaţii. În această relaţie îmi pare acum textul Monicăi Lovinescu, din care voi cita un fragment, după ce am văzut o fotografie a prietenului meu din Maramureş (un *arhivar* de chipuri şi locuri, surprinse în

timpi/timpuri şi anotimpuri diferite, cu o mare forţă de sugestie şi o concentrată emoţionalitate) *Dan Moldovan,* înfăţişînd o bisericuţă de lemn, în stil maramureşan, abandonată într-o rînă, în şanţul de pe marginea unui drum, postată şi „comentată" de acesta, cu *minimalismul* specific fotografilor, pe blogul său (http://maramuresh.wordpress.com/2011/02/11/contemplativa/).

Mai întîi, iată *legenda* fotografului: „despre această bisericuţă, pe care am fotografiat-o în urmă cu vreo 4 ani în raza localităţii Budeşti, **se spune** *că a fost mutată de colo colo de o echipă de filmări. Se pare că în final a fost abandonată la ieşirea din Budeşti şi stă aşa înclinată, parcă meditează la condiţia ei pe aceste meleaguri."* Mă abţin şi eu să comentez. Imaginea aceasta, a unei biserici vechi, de lemn, din Maramureş abandonată ca un *pet* gol de *Coca Cola* în şanţul de la marginea drumului „cere" mai mult decît un „comentariu"! Astfel am ajuns să fac apel la textul Monicăi Lovinescu**:**

„Sat, trib, oraş, ţară? - Nu le-a vrut nimeni, aceste cuvinte? Doar ele ne-au rămas. E încă… Ba nu, ăsta nu mai există. Cine l-a putut îndrăgi atâta, încât, dintre toate cuvintele, să-l vrea cu el în marea călătorie? Nu ne-a rămas decât *atâta rău*. În loc de *e încă*…, vom spune *atâta rău*… O aberaţie, una în plus.

Când guvernul s-a hotărât să ia măsuri, era, ca de obicei, prea… A, poftim, a dispărut şi ăsta. Din ce în ce mai tare! Încă unul, deloc special, dar atât de util. Ar fi trebuit să fie pe listă. Suntem conduşi de incapabili. Au întocmit indexul mult prea… în fine, când limba era prea sărăcită ca să mai poţi purta o discuţie normală. În plus, lista cuvintelor interzise la îngropare nu conţine decât verbe şi conjuncţii (şi acelea puţine), o sedilă,

câteva adverbe, locuţiunile administrative, două interjecţii; ar fi trebuit adăugate substantivele, multe liniuţe de unire, posesivele şi mai ales comparativul interlativ. Fără a uita adjectivele.

Ca să se hotărască totuşi, a fost nevoie de acea călătorie în… - fireşte, nu mai există -, în sfârşit, în ţara vecină, mult mai avansată decât noi în ce priveşte… Ciudat, verbul *a dispărea* a rămas, în timp ce substantivul a fost înghiţit. Nu voi reuşi niciodată să-mi explic mecanismul care-i face pe oameni să prefere cutare sau cutare cuvânt. Cele care exprimau sentimente de afecţiune intensă - vedeţi ce perifraze suntem nevoiţi să folosim - au dispărut primele, dar asta eara, la urma urmei, firesc. Pe lângă faptul că limbajul curent - nu mai vorbesc de cel poetic - s-a complicat enorm, este evident că sentimentul în chestiune, fiind trecut sub tăcere, a scăzut în intensitate. Îndrăgostiţii (adjectivul n-a dispărut încă) nu mai au mare lucru să-şi spună de când nu-şi mai pot vorbi despre*… Nu-i greu de înţeles nici dorinţa unui ins care, aproape de obştescul sfârşit, a vrut să fie îngropat cu acest cuvânt care probabil îi amintea atâtea*… Mi se par infinit mai puţin egoişti cei care iau cu ei în mormânt prenumele femeii… preferate (nu, verbul nu mai există, nici el). Însă nici asta nu e mai plăcut: s-au evaporat atâtea prenume, că trebuie să ne mulţumim cu iniţiale.”

Privind bisericuţa abandonată în drum, mă tem că suntem în stare să ne mulţumim chiar şi cu mai puţin decît nişte „iniţiale”!

(Pe blogul personal, februarie 2011)

Constantin Hagea: o conştiinţă în acţiune şi o jertfă pentru Ardeal

Rîndurile acestea îmi sunt prilejuite de apariţia a două volume excepţionale prin aspect, valoare şi conţinut cu funcţie recuperatoare de memorie, dar şi formatoare de conştiinţă. Este vorba despre ***Pagini de istorie trăită. De la Diktatul de la Viena la Războiul din Răsărit*** şi ***Suflet ardelean. Publicistică din perioada 1936 - 1944***, semnate de **Constantin Hagea**, ediţii alcătuite şi îngrijite de *Mircea Popa* şi *Traian Bradea*, şi apărute prin efortul editorial al Editurii *Eikon*, în 2010. **Cine este** (putem folosi timpul prezent, datorită acestor volume postume!) **Constantin Hagea**? Iată ce aflăm dintr-o sintetică notă biografică, pe faţa a IV-a a coperţii primului volum dintre cele două amintite: *„Constantin Hagea, fiul lui Pamfil şi Paraschiva, s-a născut la 290 ianuarie 1905 în Măgina, judeţul Alba. A fost arestat la 6 august 1954, iar prin sentinţa nr. 876/16.07.1955 a tribunalului Militar Teritorial Bucureşti a fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică pentru <crima de uneltire contra ordinii sociale> şi la 18 ani de detenţie grea pentru <crima de activitate intensă contra clasei muncitoare>. S-a dispus să se execute pedeapsa cea mai grea. A decedat în anul 1960, în Penitenciarul de la Râmnicu-Sărat. Prin decizia nr. 1332 din 10 mai 1995 a Curţii Supreme de Justiţie s-a admis recursul declarat de Procurorul general şi s-a dispus achitarea*

pentru infracţiunile reţinute." Deşi puţin, deja foarte mult. Să adăugăm, totuşi, că autorul a fost licenţiat şi doctor în drept, un fruntaş, alături de elita acestei părţi de ţară, al Partidului Naţional Ţărănesc şi un gazetar cu autoritate şi mare influenţă în epocă, poziţii de pe care a luptat cu consecvenţă, fidel ideilor lui Iuliu Maniu, pentru valorile democraţiei, virtuţi pentru care a plătit cu viaţa în regimul comunist. Trebuie să mai spunem, pentru început, că aceste volume văd lumina tiparului şi datorită devotamentului exemplar pentru memoria şi moştenirea spirituală lăsată de această figură reprezentativă a patriotismului militant, viguros, specific ardelenilor, al nepotului acestuia, **Liviu Hagea**.

„Constantin Hagea a îmbrăţişat gazetăria animat de cele mai înalte idealuri şi nădejdi ale neamului românesc din Ardeal. A fost, cu adevărat, un ardelean autentic. (...) Prin publicistica sa a contribuit la întărirea unităţii provinciilor româneşti, scriind de la Cluj, de la Sibiu, de la Lugoj, de la Bucureşti sau de la Chişinău şi Tighina. Prin scrisul său cald, demn şi întremător - din ţară sau de pe frontul de răsărit al dorinţei de reîntregire - a dorit să picure speranţă şi încredere, înţelegere şi curăţenie sufletească, credinţă şi mîndrie."- scrie acesta.

Primul volum recuperează o parte din publicistica desfăşurată de cel evocat în ziarele *România Nouă, Dreptatea, Ardealul* şi în *Calendarul Ardealului 1943* - redactat împreună cu Corneliu Coposu şi Iustin Ilieşiu. Un fragment din, mereu actual prin dimensiunea morală, articolul **Misiunea presei**, semnat de *Constantin Hagea* în ziarul *Ardealul*, II, nr.12, 20 martie 1943 merită citat, chiar fără comentarii:

„Mînuitorii de condei, conştienţi de marea lor misiune, se vor ocupa în primul rînd de problemele ce

se desprind din credinţele şi vrerile poporului respectiv. Nimic, în schimb, despre ceea ce este străin de sufletul şi aspiraţiile acestui popor. Nu de altceva, dar ca să nu-l ducă în rătăcire. Fiindcă nimeni şi nimic pe lume nu poate ajuta sau strica mai mult sufletul poporului decît înseşi gazetele şi gazetarii. O presă coruptă, şi care nu ţine seama de problemele vitale ale statului respectiv, de trecutul lui, de năzuinţele lui, de tradiţiile lui, va aduce atîta stricăciune şi pacoste cît un şir întreg de războaie nenorocite; şi, dimpotrivă, o presă conştientă, însufleţită de idealuri generoase, ţinînd seama de durerile şi bucuriile celor mulţi, poate aduce mari binefaceri ţării şi naţiunii. (...)

În ce ne priveşte pe noi gazetarii din Ardeal, se ştie că avem o nespus de preţioasă tradiţie. Figuri strălucite de mînuitori ai condeiului gazetăresc, ne-au dat o pildă mereu vie de felul cum trebuie înţeleasă şi împlinită această prea nobilă îndeletnicire."

În septembrie 1940, imediat după Diktatul de la Viena, Constantin Hagea scrie şi tipăreşte la tipografia Lovrov din Arad, cartea ***Plînge Ardealul!…*** în care, aşa cum se reţine şi în prefaţă, „*dă explicaţii amănunţite despre împrejurările în care a avut loc acest odios act imperialisto-fascist şi asupra gravelor lui implicaţii şi repercusiuni în viaţa neamului nostru. Cartea lui Hagea, deşi are un număr limitat de pagini, este o dovadă elocventă a faptului că actul în sine, cel pe care şi-a pus semnătura ministrul Mihail Manoilescu la Viena, n-a fost niciodată acceptat, nici validat de cele două mari partide ale neamului, Partidul Naţional Ţărănesc şi Partidul Liberal, şi că marii lui conducători, Iuliu Maniu din partea Partidului Naţional Ţărănesc şi Dinu Brătianu din partea Partidului Liberal nu s-au împăcat deloc cu*

actul de capitulare semnat în împrejurări tragice la Viena, cînd reprezentanţilor noştri nu li s-a dat voie să-şi expună argumentele, fiind doar obligaţi, sub presiune politică extraordinară, să accepte aşa-zisul <arbitraj> al celor două puteri fasciste europene, Germania şi Italia."

Pe lîngă textul acestei cărţi-document, volumul mai cuprinde un excepţional „jurnal de front", *Zile şi nopţi în Stepa Nogaică. Însemnări de război*, precum şi o *Addenda*, în care sunt recuperate *Cîntece de pe zonă* şi un grupaj de *Poezii rămase în manuscris*. Iată o pagină din „însemnările de război", din care transpar, dincolo de consemnarea faptelor şi a acţiunilor militare ale Armatei Regale Române, semnificaţii mai înalte, al căror sens pare atît de îndepărtat astăzi, deşi atît de necesar:

„Comunicatele spuneau doar, că bătălia de la marea de Azov s-a terminat. Însă grozăvia ei n-o cunosc decît aceia care au trăit-o în zilele acelea grele de la sfîrşitul lui septembrie. Cîtă energie românească s-a consumat, de la soldat şi pînă la comandant, cîte nopţi s-au scurs fără odihnă, fără o clipă de răgaz! Cît sînge a curs şi încă din cel mai nobil! Cîte vieţi tinere vor lipsi neamului românesc, din cele mai preţioase! Toate acestea pentru cinstea armatei, pentru mărirea patriei şi ca răspuns binemeritat al umilinţei din vara anului 1940." (este vorba de raptul Basarabiei de către Rusia Sovietică)

Şi, nu mă pot abţine să nu mă întreb, la rîndul meu, cîtă energie românească se pierde azi, prin plecarea în masă din ţară a tineretului instruit?

(*Tribuna*, Nr. 254, 1-15 aprilie 2013)

Liste ale istoriei, salutare pentru prezent

A trecut ceva timp de la apariţia unei voluminoase şi valoroase lucrări de istorie contemporană şi referinţele la aceasta, care să semnaleze o receptare pe măsura interesului prezumat dar şi al valorii ei certe, sunt puţine. Aproape inexistente. Am în vedere consistenta lucrare, de aproape o mie de pagini, distribuite simetric în două volume, semnată de istoricii Ioan Ciupea şi Virgiliu Ţârău şi consacrată reconstituirii „listelor" liberalilor clujeni, a „destinelor" acestora „în Marea Istorie". Lucrarea a apărut în 2009, la Editura MEGA din Cluj-Napoca, sub egida Muzeului Naţional de Istorie a Transilvaniei, în seria Bibliotheca Mvsei Napocensis, vol. XXXI şi are chiar acest titlu: *Liberali clujeni. Destine în Marea Istorie. O istorie documentară a organizaţiei liberale din judeţul Cluj, 1920-1948.*

Cei doi istorici-cercetători, deşi din generaţii diferite, nu sunt la prima ispravă de acest gen. Experienţa dobîndită în cercetarea arhivelor unor închisori „faimoase", precum Sighet, Aiud sau Făgăraş, în tandem ori în cadrul unor echipe specializate, s-a materializat în lucrări recuperatoare de biografii, scoatere din anonimat a numeroase victime ale terorii comuniste dar, în acelaşi timp, şi oferind deconstrucţia analitică a „anatomiei" şi „fiziologiei" sistemului represiv din România în anii stalinismului. *Morţii Penitenciarului Aiud. 1945-1965,* (în Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu" din Cluj-

Napoca), sau contribuţiile însumate în volumele apărute în *Biblioteca Sighet*, sub egida Fundaţiei Academia Civică, sunt doar două exemple posibile. Experinţa îndelungată de cercetător la Muzeul de Istorie al Transilvaniei (şi de muzeograf, o vreme, mai în tinereţe, la Muzeul Ţării Făgăraşului şi al Cetăţii din acelaşi oraş) a d-lui Ioan Ciupea s-a întîlnit fericit cu energia mai tînărului conferenţiar de la Facultatea de Istorie a Universităţii „Babeş-Bolyai" şi vicepreşedinte al Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, dr. Virgiliu Ţârău.

Studiul la care ne referim acum, acoperind aproape o jumătate de secol, are în atenţie, conform declaraţiei de intenţii a autorilor, din prefaţă: „etape distincte din existenţa PNL: relaţia dintre vechiul partid şi cel nou, construit după unirea din 1918; raportul dintre structurile centrale şi cele locale sau regionale ale partidului; felul în care a evoluat la nivel organizatoric, cum şi-a recrutat cadrele şi membrii; creşterea şi descreşterea partidului în perioadele de guvernare şi opoziţie; **soarta aderenţilor săi atunci cînd organizaţia liberală a încetat a mai exista legal (1938-1944; 1948 - şi pînă în anii 1960)** (s.m. V.G.)**.**

Dacă primele teme vizate de autori par a interesa mai ales pe militanţii liberali de azi, chiar ar fi recomandabile liderilor acestora, ultima dintre ele este, însă, de interes general. Ea pune în lumina documentată a istoriei destinele a mii de oameni, aici din judeţul Cluj (în cuprinderea pe care o avea în perioada interbelică, adică Someş, Cluj şi Turda), care acompaniază dramatic, adesea tragic „viclenia" unei istorii cel puţin neprietenoase cu destinul României. Fără îndoială, situaţia nu a fost alta nici în restul ţării, astfel că

cercetarea celor doi istorici are şi o valoare de model, multiplicabil la scara întregii ţări.

Lăsînd de o parte, acum, capitolele dedicate istoriei propriu-zise a Partidului Naţional Liberal, voi sublinia importanţa *listelor* pe care cele două volume le conţin, liste care, singure - în întregul lor şi în fiecare nume propriu individual reţinut - pot oferi substanţă pentru dezvoltări şi interpretări excepţionale. Astfel, primul volum, cele trei anexe ataşate (însumînd peste o sută de pagini) ne oferă: 1.componenţa nominală, pentru perioada studiată, a organelor de conducere în teritoriu ca şi de reprezentare în structurile centrale ale tuturor organizaţiilor liberale, precum şi rezultatele obţinute în alegerile locale sau parlamentare; 2. indexul nominal al tuturor membrilor partidului liberal din cele trei regiuni administrative indexate (Cluj, Someş şi Turda). Un total (impresionant) de 3057 de membri activi, cotizanţi! (Aflăm, tot aici, că pentru judeţul Braşov, referinţă explicabilă prin originea profesorului Lapedatu, au putu fi recenzaţi 4607 membri, din care 753 numai în oraşul Braşov.) Sunt cifre importante: la „ora" cînd Partidul Comunist din România prelua puterea politică în ţară, acesta nu număra nici o mie de membri la scara întregii ţări, ba, chiar, şi cu cei din afara graniţelor! Cum ar fi putut cîştiga alegerile din 1946 altfel decît prin fraudă brutală? Din aceşti 3057, sunt identificaţi, cu specificarea anilor de puşcărie, deportare, muncă silnică, 271 de liberali (dar lista e, încă, incompletă), oameni care au devenit victime ale represiunii comuniste pentru ideile şi valorile în care credeau. Adăugaţi la aceştia şi pe ţărănişti, social democraţi ori membrii altor formaţiuni politice ne- sau anti-comuniste şi veţi avea conturate, şi prin acest

exerciţiu, adevăratele dimensiuni ale represiunii de tip stalinist din acei ani.

Al doilea volum, întemeiat pe credinţa autorilor (şi a noastră, aş adăuga) că „Omul este acela care exemplifică, prin multitudinea de situaţii particulare, caracteristicile timpului şi locului" în care „biografia se intersectează cu istoria", este o colecţie de „medalioane" bio-bibliografice, ordonate alfabetic, privind activitatea politică (dar nu numai) a peste 600 (şase sute!) de liberali, de la mari personalităţi precum *academicianul* Alexandru Lapedatu, pînă la *agricultorul* Ioan I. Crişan, din Vălenii de Arieş, care a suportat 60 de luni regimul coloniilor de muncă. O excepţională galerie de *caractere*, moralmente egale în faţa istoriei.

O lucrare, aşadar, şi exemplară, şi necesară, avînd meritul de a contribui la reconstituirea memoriei sănătoase a unei societăţi care pare să sufere tot mai grav de o amnezie sinucigaşă.

(*Confesiuni*, Nr. 11, noiembrie 2013)

Dorin Tudoran şi Timothy Garton Ash: anatomia şi fiziologia lui Mefisto

Celor care s-au încumetat la lectura volumului ***Eu, fiul lor. Dosar de securitate*** (Editura *Polirom,* 2010), al poetului **Dorin Tudoran,** le propun să citească în paralel şi ***Dosarul meu de securitate. O altă versiune a vieţii*** (Editura *Humanitas,* 1999), de **Timothy Garton Ash** (celebru datorită volumului *Noi, poporul*, tradus în peste cincisprezece limbi).

Două cărţi „întunecate", dar care, puse faţă în faţă au darul de a se „lumina" una pe cealaltă. Amîndouă explorează mai mult decît *un dosar,* chiar *o viaţă:* „*viaţa persoanei care eram atunci"* - cum mărturiseşte Timothy Garton Ash. Dar, ne avertizează autorul, fost obiectivul *Romeo* pentru structurile operative ale *STASI,* aceasta „*nu e totuna cu* ***viaţa mea****. Ceea ce numim* ***viaţa mea*** *este doar o versiune rescrisă neîncetat a propriului nostru trecut.* ***Viaţa mea*** *este autobiografia mentală cu care şi prin care trăim. Ce s-a întîmplat cu adevărat este altceva."* Acest *altceva,* care ţine de „lucrarea" lui *Mefisto* în lumea orwell-iană a estului totalitar-comunist constituie „ţinta" demersului demistificator întreprins de ambii autori citati. Şi, îmi pare, citind ambele volume, că o fac în modalităţi complementare: Dorin Tudoran - reconstituind „anatomia" molohului (o „disecţie" subtilă şi meticuloasă), iar Timothy Garton Ash - descifrînd „fiziologia" ascunsă a acestuia (modul de

funcţionare „discretă” a „organelor”). Două expertize de „medicină legală” a uneia şi aceleiaşi crime morale.

E adevărat, diavolul nu se priveşte, nu poate să se privească el, pe sine în *oglindă.* I-ar fi fatal. Dar umblă prin lume, ascuns în spatele unei infinităţi de oglinzi strîmbe, mincinoase, încercînd să substituie lumea cu aceste imagini hîde. A încercat, el *Ucigă-l toaca,* să-i fure chipul adevărat şi lui Dorin Tudoran. ***„Eu însumi rămîn pentru mine însumi acel altcineva.” -*** notează cu o nemăsurabilă tristeţe acesta. Şi, mai departe: ***„De la o vreme, nu am mai fost fiul mamei mele - Maria - şi al tatălui meu - Gheorghe. Am fost înfiat ilegal, practic răpit, de femei şi bărbaţi foarte interesaţi de grupa mea de sînge şi foarte iritaţi de structura mea genetică. Vocaţia lor a fost exact cea care l-a făcut celebru pe Josef Mengele. Şi-au luat şi li s-a dat dreptul să preia un om viu, cu genele lui forte şi genele lui slabe, şi să livreze ochiului oficial şi celui public un produs. Au furat un om viu, deci imperfect, şi au creat o fantomă cu mult mai perfectibilă, motiv pentru care o întorceau dintr-o parte în alta a eprubetei.”*** *Eprubeta* nu era altceva decît infernul cotidian în care nu ştiai, nu mai ştiai dacă eşti un mort viu, sau un viu mort. Dorin Tudoran a rămas viu. Chiar dacă i s-a dijmuit brutal viaţa. Chiar dacă i-a fost agresat trupul. A rămas viu pentru că şi-a salvat sufletul. În ciuda tentativei criminale de „înfiere”, el a rămas fiul mamei sale şi al tatălui său, soţul soţiei sale şi tatăl fiicei sale. A rămas, în plus, poet al limbii române. *A rămas, rămîne, va rămîne pur şi simplu.* Ceea ce, desigur îi va fi îngrozind pe „părinţii săi adoptivi”, cum şi pe, vai, prea mulţii „fraţi vitregi” descoperiţi în biografia satanizată a lui „eu, celălalt”!

Ne spune, oare, altceva în finalul cărţii sale Timothy Garton Ash?:

„... de undeva din spatele textului pe care tocmai l-am scris, se aude vocea lui Dietrich Fischer-Dieskau, înregistrată în 1958, în toiul Războiului rece, cîntînd splendidul ***Lied*** *tenebros al lui Schubert. Ce tată nu e emoţionat cînd îl aude?*

Tatăl călătoreşte prin noapte şi vînt, ţinînd copilul strîns la piept şi ferindu-l de frig. Vocea cîntăreţului este puternică şi fermă. Din noapte apare craiul ielelor şi începe să-l ispitească pe copil cu frumoasele versuri: despre flori multicolore, veştminte aurite şi jocuri grozave; despre fiicele lui care-l vor legăna, vor dansa cu el şi îl vor adormi cu cîntece. Şi dacă se împotriveşte - vocea devine deodată aspră - atunci va folosi forţa. Pe fundalul ameninţător de insistent, se aud strigătele copilului: «Tată, tată, mă smulge de lîngă tine.» Tatăl, disperat, îşi zoreşte calul. În sfîrşit ajunge acasă. Vocea de abia se mai aude: « În braţe… ţinea… copilul… mort.»”

Eu, fiul lor tocmai despre asta ne „povesteşte”. Şi ar trebui să ne şi înveţe: cum să ne ferim de „craiul ielelor”. Care are chipul lui Mefisto şi „trupul” *Securităţii*. Poate că nu totdeauna ne ia viaţa (chiar dacă ne-o „scrie”), dar totdeauna ne pune în pericol sufletul. Sau, cum scrie Dorin Tudoran: „***Te afli în faţa unui monstru imens, ce se dezvoltă prin sciziparitate - în locul tentaculului tăiat, cresc zece. Pînă nu moare dinăuntru, de dinafară fiara nu poate fi înfrîntă. Şi, de dinăuntru, fiara n-a murit. Şi-a schimbat doar culoarea cernelii paralizante pe care o aruncă asupră-ne.”*** În micul meu *Tratat despre înfrînt,* stabileam: *„Prima regulă a înfrîntului va fi de a-şi organiza viaţa în aşa fel încît să supravieţuiască învingătorului.”*

Dorin Tudoran a reuşit acest lucru, fără să facă nici un „pact cu diavolul”. Pentru că el a ştiut că nu e permis „să te faci frate cu dracul pînă treci puntea”, căci, atunci i-ai „înrudit” cu el pe toţi ai tăi. Chiar dacă, în „oglindă” se vede, de multe ori altfel. Dar, e oglinda diavolului.

(*Tribuna*, Nr. 248, 1-15 ianuarie 2013)

Armando Perez Valladares sau hemografia suferinţei

Una este să scrii *„Eu nu sunt decît o pată de sînge care vă vorbeşte*" şi alta să scrii, efectiv, cu propriul tău sînge! Rîndurile acestea sunt prilejuite de lectura relativ recent apărutului volum ***Literatura rezistenţei la totalitarism***, semnat de **Imelda Chinţa** şi prefaţat de Prof. univ. dr. *Paul Magheru* (Editura *Eikon*, 2011). Comparaţia cu care am început este, într-un fel savant, dezvoltată şi ilustrată, fără accente patetic impresioniste, doar cu instrumentele neutre, „reci", ale cercetătorului supus doar obiectivităţii documentului, în întregul volum. *„Scrisă într-un stil elevat,* - ne spune prefaţatorul acestei valoroase contribuţii - *fără pedanterie sau aroganţă, fiindcă fiecare cuvînt rar, mai puţin uzitat, se potriveşte exact noţiunii sau judecăţii exptimate, lucrarea se bazează pe lecturi beletristice şi critice întinse, dovedeşte sensibilitate, inteligenţă lingvinstică şi estetică în formularea unor idei noi, originale, de multiplă utilitate practică, didactică, ştiinţifică, estetică, publică, educativ-civică."* „Arhitectura" volumului este configurată în patru capitole: *I. Literatura ca rezistenţă; II. Totalitarismul - ca formă de manifestare a absurdului; III. Memorialistica închisorilor; IV. Experienţe cubaneze.* Nu e greu de intuit că partea cea mai originală, inedită în bibliografia românească a temei şi în care se concentrează valoarea specifică, ce individualizează lucrarea tinerei cercetătoare se află în ultimul dintre

cele patru capitole enumerate mai sus. Cred că va fi suficient să redau, pur şi simplu, structura conţinutului acestuia pentru a întrevedea prin ce anume este singulară, cel puţin pînă în acest moment, întreprinderea Imeldei Chinţa: *4.1. Consideraţii generale asupra totalitarismului cubanez - Peisaj ideologic şi cultural; 4.2. Portret Armando Perez Valladares - un destin zbuciumat; 4.3. Against All Hope - carte a gulagului cubanez.* Pe lîngă paralela instructivă între caracteristicile celor două totalitarisme* precum şi a rezistenţei la ele (o promisiune demnă de a fi luată în considerare pentru un viitor studiu comparativ de mari dimensiuni), sper ca lectura acestui capitol să aibă şi darul de a trezi din beţia fascinaţiei pentru un criminal odios ca „El Comandante Che Guevara" măcar o parte din admiratorii săi întîrziaţi care poartă cu o inconştientă mîndrie tricouri ori insigne cu chipul carismatic al diabolicului personaj! La polul opus moral, politic şi civic, însă, descoperim figura solară a unuia dintre cei mai mari dizidenţi din toate regimurile totalitarismului comunist. Numit, nu fără temei, *„un Soljeniţin cuban*", suportînd infernul din închisorile politice ale lui Fidel Castro *douăzeci şi doi de ani* (între 196o şi 1982, aproape cît Nelson Mandela!), condamnat la treizeci de ani de detenţie *nu pentru ceea ce a făcut, ci pentru ceea ce a refuzat să facă*, (aşa cum l-a descris *Amnisty International*), **Armando Perez Valladares** a dăruit lumii mărturia sa din „subteranele Cubei lui Castro" în două cărţi cutremurătoare: *El corazon con que vivo* (1980) şi - cea mai cunoscută - *Contra toda esperanza (Against All Hope)* (1985). Geografia penitenciară cubaneză este descrisă fără nici o escamotare sau trucaje estetizante. Asemănările dar şi diferenţele

cu/dintre aceste cărţi şi opere ce-şi au sursele în experienţe similare de la noi sunt inventariate atent de autoare (Paul Goma, Ion Ioanid, Nicolae Steinhardt, Virgil Ierunca, I. D. Sîrbu). Nu voi face, însă, aici rezumatul acestui capitol. Voi reproduce doar *textul hemografiat* care m-a determinat să scriu aceste cîteva cuvinte de prezentare. Într-un univers în care conversaţia dintre deţinuţii de conştiinţă *"se rezuma la a ne ţine de mîini şi a ne plimba într-o lume de basm care se degaja din dragostea pe care o simţeam şi o împărtăşeam*" şi în care nu doar vorbitul, dar şi cititul şi scrisul, pur şi simplu ca activităţi în sine, erau total interzise, Valladares reuşeşte să transmită devotatei sale soţii, Martha un strigăt-poem care a făcut înconjurul lumii:

Am scris un poem cu propriul meu sînge

„Mi-au luat totul /peniţele /creioanele /cerneala /pentru că doreau /să nu mai scriu /şi m-au scufundat aici /în această celulă /dar nu mă vor înăbuşi /în acest fel. //Mi-au luat totul / - sau aproape totul - /dar mai am zîmbetul /sentimentul de mîndrie că sunt un om liber /şi am o grădină eternă /în suflet. // Mi-au luat totul /peniţe /creioane /dar mai am cerneala vieţii / - propriul sînge - /şi pot scrie încă poeme cu el."

Soţia lui - atît de simplu despre el într-o scrisoare: *„Vreau doar să-ţi spun, prietene cititor, că cel ce scrie aceste versuri este un om de o mare sensibilitate, capabil de rezistenţă, fără a fi diminuat, în faţa brutalităţii puşcăriilor politice cubaneze. Are o voinţă atât de neclintită încît cele mai rele torturi nu au izbutit să-l înfrîngă. Are o credinţă atât de profundă încît vecinătatea uneori imediată a morţii nu l-a atins…"* Ce cuvinte se mai pot adăuga celor scrise cu sînge? [Nu va fi "iertat" nici după eliberarea din închisoare - la

intervenţia personală a preşedintelui Franţei, Francois Mitterand - şi exilare. Numit ambasador al S.U.A. (de preşedintele Ronald Reagan) în Comisia O.N.U. pentru drepturile omului (între anii 1988-1990), Valladares va fi ţinta propagandei castriste, care îl va acuza de "terorism" şi "mercenariat" în slujba C.I.A., iar "stînga nostalgică" (dar şi unii propagandişti ai "corectitudinii politice") - de "extremism de dreapta" sau chiar "fascism" (nu s-a întîmplat la fel şi cu Soljeniţin şi nu se întîmplă, încă, şi cu Paul Goma?).]

În încheiere, mai reproduc un fragment dintr-o scrisoare cu valoare de avertisment adresat tuturor tinerilor din lume: *"I knew Che Guevara. He was an assassin, unscrupulous to the core. Many died at his hands, and many more died on his orders. His legend is pure fiction, masterfully crafted by his fellow Communists and the nostalgic Left. Add to their numbers every misguided liberal, a gullible multitude resembling the deluded masses who believed the cowardly lies of the Communists about the Katyn massacre."*

Da, nu e totuna să scrii *despre* sînge, sau să scrii *cu* sînge (şi anume, cu *propriul* tău sînge)! Şi, fără îndoială, nu despre o diferenţă de natură estetică este vorba.

(*Tribuna*, Nr. 250, 1-15 februarie 2013)

---

[1] O deosebire esenţială de percepţie a liderilor comunişti de popoarele din Europa de est şi a celui de la Havana de cubanezi constă în aceea că, în primul caz, aceştia sunt consideraţi „străini" (aduşi, impuşi de sovietici), în timp ce Fidel Castro este „de-al lor". Din această diferenţă de raportare, rezultă desigur şi accente specifice în „vocile" dizidenţilor. Îi mulţumesc lui Dorin Tudoran şi aici pentru semnalarea acestei diferenţe.

Luca Piţu - un „cariu" al „limbii de lemn"!

Graţie, de-acum (re)cunoscutei generozităţi *cajvaneene* - „advertizată" pînă şi în *hexagon, pentagon, octogon*, şi încă şi în… *trianon*! - mă prenumăr printre acei muritori amaţi de zei care deţin în stăpînire absolută şi autografic certificat de autor, tandru-vitriolantul op ***LUCA PIŢU: documentele antume ale „grupului din iaşi" (întregite cu, mai ales, romanul-foileton al Artelului Textual, titulat, acela „Brazde peste haturi" revisited)*****,** ediţia a doua**,** Editura *Opera Magna***,** Iaşi, 2011. Anunţ acest fapt, demn de o bine întemeiată invidie, în semn de mulţumire dar şi de neînfrîntă, în multe bătălii de uzură a nervilor „care există", admiraţie solidarizantă pentru cel ce singur s-a numit pe sine cînd *Luka Lukici Kajvanov*, cînd *Obiektiv Obiectivovici*, cînd - cu mai mult drag (dar şi ironie) de sine - *Ereziarhul din Kasvaneion*, în vreme ce *securienii* îl alintau *DUI*-os, dar cît se poate de subiectiv, cu supranumele **Obiectiv** *Popa.*

Aventurile livreşti ale lui Luca Piţu sunt, şi în „bloc" şi în „filigran", cred, cunoscute. Arheolog, arhitect, hermeneut şi terapeut al fiinţei limbii, rebelul (stilistic) asistent la catedra de franceză a Universităţii „Cuzane", maestru emerit al fantasmaticei ştiinţe a *patafizicii*, îşi desemnează singur acest portret, dintr-o singură linie de cuvinte, încheiat picomirandolian: „*Anarho-eseist de felul său doar în timpul liber, auctorele istui rotund volumen (cu poalele sumese şi dizainul rumen) mai predă - la Universitatea Cuzană*

de pe vijeliosul Bahluviu, cam pînă spre finişul anului academic viitor - ce? Păi, de bună seamă, discipline înalt inactuale cît: pragmatica discursului ficţional, istoria citicienilor hexagonali sau teoria manipulării traducţionale a textelor paraliterare şi cvasiartisticeşti. Sustrăgîndu-se subrepticemente orizontului impermanenţei fenomenale ori deocheatelor alianţe ideologice conjuncturale (fie dînsele, alianţele, asemeni celeia dintre Actantul de la Podul Înalt şi Pitencantropul Erect din Skornikesteion, ***gentis valachicae paedicator maximus****), aruncă Ereziarhul din Kasvaneion,* ***fervent du lacher-prise hebdomadaire****, priviri dezabuzate către viitorul cafeniu al omenirii globalizate, ale carei salve manelii le ausculţă cu urechea sa dextră, singura aptă să capteze tot inaudibilul epocal… şi încă ceva pe deasupra."*

„Priviri dezabuzate spre viitorul cafeniu al omenirii globalizate", dar şi *trageri* (de adevărat *lunetist*) cu ochiul - transformat într-un laser distrugător - în *urma* (derridian derizorie) a trecutului imediat! Un original, personal *„proiect de trecut"! Opul* în chestiune, reuşeşte, într-un mod singular şi exemplar, o dublă performanţă: dizolvă în acidul superconcentrat al unei nelimitate creativităţi lingvistice pînă şi ultimul firicel de rumeguş din atelierele limbii de lemn, şi ridică la rang de aventură a conştiinţei *„banalitatea arendtiană a urmăririlor din zori pînă la miezul nopţii".* Căci asta este, în fapt, această carte a lui Luca Piţu: **o ediţie comentată a „operelor" securităţii consacrate biografiei sale** *„preloviluţionale*". Dar, pentru că nu cred să pot depăşi prin dezvoltare conţinutul concentrat în mefora din titlu, nu voi parazita textul volumului cu alte comentarii. Ion Barbu-Dan Barbilian, scria într-unul din articolele sale polemice la

adresa lui Arghezi: „*Domnul Arghezi lucrează cu migala unui ceasornicar. Din cînd în cînd trece şi la bardă!"* N-aş vrea ca, la rîndul meu, să aplic vreo lovitură (involuntară, se-nţelege) de *tîmplar ucenic* finului mecanism *doxa* care pune în mişcare cu exactitate elveţiană preţioasele „instalaţii" lingvistice ale lui Luca Piţu! Pe de altă parte, am norocul să fi fost comise deja (cel puţin) două comentarii exemplare: unul, comprehensiv-analitic, al lui *Dorin Tudoran* şi al doilea, inspirat-poetic, al lui *Şerban Foarţă*, după care, cel puţin în ce mă priveşte, *rien va plus*.

Astfel că mă voi restrînge doar la a consolida structura „*plăpîndă*" a metaforei titularde, exemplificînd - sper, spre desfătarea cinstitului cetitor - cu două serii de *noumen*-e (fictiv comune şi tranzitiv proprii) extrase din „*textulele*" învolumate în această carte:

a) *concotată, patafizetică, manipizdaţi, conversaţionar, securieni, cenesasic, DUI-os, suputaţiune, rangofor, pecerios, postmortemic, căgăbăuc, boţîrlan, solidarnostic, telentuos, notulator,* (limbă) *hexagonală, aluzionar, piciorelnic, decăcan, memorios, universecuritari, parigotic, pornosof, manusturprater, expulzatoriu, dialogopinişti, cuplu exilic, muvanţă, jargoneme securoice, decăcănie, sistem totalifont, gagademician, hebdou, incocoşabili, estivanţi,* (filosof) *conversaţionar, ofiţarcă, gîndirostivieţuitor, traducson, bîrfeme, bolşevicos, popîrdaucă, ş.a.m.d.;*

b) Adrian Van Georg, Fantomarx, Wolf Freherr von Aichelburg, Don Nicasius, Luka Lukici Kajvanov, Anglofonfeanu, locus mioriticus microphonicus, Şamanul din Oz, Dictotaurul, Organul mulgător, Cartierul Latrin, Nicolae Helicopterescovici, Blocoteţ, Ubucurencul etc..

Cred că**,** după aceste serii de *piţuleme,* adevărate „spontaneităţi creative graţie cărora ne hazardăm să intromitem oleacă de coerenţă în întîmplările realităţii, irealităţii + hiperrealităţii imediate” (cum singur lămureşte autorul în alt loc), dar şi instrumente de deconstrucţie a tabu-urilor vremii, pe care, vorba lui Dorin Tudoran, o cam... lasă în pielea goală!, (expresia originală e chiar mai lipsită de pudoare!), un fragment din **Monica Lovinescu**, (***Unde scurte. Jurnal indirect***, *Limite*, 1978, p.244), datat 20 aprilie 1968, este de folos:

„ *Morvan Lebesque publică într-un săptămânal parizian, pe o întreagă pagină, un fel de jurnal de călătorie prin Praga zilelor de sărbătoare - pentru că aşa numita „democratizare” (de fapt o revoluţie pentru recucerirea dreptului la adevăr) a luat la Praga aspectul unei sărbători. Uimit, înfiorat în faţa acestei explozii de libertate, el întreabă pe un prieten: cum e cu putinţă, cum a început? Şi în loc să-i facă teorii, să-i povestească evenimentele, acest prieten ceh îl duce în studiourile lui Jiri Trnka, spre a-i arăta filmul acestuia, un scurt metraj intitulat* ***Mâna****. Şi-l înştiinţează: «Nu e un film. E un imn. Marseieza revoluţiei noastre din Martie. Acum trei ani, în ziua în care Trnka a îndrăznit să-l facă, tirania a început să piară».”*

Nu cred că e exagerat să spun - într-un fel de final - despre Luca Piţu că, atunci cînd a decis să-şi scrie textulele, din trunchiul noduros al *limbii de lemn* - limba tiraniei - au început să sară aşchii şi trunchiul însuşi a prins a fi ros de carii!

(*Tribuna*, Nr. 251, 16-28 octombrie 2013)

Un ecorşeu al minciunii

Apărută, mai întîi (în 2007), sub titlul *Imaginea care povesteşte - în comunism şi postcomunism,* avînd la bază două capitole din teza proprie de doctorat, cu tema *Funcţia narativă a imaginii de film*, noua versiune publicată de cunoscutul cineast documentarist-militant pentru memorie, adevăr şi demnitate, **Sorin Ilieşiu** (autor al unor pelicule care au marcat anii 1990 nu numai în cinematografia de gen, dar şi în procesul de structurare ale unei noi conştiinţe civiceîntr-o societate românească traumatizată de experienţele agonale ale unei tranziţii postcomuniste lipsite de reperele unei noi ordini axiologice şi morale, precum Apocalipsa *după Cioran, Piaţa Universităţii - România, Vom muri şi vom fi liberi, Monarhia salvează România* ş.a.) reia, amplificat, tema în ***Infernul vândut ca paradis*** (Editura Junimea, 2012).

Absolut firesc (şi tocmai prin aceasta remarcabil), datorită formaţiei sale profesionale - un specialist al imaginii, pe de o parte, dar şi a puternicei moşteniri culturale şi morale - fiul unui preot greco-catolic hirotonisit de Cardinalul Iuliu Hossu -, pe de altă parte, cartea lui Sorin Ilieşiu îmbină cu talent două registre, complementare în fond, ale demistificării sistemului minciunii generalizate din regimul comunist, dar şi din anii post-comunismului din România: *discurs riguros geometric* şi *acompaniament afectiv discret*. Aflat, de la un capăt la altul al întreprinderii sale, în căutarea „imaginii care povesteşte”, autorul se fereşte de o

disecţie rece şi cinică a cadavrului molochului comunist, executînd, însă, cu precizie de chirurg plastic, un spectaculos *ecorşeu* al acestuia. Procedeu care este cel mai aproape de exigenţa de a găsi „imaginea imaginii" care nu este alta decît „imaginea cuvintelor-imagini". Dînd deoparte *pielea* cosmetizată, Sorin Ilieşiu ne dezvăluie cu o exactitate necruţătoare adevăratul aspect al *ţesuturilor*, *ligamentelor*, *grupelor de muşchi*, *reţelelor vasculare*, *articulaţiilor* şi *terminaţiilor nervoase* care, ne dăm seama acum, abia mai susţineau în stare de funcţiune un organism aflat deja în descompunere. Rezultatul este o demistificare prin *arătare*, dezvăluire convingătoare şi, la fel de meritoriu, generatoare de puternice emoţii.

Cîteva subtitluri ale cărţii, adevărate judecăţi sintetice asupra fenomenului analizat, sunt semnificative şi explicative într-o asemenea măsură încît aproape nu mai au nevoie de comentariu: „Iluzia minciunii verosimile", „Iluzia perfectă - omul nou", „Şansa eşecului", „Realism socialist - pseudorealism", „Lupta dintre bine şi foarte bine", „Anti-sinecdoca, întregul ca parte", „Figuranţi viageri" - pentru perioada comunistă, sau, în postcomunism, „Şansa întrebării", „Trecut-prezent continuu, fără viitor", „Regăsirea omului vechi", „Imaginea imaginii". Înţelegem uşor că nu e vorba doar despre natura, virtuţile şi servituţile celei de-a şaptea arte în diverse regimuri, ci chiar despre „aventura" conştiinţei omului sfîşiat între Infern şi Paradis. Funcţia terapeutică a unei asemenea cărţi este evidentă. Adevărul are nevoie, pentru nu fi copleşit de minciună, de o continuă şi lucidă anamneză. Ceea ce, cu o tenacitate uimitoare face de atîţia ani Sorin Ilieşiu. El **nu uită,** şi ne aduce şi nouă aminte chiar „momentul fondator", generator al minciunii prin

imagine: „După numai un an şi jumătate de la revoluţia bolşevică, Lenin a decretat (în august 1919): „*Dintre toate artele, cea mai importantă pentru noi este cinematograful.*" Troţki a argumentat şi a conchis: „*Cinematograful este un concurent nu numai pentru crîşmă, dar şi pentru biserică*"."

Volumul este „dotat" şi cu o substanţială biografie şi bibliografie filmografică, impresionante şi acestea, în egală măsură. De asemenea, autorul a antologat un număr însemnat de opinii ale unor scriitori, analişti, lideri de opinie, „voci ale cetăţii" pe marginea demersului său, ceea ce-i conferă întreprinderii sale un plus de autoritate, dacă mai era nevoie. Voi cita fragmente doar din două asemenea evaluări critice:

"Ceea ce mi se pare cel mai important în cartea lui Sorin Ilieşiu este modul în care o teorie a funcţiilor manipulative ale filmului se naşte din analiza foarte exactă şi cvasi-exhaustivă a unei cinematografii luată ca „studiu de caz", cinematografia românească din vremea comunismului - cu puţinele sale reuşite artistice şi cu multele sale deşeuri propagandistice. Onest până la capăt, autorul nu ezită să supună şi propria sa creaţie aceleiaşi analize critice spectrale, aceleiaşi priviri lucide, transformând adesea vivisecţia într-o la fel de nemiloasă autoscopie. O carte esenţială pentru a înţelege ce a fost filmul ca „armă propagandistică" în vremea comunismului, /…/ o carte foarte bine scrisă, în care drumul de la imagine la concept şi invers se petrece cu o naturaleţe demnă de invidiat." (**Liviu Antonesei**)

"Toată cartea de faţă este un manifest împotriva uitării. Împotriva resemnării şi indiferenţei. Împotriva ideii că o crimă sau mai multe pot rămâne nepedepsite.

Când noi am obosit să mai strigăm Jos Comunismul şi mergem să ne delectăm la concertele festivalului Enescu, Sorin Ilieşiu ne trage de mânecă. Nu s-a terminat nimic, să fim vigilenţi, nu vedeţi cât rău şi urât este prin lume. Când noi ne-am resemnat cu opţiunea democratică a majorităţii pentru un anume tip de compromis istoric, Sorin Ilieşiu vine şi ne dojeneşte. Nu se poate, să nu cedăm!" (**Bedros Horasangian**)

Aş fi vrut să închei prin a spune că este o carte *frumoasă*, în raport cu grozăvia temei. Dar, imi iau imediat seama şi spun că e o carte *necesară*. Sorin Ilieşiu ştie cel mai bine acest lucru, de aceea a şi rescris-o, dîndu-i o arhitectură mai suplă, făcînd-o mai transparentă dar şi mai impresionantă. Îndrăznesc să spun că această carte ar trebui să fie distribuită în toate şcolile din România, ca auxiliar al orelor de istorie contemporană a României dar şi ca „vaccin" al tinerilor la riscurile manipulărilor de tot felul prin „noile" imagini care agresează retina încă „imatură" (sau necicatrizată după agresiuni mai vechi) a omului captiv al iluziilor noii societăţi.

(*Tribuna*, Nr. 252, 1-15 martie 2013)

Magda Ursache - despre comunism, nu doar cu exactitate

Nu foarte des se întîmplă ca un autor să reuşească să concentreze în titlul unei cărţi esenţa ultimă a ei. Mai ales atunci cînd nu e vorba despre o carte de poezii (caz în care, un titlu inspirat poate conţine metafora „matcă", generativă a întregului univers poetic) sau despre un volum de proză (a cărui „cheie" de decriptare a codului de lectură poate fi oferită chiar din titlu). Se întîmplă, acum acest lucru în cazul Magdei Ursache, care devoalează încă din titlu nu numai arhitectura temei noului său volum, ***Comunismul cu rele şi cu rele*** (Editura *Eikon*, 2013), dar şi tipul de atitudine care îi asigură energia în acţiunea de deconstrucţie şi evaluare a acestei arhitecturi. Este limpede că locuţiunea suspectabilă de pleonasm din titlu nu e întîmplătoare! Repetiţia aceasta „cu rele şi cu rele" ne sugerează un fenomen malign în cascadă, de nezăgăzuit şi susceptibil de amplificare a forţelor sale. Este, o spun de la început, o formulă personală, de a refuza strategia mai comodă a acceptării răului mai mic, alegînd calea grea (uneori chiar periculoasă, în orice caz nu foarte „simpatică") a respingerii răului *in integrum*.

Cred că e necesară o paranteză ceva mai largă pentru a mă face mai bine înţeles în cele deja spuse, ca şi în cele care vor urma. De fapt, pentru a înţelege mai bine *natura* angajamentului şi *stilul* expresiei în care sunt alese şi analizate temele acestei cărţi. Care *teme*,

vom vedea, e în fond una singură, dar îmbrăcînd mai multe faţete. Sau *măşti*.

Aşadar, voi face o întoarcere în timp, chiar în timpul ale cărui atribute le analizează autoarea. În anul de graţie 1985 apărea, la Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, un volum colectiv, destul de „ciudat", pentru epoca aceea, intitulat *Cartea interferenţelor*. Între semnatari, şi nume *grele*, precum Andrei Brezianu, Nicolae Cajal, Anton Dumitriu, Ion Ianoşi, Nicolae Manolescu, Solomon Marcus, Constantin Noica, Alexandru Paleologu, Andrei Pleşu, Aurel Stroe, Alexandru Tocilescu, Emanuel Vasiliu, Sorin Vieru... Volumul era rezultatul unui „ciclu de conferinţe" care au avut loc sub „egida Comitetului UTC al Centrului Naţional de Fizică" şi „al cărui auditoriu a fost format din oameni ai muncii de pe Platforma Măgurele", în perioada 1983-1984. (Menţiune infirmată de îndată ce aceste conferinţe au fost tipărite şi difuzate în întreaga ţară!) Am ales, *în sprijin* (folosesc acest termen în înţelesul pe care îl are în tactica militară, cartea Magdei Ursache avînd de multe ori rigoarea, disciplina şi cadenţa unui *marş forţat*), pentru lectura mea conferinţa lui Constantin Noica, avînd titlul *Exactitate şi adevăr*. În chiar deschiderea conferinţei, *Gînditorul de la Păltiniş* declara: „...îmi propun (...) să contribui pe cît pot a vă dezvăţa de ideea că exactitatea goală se poate substitui adevărului." Şi, imediat, nuanţează: „Să ne grăbim a preciza: adevărul nu poate fi fără exactitate (sau rămîne în neîmplinire dacă este aşa), pe cînd exactitatea poate fi fără adevăr. Atunci devine sigură pe ea, infatuată şi uneori agresivă. Trebuie deci să fim prudenţi în faţa exactităţii g o a l e - căci numai despre aceasta poate fi vorba." Părăsind aici textul lui Noica, voi spune şi eu: despre aceasta este vorba în cartea

Magdei Ursache, despre o „opoziţie unilaterală" între exactitate şi adevăr. I-am putea spune, cu alte cuvinte, o inadecvare, dar în acest caz, nu una epistemologică, ci etică. C. Noica declara la acea dată că inventariase vreo douăzeci de asemenea „opoziţii", desigur doar în planul *culturii*! Magda Ursache, mai puţin *prudentă*, inventariază un număr dublu, clasificîndu-le, ca într-un tabel al lui Mendeleev, dar nu al *elementelor*, ci al *amestecurilor*, *aliajelor,* cu masă specifică şi grad de impuritate gradat de exactitate şi adevăr, dintre memorie şi amnezie sau dintre etică şi estetică, pentru a numi doar două din cele şapte „căsuţe" ale sistematizării personale. *Tema* (nici o clipă, însă, *teama*) fiind însă mereu aceea a *inadecvării*. O inadecvare inocentă sau criminală, din ignoranţă sau cu scopuri precise, „abstractă" sau personificată şi purtînd nume cît se poate de concrete, de reale, episodică sau continuă, dar mereu *vinovată*. Desigur, punctul de vedere al autoarei nu e tocmai agreabil pentru cei vizaţi, nu e confortabil nici pentru cel care se aşează în foişorul de observaţie, dar e cum nu se poate mai necesar. Aş spune, chiar salutar. Cu treizeci de ani în urmă, *cazarul* Noica putea să spună: „...exactitatea e îndrăcită." Nu altceva ne spune azi Magda Ursache, dar cu alte cuvinte (dar ce cuvinte, care poartă în conţinutul lor urma celei mai tragice istorii pe care poporul şi ţara acestea le-au trăit în îndelungata lor existenţă): uitarea e îndrăcită, iertarea fără pocăinţă e îndrăcită, jumătatea de adevăr e îndrăcită, viitorul fără un trecut cauterizat e îndrăcit...

Utilitatea unei asemenea cărţi este cu vîrf şi îndesat demonstrată chiar de faptul că încă mai trebuie s-o considerăm rezultatul unui act de curaj. Cît timp a spune adevărul în această ţară e un gest de bravură,

caractere precum cel al Doamnei Magda Ursache sunt mai mult decît necesare. Pot fi salvatoare.

(*Confesiuni*, Nr. 12, decembrie 2013)

„Hexagonul" şi „Cercul". Cazul Jacquier

Nu**,** nu e vorba de o lecţie de geometrie în plan! Înţeleg aici prin ***Hexagon*** ceea ce se înţelege, de regulă, în jargonul jurnalistic: **Franţa.** Cu ***cercul*****,** însă, recunosc, am *două ţinte semantice*: una, prin completarea ***al doilea*** (***cerc***), devine limpede că vizez un conţinut pe care, printre primii dar cu cea mai mare forţă, ni l-a revelat Soljenitsin, şi a doua, prin completarea ***(Cercul*****)** ***Literar de la Sibiu,*** ne trimite la un capitol de istorie literară dar şi culturală, în sens larg, despre care s-a scris (şi bine) în ultimii ani. Prin „*modelul de acţiune culturală"* (în formula, încă din 1985!, a lui Liviu Antonesei) a ***grupării Criterion***-iste şi prin ***Manifestul*** „*Cercului"*, cultura română s-a pozitionat ferm în orizontul culturii europene. Prin **cazul Jacquier,** însă, atît *Hexagonul,* cît şi *Cercul* devin *înscrise* în *al doilea cerc!* E, totuşi - veţi spune - o geometrie. Da, dar nu a sprafeţelor sau spaţiului, ci a destinului!

Mi-a atras atenţia asupra acestui caz prietenul meu, excepţionalul poet psalmic, **Dan Damaschin,** care este şi un dedicat cercetător, restaurator şi valorizator al moştenirii lăsate de ***cerchişti.*** În calitate de cercetător la *Centrul de studii „Cercul Literar de la Sibiu-Cluj",* Dan Damaschin a îngrijit şi redat în circuitul bunurilor simbolice de maximă valoare din cultura română a mijlocului de secol XX, într-un volum masiv (apărut la Editura *Dacia,* în 2002), *colecţia integrală a* ***Revistei Cercului Literar***. Apoi, adică spre finalul anului 2009,

după susţinerea unui strălucit doctorat pe aceasta temă, a publicat o impresionantă sinteză, sub titlul: *„**Cercul literar de la Sibiu/Cluj. Deschidere spre europeism şi universalitate”.*** (Editura *Zenit,* 2009) Ei bine, aici, pe baza documentelor originale păstrate în arhiva recent constituită a ***Cercului***, apare, la *Addenda,* sub titlul *„Gradul zero al întîlnirii Henri Jacquier/Roland Barthes*“, „**cazul**” celui pe care cercetătorul îl numeşte (cu nedisimulată simpatie) *„un spirit montaignian în capitala Transilvaniei*“, **Henri Jacquier**.

Cine a fost Henri Jacquier? Iată cum îl defineşte un alt cercetător al ***Cercului,*** Petru Poantă, în lucrarea sa ***Cercul Literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul originar*** (Editura *Clusium,* 1997): *„Dacă Lucian Blaga rămîne figura tutelară, oarecum emblematică, a **Cercului**, iar Liviu Rusu, o sursă a ideilor estetice, personalitatea cea mai apropiată, placentară am putea spune, este Henri Jacquier.”* Biografic, acesta îşi leagă numele de viaţa universităţii clujene din 1924, cînd vine în România ca membru al *Misiunii franceze* şi pînă în 1980, cînd moare la Cluj. În acesti ani, aproape patruzeci (1931-1968), activează ca profesor la universitatea clujeană. *Tema* noastră, acum, priveşte, însă, doar *anul 1948*. Este anul în care ***Hexagonul decide retragerea Misiunii franceze, desfiinţarea Misiunii Universitare în România şi someză pe membrii acesteia să se întoarcă în patrie!*** (Păstrîndu-ne în acest *joc de cuvinte* care are, *în adîncime*, acoperire în *jocul istoriei*, aş spune că *Pentagonul* nici măcar n-a fost prin zonă!) Dar Jacquier refuză să dea curs ordinelor venite din „Hexagon” şi alege, pe cont propriu, să rămînă, nu atît în *Cerc*, cît, mai ales, *în al doilea cerc*! Consecinţele, atît imediate, cît şi pe termen lung, nu întîrzie. I se retrage paşaportul

diplomatic, dar nu i se mai eliberează altul! **Astfel, abandonat de *Hexagon,* rămîne prizonier, pînă la moarte, în *al doilea cerc!*** Aceasta schimbare în relaţiile dintre Franţa şi România va face din Jacquier *„la premiere et la plus deplorable victime*!", va declara el în 1965.*Va ispăşi*, aşa cum, cu empatie dar exact, notează poetul Dan Damaschin, *„verdictul de condamnare la recluziune pe viaţă într-o închisoare numită România comunistă*". *„Trimisul"* special pentru *„reglarea afacerii paşaportului*", este nimeni altul decît viitorul celebru critic literar Roland Barthes, în calitate de „consilier" la *Legaţia Franceză* de la Bucureşti! Toată desfăşurarea are tensiunea şi suspansul unui roman poliţist. Este meritul „detectivistic" al lui Dan Damaschin de a o fi investigat şi relatat impecabil. (În paranteză doar, avem aici şi o *acuzaţie de plagiat,* formulată peste ani, de Jacquier la adresa lui Barthes, cu privire la paternitatea conceptului de *„Le Degre zero de l'ecriture"*, care şi l-ar fi atribuit *„tîlhăreşte"*, ştiind probabil că Jaquier n-are cum să revendice întîietatea „din cerc"!)

Neconsolat pînă la moarte, exilat de pe malurile Senei pe malurile Someşului, *reiterînd* - cum, iarăşi frumos (de)scrie făcînd, în fond *o laudatio*, Dan Damaschin - ***„mutatis mutandis* (după aproape două milenii) destinul autorului *Tristelor* şi *Ponticelor*, îndrăgostindu-se, ca şi acela, de graiul băştinaşilor** (dar nu numai, căci s-a îndrăgostit, căsătorit şi a trăit toată viaţa cu o româncă din Braşov, d-ra Lia Cucu! *n.m.V.G.*), **căruia Jacquier îi va dedica o emoţionantă (dar şi savantă) *Laudă limbii române."***

Nu ştiu dacă cineva a investigat şi în arhivele **C.N.S.A.S**. S-ar putea să avem surprize mari, căci Jacquier, chiar dacă (sau poate, *tocmai pentru că*) a fost

„*uitat*" de *Franţa,* a fost luat în „*lucru*" de *Securitatea* română. Singura restituire - importantă, şi ea - este cea îngijită şi prefaţată de profesorul Mircea Muthu, sub titlul ***Babel, mit viu***, la Editura *Dacia* în anul 1991. ***Cazul Jacquier*** este important, nu numai fascinant, pentru că, aşa cum scrie reputatul profesor Muthu, „*numele şi destinul scriitoricesc ale lui Henri Jacquier se leagă de numele şi destinele literare ale mai multor generaţii de scriitori români."* I-au fost aceştia, toţi şi - mai ales - în toate împrejurările, recunoscători?

(*Tribuna*, Nr. 249, 16-31 ianuarie 2013)

Alexandru Chira: un Geometru modern al unui Cosmos arhaic

Doream de mult, încă din 2007 (cel puţin), anul în care i-a apărut impresionantul volum *Cuvinte pentru ochi***,** să-mi ordonez cîteva impresii-idei despre Omul şi Artistul Metafizician Alexandru Chira (1947-2011). M-am mulţumit, într-un moment prea repede şi nedrept sosit, al „marii treceri" într-o altă dimensiune a artistului, doar cu un „proiect" de text, care era în primul rînd o declaraţie de dragoste şi o implorare a cerului către care s-a simţit încă din copilărie atras, şi spre care a încercat toate ascensiunile posibile pentru un om: fizică, metafizică, spirituală. El, *„un maestru al utopiei*" (cum se autodefineşte), a rezistat exemplar utopiei criminale care îşi va fi imaginat că l-a „marginalizat" atunci cînd el se „fixa" temeinic în chiar centrul universului său ţărănesc resacralizat cu exactitatea unui geometru. Fără îndoială, raportările la Lucian Blaga sau Constantin Brâncuşi nu sunt nelegitime. Şi vor trebui făcute. Monumentalul ansamblu de la Tăuşeni, intitulat „*De-semne spre cer pentru ploaie şi curcubeu"* îşi aşteaptă încă, supus însă unor barbare agresiuni, evaluatorii şi protectorii. Pavel Şuşară, autorul unui dens şi inspirat exerciţiu hermeneutic (*în loc de postfaţă*), extrage cu precizie de chirurg propoziţiile fundamentale care definesc *filosofia* lui Alexandru Chira: *„1.lumea nu este o realitate finită, ci un proiect continuu, 2. limbajul nu este figurativ, ci exclusiv conceptual şi 3. creaţia este*

idealitate pură şi nicidecum un itinerariu concret, obiectual." Din păcate, itinerariul *vieţii* artistului a fost, în cazul său, dramatic de concret. Cît despre „*itinerariul spiritual*" al artistului, iată cum a fost el „dese(m)nat" în preambulul unui interviu din martie 2007 (postat pe site-ul *metropotam* şi semnat *Mihaela*):

"*Alexandru Chira* este artist plastic, Conf.Univ.Dr. la Catedra de Pictură a *Universităţii Naţioanle de Arte*. A început prin a fi „inginer amator" şi „inventator". A inventat trotineta şi a descoperit mai tîrziu că era de mult inventată. Pe cînd singura meserie pe care-o cunoştea era meseria de copil, a proiectat un aparat (ratat desigur) de plecat spre Lună - o rampă sofisticată care l-a ajutat să-şi rupă o mînă pe dealul din sat luat drept pistă de decolare. Locul a devenit mai tîrziu platoul viitoarelor „De-semne spre cer…"

Inginerul - poet, licenţiat în artă, se autodefineşte cu ironie un *maestru al utopiei*. A construit cu mai bine de zece ani în urmă o lume de semne pe care a aşezat-o pe dealul de la Tăuşeni, la adresa sa natală, sub forma celui mai mare ansamblu monumental de land-art din ţară.

Pînza este pentru el o oglindă miraculoasă în care se uită şi se caută iar picturile sale sunt poezii virtuale care se recomandă: *„Oglinda cu memorie*" (1994), „*Oglinda pentru autoportret*" (1986), „*Poeme colet*" (1973), „*Poem îngărduit*" (film pe 16 mm, 1979), „*Fereastra-poem*" (1981), „*Poem-angrenaj*", *„Stereopoeme*", „*Telepoeme*" (1980 - 1982)."

Revin acum cu cîteva „şiruri" despre excepţionalul volum *Cuvinte pentru ochi. eseuri, dialoguri, articole etc***.**, semnat de *Maestrul* Alexandru Chira şi însoţit de un text (*în loc de postfaţă*) inspirat intitulat *Alexandru Chira, între transă şi silogism*, şi

asumat de Pavel Şuşară**,** apărut în 2007 la Editura *Charmides,* din Bistriţa, editură „antrenată" în acte de excelenţă culturală de generosul Gavril Ţărmure. Volumul, însumînd ceva mai mult de patru sute de pagini, este structurat în cinci capitole astfel: *Capitolul I:Despre artişti români, expoziţii, saloane de artă şi simpozioane naţionale; Capitolul II: Despre artişti străini şi artă; Capitolul III: Poetica personală/Eseuri programatice; Capitolul IV: Dialoguri; Capitolul V: Articole de atitudine/Polemici.* Voi spune de la început că „miezul tare" al volumului îl găsim, oarecum protejat, în capitolele al III-lea şi al IV-lea. Aici îl găsim, faţă în faţă cu el însuşi, ori cu interlocutorii săi (privilegiaţi), dar tot timpul faţă în faţă cu „oglinda" - simultan „fereastră, urmă şi umbră" - a gîndirii artistice tensionate între memorie şi proiecţie prin caracterul ei „magic" exploatat (cum ne aminteşte autorul) şi de un matematician ca Lewis Caroll. Dacă în primele două capitole, Alexandru Chira evaluează, în plan naţional şi, apoi, universal posibile zone de rezonanţă cu propria sa poietică (la noi, cu referire, de exemplu la Horia Bernea, Ion Dumitriu, Nicolae Alexi, Horia Paştina, Henri Catargi dar şi la Eminescu sau Gheorghe Crăciun, ori de aiurea, Paul Klee, „fantasticul vienez", Van Gogh, Cezanne sau Mondrian) iar în ultimul, se delimitează/respinge polemic (de) agresiunile vulgar-dizolvante, degradate şi degradante ale contingentului cotidian autohton, în centrul „fizic" al acestui volum el „protejează", cum spuneam, „sîmburele metafizic" al întregii arhitecturi de „cuvinte pentru ochi". „*În esenţă* - notează Pavel Şuşară în textul-postfaţă -, *Alexandru Chira este un constructor atipic, posedat de mirajele sale lăuntrice, chinuit de iminenţa ciocnirii cu realitatea de fiecare zi, care foloseşte frecvent*

silogismul, de cele mai multe ori doar pentru a ieşi din transă. Adică din captivitatea propriilor lui fantasme." Fantasme care nu pot fi văzute (doar) cu ochii, ci cu ajutorul unor „lentile" speciale: „*cuvintele pentru ochi*".

Am ales, ca o provizorie încheiere, dar şi ca o compensaţie a totalei şi ireversibilei absorbţii a Geometrului în Cosmosul pe care l-a „de-se(m)nat", un fragment care nu e doar parte din acest „corpus", dar e şi "detaliu" dintr-un alt „întreg", o altă „asamblare" metafizică-artistică: *Memorii şi proiecte - Oglindă pentru autoportret.* Ceea ce îl exprimă cu fidelitate pe acest „maestru al utopiei" definită geometric ca „proiect continuu" („coloană nesfîrşită", ar spune Brâncuşi):

„Într-un fel, cuvintele sărbătoresc triumful prezenţei, dar tot ele se nasc pentru a suplini absenţe de nesuportat. Cele din a doua categorie au „materialitatea" unor umbre şi forma unor tipare, a unor negative, singurele apte de a conserva, de a fixa tot ce este perisabil, prin sustragerea şi izolarea lucrurilor din timpul şi spaţiul lor iniţial. Urma acestor cuvinte, ca desen, şi umbra lor, ca ecou, refac şi apropie, mult mai durabil şi mai abordabil prezenţa lor de neînlocuit."

Ce-ar mai fi de adăugat în această evocare a unei absenţe tot mai greu de suportat, ştiind că *„Adevăratele cuvinte sunt însă cele care tac, care se nasc, mute, în sincopele dintre cele vorbitoare. Tăcerile - adevăratele cuvinte - sunt relaţii dintre cuvintele pozitive, cezuri abisale care se nasc între acestea. Ele nu mai au corp, au eleganţa ideilor a căror închipuire se amînă continuu. Cele mai energice, mai adevărate cuvinte sălăşluiesc în întuneric, în tăcere, absenţă, ecou…"*?

Ecoul, din păcate tot mai stins, al unei modulaţii cosmice a proiectului metafizic „din deal în deal, de la Tăuşeni pînă la Viena”, adică al transformării unui drum „de hotar”, într-unul european-planetar!

(*Tribuna*, Nr. 255, 16-30 aprilie 2013)

DESPRE NAIVITATE:

(I). Švejk - un naiv indestructibil.

Trebuie să mărturisesc de la început că articolul semnat de, *in pectore*, încă prietenul meu Vladimir Tismăneanu în **EVZ,** cu un titlu care se dinamitează singur, prin concentrarea în relativ din primul cuvînt a absolutului conţinut în ultimele două: *„Misiunile" lui Adrian Marino: între erudiţie şi delaţiune,* mi-a provocat o mare tristeţe. Nu îl voi comenta acum pentru a nu lăsa primele impresii să inducă, prin vibraţii de stil armonice stării emoţionale, dezacorduri de fond în ceea ce ar trebui să fie exprimarea unei calme, austere şi respectuoase diferenţe. O voi face în zilele ce urmează. Acum, reţinînd doar o *etichetă* din cuprinsul articolului, şi anume pe cea de **naivitate** şi pentru că a făcut referinţă punctuală la revista ***Verso*** din Cluj, voi păstra aceste două elemente ca **loc comun** amîndurora, loc din care ne va fi, poate, mai uşor apoi să acceptăm, dacă nu se mai poate cu tandreţe, măcar cu o diferentă *indiferenţă* că, cel puţin în acest moment, nu mai păşim pe acelaşi trotuar. Poate că nici în acelaşi sens. Asta rămîne de văzut. Aşadar, voi posta aici un text *despre naivitate* care a fost, mai întîi, publicat în revista *Verso*, la sfîrşitul anului 2007! Iată textul:

„Nu sunt *naiv* să cred că toată lumea ştie ce este un **naiv.** (Luîndu-mi această primă măsură de precauţie, pot/ aş putea spune deja că *naiv* e totdeauna altcineva, *naivul* nepercepîndu-se pe sine ca atare, el fiind, în chip

fatal, doar un *în sine*, nu şi un *pentru sine*.) Voi apela, prin urmare, la unul dintre sensurile reţinute de dicţionare pentru acest substantiv-atribut. Anume, la cel consemnat de Lazăr Şăineanu în al său **Dicţionar Universal al limbii române**: „**naiv** a.1. care vorbeşte cu simplitate: **copilul e naiv;** 2. care spune cam nerozeşte ce ar fi mai bine să tacă."

Aşadar, naivul pare a fi tipul care rămîne prins în copilărie, neatins de complicaţiile şi complexitatea unei maturităţi instruite. Pare să păstreze o **inocenţă perpetuă**, de cele mai multe ori inadecvată. Apoi, el este un **păgubos**: el vorbeşte atunci cînd e bine să se tacă, el pierde cînd e vreme de cîştig, el e sigur cînd toată lumea se îndoieşte şi, invers, el se miră cînd toată lumea e plictisită. Capacitatea lui infinită de a se mira l-ar putea asemăna, un moment, filosofului. Numai că *mirarea* lui este unidimensională, nu are *adîncime*, nu este întrebătoare şi nu este ordonată axiologic.

Deşi naivul nu se percepe pe sine ca fiind *naiv*, acesta poate avea momente de revelaţie, în care vălul cade, ceaţa se risipeşte şi o nouă conştiinţă se treyeşte în el. Efectele pot fi devastatoare: cazul Panait Istrati ori al unor *tovarăşi de drum* ai revoluţiei proletare sunt mai mult decît instructive.

Există şi *jocul* invers: personaje perfect responsabile, de îndată ce asupra lor planează vinovăţii grave, îmbracă haina *naivului* („*N-am ştiut ce se întîmpla la Piteşti, în celulele lui Ţurcanu."* - declară *naiv* comandantul penitenciarului de tristă amintire.),încercînd să-şi construiască un alibi din naivitate.

În plan politic, **naivii** sunt alegătorii, în plan economic-consumatorii. Primii sunt, de regulă *turmentaţi,* ceilalţi - *captivi*. Ei pierd şi atunci cînd

cîştigă. S-ar părea că **naivitatea,** care nu e niciodată **a mea,** e un semn sigur de dezintegrare. Şi totuşi…

Iată un *erou* de o *naivitate monumentală*, care se dovedeşte a fi *indestructibil*: **bravul soldat Švejk.** Arestat pentru că a spus ceea ce toată lumea *tăcea*, acuzat că simulează inaptitudinea militară cînd el se înrolează voluntar, bănuit de spionaj sau dezertare cînd el îşi caută cu tenacitate regimentul, jucat (şi pierdut) la cărţi de ofiţerul căruia îi era ordonanţă credincioasă, Svejk supravieţuieşte senin, fără crize de conştiinţă şi fără angoase existenţiale. Întrebat de judecători de ce este arestat, el răspunde:*Cu onoare vă raportez supus că eu mă aflu aici, la comenduire, ca un prunc găsit.*

În faţa inocenţei şi a naivităţii lui Svejk n-ar fi rezistat, cred, nici *marele stat al sovietelor.* Cum ar fi putut rezista imperiul chezaro-crăiesc!”

(II). Între luciditate şi cinism

Aşadar, dacă suntem în general de acord cu *o îndoială metodică* de tip cartezian, am putea - pentru discuţia noastra - şi să *acceptăm metodic* faptul cultural de nivelul simţului comun că, între voltaire-anul *Candid* şi popularul (la români) *Păcală,* putem identifica o scară graduală, cu nenumărate nuanţe, a sensurilor cu care circulă în discursul *cult* sau *folcloric* atributul/substantivul **naiv.** Domnul Vladimir Tismăneanu reţine *justiţiar* pentru Adrian Marino adjectivul tare*,* de *astuţios* şi pur şi simplu *neutru*, pentru Noica pe cel de *naiv* atunci cînd scrie: „*Naivitatea autorului* ***Povestirilor despre om*** *(chiar şi aşa amendată fără echivoc de Monica Lovinescu în acei ani) era cu totul altceva decît o strategie construită prin astuţios camuflate complicităţi colaboraţioniste."* Nu ne spune care au fost *amendările* Monicăi Lovinescu, lăsînd să se înţeleagă că *naivitatea* lui Noica este inatacabilă, dar este aproape irevocabil în aprecierea strategiilor culturale ale lui Marino. Deşi, tot domnia-sa constată şi se întreabă - *ca un veritabil naiv*, deci unul care nu se percepe pe sine - la numai cîteva rînduri distanţă: *„Este totuşi stupefiant că nu se poate avea acces la dosarul lui Adrian Marino ca informator al Securităţii interne*." Şi, într-o ieşire retorică ce ar fi trebuit, poate să aibă forţa *pumnului în masă* dar nu are decît efectul comic al lui Farfuridi, întreabă: *„Întreb aici: din ce raţiuni?"* Dar, a confirmat pînă acum, cineva oficial din cadrul C.N.S.A.S. că acel dosar

există? Cel puţin de la distanţa de la care privesc eu lucrurile, nu ştim. Dar, ştim cîte ceva despre *naivitatea* lui Noica. Iată, o mărturie a altui cărturar cu probleme de dosar, Alexandru Paleologu, care în stilul său franc, îl face pe prietenul său (dar nu într-atît cît Platon), pur şi simplu *mincinos:* „*El n-avea nici o stimă pentru empiriştii englezi, considerîndu-i nefilosofi*. *Iar în teza lui de doctorat le face un loc foarte echitabil, găseşte cele mai bune argumente, cele mai inspirate forme de a-i omologa. Deci era nesincer. Poate mai puţin nesincer decît a fost mai tîrziu*." (într-un interviu realizat de Constantin Iftime şi publicat în revista *Hyperion, nr.3, 1997.*) (Mai există şi alţi „cărturari" care în tezele lor de licenţă au fost *nesinceri, şi,* mai tîrziu*, mai mult sau mai puţin nesinceri*.) *Desigur*, mi se va spune că e vorba de un fel aparte de minciună, de acord, n-o califi c (deşi il *est tragique de devoir mentir pour une bonne cause*) dar trebuie să observăm că are o *strategie* şi un *scop*, deci nu e, în nici un caz *naivă.* Greu, de altfel, oricum am interpreta naivitatea să o lipeşti ca etichetă unui filosof care - tocmai s-a citat cartea sa despre Hegel - înţelegea mai bine decît mulţi alţii *viclenia raţiunii istoriei.* Mai degrabă, i s-ar potrivi, dacă nu cea de *cinic,* în orice caz una de *lucid fără lirism*. Prin urmare, nici unul nu e *naiv, şi amîndoi pot fi suspectaţi de sinceritate incompletă sau chiar nemărturisire completă*. Nici unul, însă, nu era un gînditor religios. Dar cine *sunt*, atunci, *naivii?*

E limpede, cred, că nici generalii şi coloneii din toate direcţiile şi serviciile speciale ale Securităţii nu pot fi bănuiţi de aşa ceva (după ce l-am văzut pe sinistrul comandant al Sighetului, Ciolpan, am înţeles că era cinic şi rudimentar, *dar nu naiv,* şi ca el au fost mulţi alţii). În orizontul discuţiei noastre nu mai rămîn

decît cei pe care, prin *toate mijloacele*, şi aş spune că în aproape *toate timpurile*, acestea însemnînd înainte şi după 1989, *toată lumea* s-a străduit din greu să-i maculeze, să-i marginalizeze, să-i decredibilizeze : **vocile critice ale naţiunii tăcute**, *nebunii, naivii, netalentaţii, vînduţii...* De cîţi *naivi* e nevoie să salvăm lumea? De toţi sau de nici unul. Soljenitsin spunea cîndva că ar fi suficient ca toţi ruşii să spună adevărul odată şi marele moloh s-ar prăbuşi într-un minut! Avem cîţiva şi noi, dar aceştia au fost, şi unii dintre ei mai sunt, **lucizii, minţile libere, necocoşate ale unor caractere exemplare** : un Paul Goma, Dorin Tudoran, Vasile Paraschiv, Doina Cornea, Gabriel Andreescu, Radu Filipescu, Iulius Filip, Mircea Sevaciuc şi desigur încă alţii care mă vor ierta pentru omisiune, dar nu domniile lor erau, î n primul rînd tema discuţiei. Ci modul regretabil în care autoritatea ştiinţifică a domnului Tismăneanu creditează, prin asociere, în virtutea unei generozităţi aproape fără discernămînt, un cor jalnic de „*anonimi convertiţi subit*„ dar nu la ceea ce crede domnia sa, ci chiar la opusul său. *„Oricum ar sta lucrurile* - notează domnul Vladimir Tismăneanu - *cînd se va scrie istoria relaţiilor dintre intelectualii români şi totalitarism, amintirile lui Adrian Marino vor trebui examinate cu mare atenţie şi cu indispensabilă prudenţă."* Dar lucrurile trebuie sa stea *drept* încă de acum, altfel cum se va scrie, cînd se va scrie, *istoria*?

Mă întreb, în final, pentru că nu-mi face nici o plăcere să mai navighez pe această mare tulbure ale cărei ţărmuri prea îndepărtate unul de altul par a fi disperarea şi speranţa, **cine sau ce** a împiedecat o astfel de abordare a cărţii lui Adrian Marino de la bun început? Sau, mai limpede, **cine sunt naivii, cine sunt**

cinicii şi cine sunt lucizii? În ce mă priveşte, mă onorează calificativul de *păgubos al cinstei*, pe care mi l-a acordat Monica Lovinescu. Prin urmare, nu văd nici o piedică în *a rămîne loial unui prieten dar nu şi fidel cauzei sale* atunci cînd aceasta nu mă mai convinge. Pentru că, oricare va cîştiga, în final nu va fi vorba de o victorie.

(III). „Naivii" D-lui Tismăneanu

Nu prevăzusem acest al III-lea episod. Dar postarea de azi de pe blogul D-lui Vladimir Tismăneanu, ***Heidegger, nazismul şi metapolitica,*** mă determină - şi pentru că mi-a răscolit memoria, (*Andenken,* ca să rămînem în terminologia heideggeriană) - să risc încă o intervenţie. Prima parte a textului domniei sale se referă la un text al *Hannei Arendt*, redactat cu prilejul aniversării a 80 de ani de viaţă a ilustrului filosof german. *Textul,* are această dedicaţie*: Pentru tine, de **26 septembrie 1969**, după patruzeci şi cinci de ani la fel ca întotdeauna, Hannah.* Mai întîi, *o anamnesis*:

26 septembrie 1976. Cluj. Este a nu ştiu cîta zi în care trebuie să mă prezint la ora 7 dimineaţa, la *Securitate*, pe strada Traian. Pînă seara, cînd am voie să plec să dorm la gazdă, deşi există un mandat de arestare emis pe numele meu. *Tema* pentru azi, ca de altfel pentru toată săptămîna asta, *Heidegger*. Dar, azi am noroc: a murit Heidegger iar în *Luceafărul* pe care îl iau de la un chioşc în drum spre interogatoriul continuu la care sunt „invitat" văd, pe prima pagină un titlu mare,şi nu-mi vine să cred, care anunţă *Moartea unui mare umanist*! Articolul era semnat de poetul Ioan Alexandru. Cu revista în mînă am intrat în „palatul" Securităţii, dar la subsol!, şi, într-adevăr, în acea zi interogatoriul a fost suspendat. Probabil, se aşteptau noi „instrucţiuni"! Ele au venit, dar nu mi-au fost favorabile. Mai erau destule alte *teme* de „clarificat".

După cum se poate vedea - şi pe blogul d-lui Tismăneanu - *tema Heidegger* nu este clarificată nici pînă astăzi. Mărturisesc că Heidegger nu mai face obiectul atenţiei mele de cam multişor. Am avut experienţe dintre cele mai neplăcute de cîte ori m-am apropiat de opera acestui mare filosof, şi înainte de 1989 şi după. Acum, însă, mi-a atras atenţia din nou folosirea (abuzivă, cum se va vedea) a acestui termen *Saint Bernard* al conştiinţelor rătăcite, care este **naivitatea.** Cum comentează d-nul Tismăneanu textul citat mai sus - dar cu dedicaţia asumată, citată doar de mine, nu şi de comentatorul care se referă la el - se vede în acest fragment:

„Nu puţini au fost cei care i-au reproşat (Hannei Arendt, n.m. V.G.) că a încercat să-l exonereze, că s-a angajat într-o veritabilă apologie. Rătăcirea din 1933, penibilul discurs rectoral care a făcut să curgă atîta cerneală şi care i-a dezamăgit pe viaţă pe foştii studenţi favoriţi ai lui Heidegger (Karl Lowith, Hans Jonas, Herbert Marcuse) erau atribuite, în perspectivă arendtiana naivităţii magistrului ei filosofic. **Naivitate** (s.V.T.): acesta era cuvîntul Hannei Arendt. Un cuvînt care cum scriam recent, cred că **poate da seama** (s.m. V.G., o „umbră", „urmă", în sensul derridian, a *Gînditorului de la Păltiniş* în discursul unui analist politic liberal şi raţionalist!) pentru anumite scăderi altminteri de negîndit din partea unor oameni geniali."

Tocmai acest *„altminteri de negîndit"* mă interesează, mai exact spus, teimeiurile pentru care acest **altminteri trebuie să fie abandonat pentru a face loc unei prestidigitaţii derogatoare de responsabilitate.** Dar, s-o luăm încet, căci *vom gîndi chiar altminteri*. Hannah Arendt nu încearcă nici o clipă să-l exonereze de responsabilitate pe Heidegger

pentru discursul său rectoral din 1933, **care nu e „penibil", ci vinovat.** Ea face un superb şi tensionat efort **să explice,** ceea ce este cu totul altceva**.** Şi, nu cuvîntul *naivitate* este cel convocat pentru a limpezi apele. După ce evocă avertismentul dat încă de Aristotel (după eşecurile siracuzane ale lui Platon), şi anume ca „*filosofii să nu încerce să joace rolul regilor în lumea politicii*„, Hannah Arendt notează: *„Nouă, celor care vrem să-i cinstim pe gînditori, deşi locuim în mijlocul lumii, n-are cum să nu ni se pară ciudat sau poate chiar supărător faptul că atît Platon, cît şi Heidegger, atunci cînd s-au implicat în lucrurile omeneşti, s-au îndreptat către un tiran sau către un Fuhrer. Poate că asta nu se datorează doar conjuncturilor istorice, şi cu atît mai puţin unei predispoziţii naturale a fiecăruia* (id est, *naivitatea*, n.m. V.G.), *cît mai curînd unei deformation professionnelle, cum o numesc francezii. Căci o anumită tendinţă tiranică poate fi atestată, teoretic vorbind, la aproape toţi marii gînditori (Kant este marea excepţie). Iar dacă tendinţa aceasta nu apare confirmată în faptele lor, este numai fiindcă foarte puţini dintre ei au fost dispuşi să treacă dincolo de simpla „capacitate de a te uimi în faţa lucrurilor simple", pentru a ajunge să „îşi facă din această uimire locuinţă." Iar în ce-i priveşte pe aceştia, puţini la număr, este pînă la urmă indiferent în ce direcţie i-au mînat furtunile veacului lor."* (Conform *Hannah Arendt & Martin Heidegger. Scrisori 1925-1975 şi alte documente*, editate de Ursula Ludz, traducere din germană de Catrinel Pleşu şi Cătălin Cioabă, Humanitas, Bucureşti, 2007, p.216.)

***A*şadar, tendinţă tiranică şi nu naivitate**. *Naiv,* aş putea spune, acum după atîţia ani, am fost eu, şi în

1976, şi în 1987, şi în 1989 şi, poate, încă şi astăzi. *Pentru că încă mai cred că un intelectual, mai mult sau mai puţin „public", are ca principală misiune tocmai pe aceea de a se opune oricărei tendinţe tiranice, oriunde şi oricum s-ar manifesta ea*. Chiar şi, sau mai ales, în lumea ideilor. Şi, pentru că îmi dau seama că am intrat într-un vacarm, întreţinut artificial în bună măsură, voi încheia citînd dintr-un autor „legat" de prea des invocata, de d-nul Tismăneanu în bătaliile d-sale retorice, **Monica Lovinescu**: „*Este insuportabil ca acest vacarm democratic să fie asediat în esenţa lui de dictatori ai culturii personale sau ai ceea ce se numea cultura în timpul lui Ceauşescu şi al clanului său, cînd în acest vacarm, în această răspîntie de dialoguri necesară în cetate există, din nefericire loc şi pentru aceşti impostori din nou activi, din nou activişti. Lucrurile se complică iar vacarmul îşi pierde din măreţia şi necesitatea lui imediată.* (dintr-un interviu pe care am avut privilegiul exclusiv de a-l realiza cu Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, la Bucureşti, în aprilie 1990 şi publicat în numerel 5 şi 6 ale revistei *ASTRA,* acelaşi an. De asemenea, editat în volum, sub titlul *Voci în vacarm. Un dialog cu Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca*, cu o postafaţă de Liviu Antonesei, la Editura *Eikon*, în două ediţii, 2010 şi 2013).

Sigur, nu-i cer d-lui Tismăneanu o atitudine echivalentă cu a acelor germani care, observînd nişte turişti ce încercau să fotografieze una dintre reşedinţele lui Heidegger, au luat-o pur şi simplu la fugă, pentru a nu fi cumva suprinşi în cadru. Nici un refuz ca acela al Filarmonicii din Tel Aviv, care nu numai că nu interpretează niciodată muzică din Wagner, dar nici muzicienii invitaţi nu pot s-o facă. Dar, să fii directorul ştiinţific al IICCMER şi să fii „heideggerian" este mai

mult decît o impolitețe. Îmi induce mie - am vorbit tot timpul în nume personal - încă o dată un sentiment de vinovăţie, de această dată răsturnat, dar, mai important imi induce un sentiment de neîncredere cu privire la realizarea, în profunzime, a obiectivelor Institutului. Căci, dacă Marius Oprea căuta fizic, săpînd la propriu gropi, şi identifica vinovaţi, din astfel de luări de poziţie nu deduc decît că acestea (gropile) vor fi înlocuite sau chiar reacoperite cu o „bibliotecă" ce va documenta *despre naivi şi naivitate!* Se pare că n-am înţeles nimic din catastrofa de la Katyn: deschiderea, pentru a doua oară, simbolic-tragic, a acelei gropi a făcut mai mult pentru adevărul Poloniei decît toate cărţile dizidenţilor polonezi! Ca să nu mai vorbesc de cele ale lui Heidegger! Sau, la noi, cele ale lui Noica (în orice caz, cel puţin unele!).

A bon entendeur, salut!

(mai 2010, pe blogul personal)

ADRIAN MARINO

1.Calea de acces

Apariţia „autobiografiei" lui Adrian Marino pare să fi trezit dintr-o relativă somnolenţă dezbaterea de idei în „viaţa literară" românească. „Dosare" consistente i-au fost dedicate *Vieţii unui om singur* în *Observator cultural, Suplimentul de cultură*, *Verso* la care se adaugă acesta, din *Tribuna*. Desigur, au mai fost luări de atitudine, de toate nuanţele şi intensităţile. Cultura română pare să nu rateze şansa unei dezbateri serioase, pînă la urmă, chiar despre ea însăşi. Căci, în esenţa sa, „cartea unui eşec" - cum a fost numită - este nu numai despre „eşecul" unui om care n-a fost „prizonierul" decît al propriei sale libertăţi, dar chiar despre eşecul de adîncime al culturii române, condamnată la „reîntemeiere" perpetuă, cantonată în superficialitate ori în „enciclopedism lăutăresc". Cum cultura nu există în afara oamenilor de cultură, se înţelege că multe vanităţi au fost rănite, provocînd reacţii pe măsura actului chirurgical critic la care au fost supuse. Nu le vom face inventarul.

În aceste puţine rînduri nu doresc decît să semnalez două „indicatoare" bibliografice - dar în care se obiectivează cu asupra de măsură natura „subiectivităţii" lui Adrian Marino - pentru a lumina în plus „o cale de acces" spre o înţelegere adecvată a „cadoului" făcut postum culturii noastre de Adrian Marino.

Primul, ar fi recitirea, ca o „mise-en-abîme" a propriei biografii a lui Marino, a cărţilor acestuia despre Macedonski. Vom descoperi o poziţionare teribil de asemănătoare a amîndurora în raport cu contemporanii, cu societatea şi modernitatea. O analiză comparatistă desfăşurată ar lua prea mult spaţiu aici. Deocamdată, mă voi mulţumi să observ că „alegerea" lui Alexandru Macedonski ca subiect pentru „revenirea" în orizontul liber şi activ al culturii a lui Adrian Marino, acum după ce opera lui s-a încheiat, nu pare întîmplătoare. Mai mult, ea capătă semnificaţia unei „declaraţii de intenţii"!

Al doilea „indicator" îl găsim în ediţia a II-a a cărţii *Prezenţe româneşti şi realităţi europene*, care pare să nu fi avut alt scop decît acela de a „purta" un alt text, adăugat cu această ocazie: *Mica autobiografie spirituală (fragmente)*. Avem aici „anunţate" toate temele „marii autobiografii": „sinceritate", „subiectiv şi obiectiv", „antisentimentalism", „român şi european", „protocronism, pancronism, sincronism", „lecţia succesului", „prieteni şi relaţii" - altfel spus, toate „variabilele" unei „formule personale". Toate „temele" fiind tratate respectînd exigenţele „unui jurnal intelectual", acesta n-a generat „gălăgia" ce s-a iscat la apariţia „marii autobiografii". Dar se constituie, odată cu apariţia acesteia, în structura de rezistenţă a ei şi cele două trebuiesc citite împreună.

Astfel abordat, „accesat", „paşoptismul utopic" al lui Adrian Marino şi-ar dezvălui dimensiunile pragmatice urgente, iar „mizantropia" sa monumentală ne-ar ajuta să înţelegem (şi să acceptăm) „ratarea" istorică a culturii române.

(*Tribuna*, Nr. 183, 16-30 aprilie 2010)

2. Adrian Marino la 25 de ani. „Exerciţii”(le) „de independenţă” sau „să n-o uităm pe... Mimi”!

La prestigioasa Editură clujeană **Eikon**, a apărut cu vreo trei ani în urmă un monumental volum care ne pune la îndemînă în premieră toată publicistica lui Adrian Marino, de la debut pînă la îndepărtarea brutală a acestuia din viaţa publică. Această importantă restituire se datorează, în primul rînd hermeneutului, criticului şi istoricului literar **Aurel Sasu**, „binevoitorului acord” al Doamnei **Lidia Bote-Marino,** precum şi sprijinului unei echipe de documentarişti de la Biblioteca Centrală Universitară *Lucian Blaga* din Cluj, coordonaţi de prof.univ.dr. **Doru Radosav**, director al acestei instituţii care găzduieşte - ca urmare a voinţei testamentare - formidabilul ***Fond Marino***.

Aceasta nu mai este o „răfuială” postumă, ci un corpus impresionant de texte antume (chiar de tinereţe) în care structura esenţială a arhitecturii atît de complicate a gîndirii lui Adrian Marino poate fi cu mare exactitate reconstituită. Nu-mi propun, acum, o analiză, a acestei cărţi, mulţumindu-mă, forţat de constatarea că ea a „trecut” mult mai puţin luată în seamă decît volumul scris pentru postumitate, *Viaţa unui om singur*, să citez doar doar cîteva rînduri din scurta - dar densa şi plina de elocinţă - prefaţă a îngrijitorului ediţiei, intitulată (o „undiţă” semantică şi acest titlu!) ***Exerciţii de asceză:***

„La debutul publicistic (1939), Adrian Marino avea optsprezece ani. Îşi căuta o „formulă sufletească proprie", obsedat de „valoarea în sine", de „elanul către totalitate" şi de conştiinţa „destinului individual" Avea cultul „operelor mari", al „intelectualităţii ridicate" şi al „culturii maxime", excepţionale, ca forţă vitală a unei civilizaţii. În cercetările de istorie literară, îl interesează „informaţia sistematică şi de bună calitate", „izvoarele de primă mînă" şi fidelitatea faţă de „norma interioară" a personalităţii umane. Se visa „o conştiinţă puternic individualizată, egolatră, egocentrică", autor de contribuţii fundamentale, preocupat de cărţi scrise „sub specia eternităţii", orientat de „preferinţe irezistibile", într-un cuvînt, om de gust clasic, apologet al exemplarului şi al adevărurilor morale intangibile."

Din *NOTA ASUPRA EDIŢIEI* aflăm că *„Volumul restituie, pentru întîia oară, publicistica lui Adrian Marino, dintre 1939 (anul debutului) şi 1947 (ultima colaborare din **Naţiunea**, căreia-i vor urma, în 1949, arestarea, detenţia şi domiciliul obligatoriu din Bărăgan, pînă în 1964). Ediţia întregeşte, astfel opera ideologului, cunoscut, începînd cu deceniul şapte al secolului trecut, mai ales ca autor de mari construcţii teoretice."* Făcînd eu „socotelile", am însumat 109 texte, distribuite în patru secţiuni, după cum urmează: **I.Studii (13); II.Articole şi eseuri (80); III.Cronici şi recenzii (9); IV. Efemeride macedonskiene (7).**

Cu speranţa de a deschide „apetitul" pentru **o** lectură nebruiată de vacarmul stîrnit de memoriile lui Adrian Marino, am selectat pentru această ediţie a *Confesiuni*-lor, din secţiunea a II-a, textul de mai jos:

POEZIE ŞI REVOLUŢIE

„Istoria literară este plină de paradoxe ironice. S-ar crede (şi lucrul este afirmat cu gravitate de unii) că epocile revoluţionare au dat naştere, de fiecare dată, unei poezii care să-i exalte idealurile. Nimic din toate acestea. Între aspiraţiile politice, oricît de violente ar fi ele, ale unei societăţi într-un moment crucial din existenţa sa istorică şi literatura epocii respective nu se poate stabili nici un fel de raport necesar. Pegasul cu greu poate fi înhămat la carul propagandistic al Revoluţiei. Un picant exemplu este acela al Revoluţiei franceze.

Ce teme literare gustau contemporanii visători ai lui Marat şi Robespierre putem afla răsfoind cu oarecare atenţie *Almanahul muzelor,* a cărui apariţie n-a încetat nici o clipă în tot timpul teroarei. Despuierea a fost făcută cu o secretă ironie de Remy de Gourmont (I. *Almanach des Muses pendant la Revolution,* Promenades Litteraires. IIe serie) şi este plină de revelaţii distractive. Dar, mai întîi cine spunea că decapitarea lui Louis XVI trebuia să fie cîntată neapărat în versuri? Fabre d'Eglantine, figură revoluţionară de primă mărime, foarte indicat pentru aşa ceva, fiind şi poet este celebru (ironie a destinului) tocmai printr-o mică poezie, de un pacifism azi de neconceput. Sînge, ură pentru aristocraţi, teroare? Da de unde… Este vorba de o o păstoriţă surprinsă de ploaie şi nu este ştiutor de limbă franceză care să n-o fi învăţat în copilărie.

„Il pleut, il pleut bergere
Presse tes blancs moutons:
Allons sous ma chaumiere
Bergere vite, allons
J'entends sur le feuillage
L'eau qui tombe a grand bruit
Voici, voici l'orage
Voici l'eclair qui luit."

Dar, veţi spune, poezia datează din 1780, deci înainte ca Fabre d'Eglantine să fie cuprins de friguri regicide. *Almanahul Muzelor,* despuiat în amănunţime de Remy de Gourmont, ne dovedeşte că poezia anilor 1790-1796 s-a ţinut, în acelaşi chip, departe de orice agitaţie politică. Ici-colo cîte un cuplet de actualitate, o odă efemeră, o aluzie. În linii generale, se poate însă afirma că revoluţia de la 1789 n-a priit deloc poeţilor francezi. De altfel, Fabre d'Eglantine însuşi, alături de Roucher şi Andre Chenier, au murit pe eşafod.

Netulburaţi de sentinţele tribunalului revoluţionar, poeţii îşi vedeau de treabă. Se continua tradiţia poeziei galante a sec(olului)XVIII, se făceau fabule foarte la modă, erau pastoralele în stilul lui Gessner şi Florian, sălciile erau des cîntate.

Fabulele lui Florian apar în 1793. Lebran-Pindare exalta *Le Triomphe de nos paysages,* Andre Chenier scria *La Jeune Tarentine.* Nimeni nu era preocupat de politică.

Inspiraţia poetică adevărată era secată. Totuşi, nimeni nu se gîndea să se inspire din evenimentele contemporane, teribil de prozaice. Cînd un poet îşi uscase întreaga vînă, el deschidea, în ultimă instanţă, un clasic şi-l parafraza. Indiferenţa pentru

actualitate era desăvîrşită. În plină criză de sterilitate, Collin d'Harleville deplîngea *Les Muses delaissees,* Saint-Ange refăcea, după Ovidiu, *Philemon et Baucis.* În sfîrşit, apar şi turturelele ca într-o poezie de Gaborit de Clissau, de o puerilitate desăvîrşită şi aparent anacronică:

„Que murmurez-vous de si doux?
Que roucoulez-vous de si doux?"

Tabla de materie pe anii 1793 şi 1794 (ne aflăm în plină teroare) este deosebit de semnificativă. Se publică, ce e drept, *l'Hymne des Marseillais,* „par M. Rougez officier du Genie". Încolo, mereu poezii de dragoste în ton badin, fabule de Florian, epigrame în care este ironizat (culme a neatenţiei cenzurii!) pînă şi Robespierre. Vin la rînd alte parafraze după clasiciarii de vodeviluri, fragmente de poeme didactice, noi, sălcii, în care se specializare Ducis, eternul Parny etc. Capetele căzeau zilnic. Spiritul unui Benoît la Mothe era însă în altă parte. El îndrepta versuri *a ma plus tendre amie.* O chema Mimi şi, pe măsură ce citeşti poema, bagi de seamă că Mimi era o căţeluşă.

„Ma Mimi, le tresor, le charme de ma vie!"

Să se mai susţină că între poezia unei epoci şi revoluţia care o zguduie nu este un paralelism riguros! S-ar mai putea aduce şi alte exemple din alte literaturi. Dovada credem însă că este făcută: poezia este o lume aparte, abstractă, cu legile ei interne, mai totdeauna nepăsătoare la frămîntările politice. Mimi, rizibila căţeluşă a lui La Mothe este un mic simbol al gratuităţii lirice. Pe Mimi să n-o

uităm niciodată." (Publicat în ***Naţiunea,*** nr.32, **29 aprilie 1946**, p.2.)

Vi se pare că acest mic text (fie şi numai acesta, pe celelalte invitîndu-vă să le degustaţi singuri) ar fi putut apărea în, să spunem, 1956? Să nu vi se pară*:* chiar şi pentru că a apărut înainte de acel an (şi nu numai acesta, ci şi multe altele), fără a mai socoti că autorul lor mai avea şi ghinionul să fie membru al P.N.Ţ**.,** a fost suficient ca să „dispară", măcar pentru un timp, însuşi autorul**.** Că de citit, se poate citi cu încîntare şi folos, iată, şi azi! Chiar dacă or mai fi strîmbînd unii din nas… anume, cei cuprinşi de… „friguri regicide"!

(*Confesiuni*, Nr. 13, ianuarie 2014)

Ion Bălin - un ambasador al Maramureşului

Mi se întîmplă acum, „provocat" să scriu cîteva rînduri despre **Ion** (Jean) **Bălin**, precum lui Socrate ori Sfîntului Augustin, să spun: dacă nu mă întrebaţi cine e Jean, ştiu, dar dacă mă întrebaţi nu mai ştiu. Îmi vin în minte, într-o primă instanţă (aceea a memoriei), ceasurile petrecute ca timid şi fascinat „auditor" cu „dom' Profesor", pe terasa din Grădina Morii, la Sighet, pe malul Izei, în primăvara şi începutul verii anului 1974 (eram aproape la încheierea stagiului militar obligatoriu, ca „terist", la batalionul de grăniceri, alături de alţi colegi, iminenţi „ucenici" într-ale filosofiei). Îmi amintesc cum, pornind de la relaţia **Sau-Sau** din lucrarea danezului Kierkegaard, **Despre conceptul de ironie**, Jean Bălin trecea spectacular la **Şi-Şi.** Simţeam (mai mult decît înţelegeam atunci) că, dincolo de demonstraţia de logică, era ascunsă şi o lecţie de etică. Viaţa lui (activitatea didactică, academică dar şi publică, la cel mai înalt nivel) precum şi opera ştiinţifică (de pildă preţioasa sa lucrare **Silogistica românească tradiţională şi modernă**) ale magistrului au demonstrat că i-a fost mai aproape, mai intim-constituvă personalităţii, punerea laolaltă, în armonie dar şi ordine severă, conţinută în **Şi-Şi,** decît deşirarea angoasantă din **Sau-Sau.**

Adecvarea şi alăturarea, **împăcarea** - după reguli limpezi şi ferme - par să fie verbele care i-au guvernat acţiunile. Nu e de mirare că a fost (încă o dată)

înnobilat şi cu titlul de ambasador. Exersase această funcţie de mediator (**diplomatică** şi în cultură!) de fiecare dată cînd a mijlocit, în adevărate ritualuri paideice, săvîrşite pentru prieteni, între logică **şi** poezie, metaforă **şi** silogism, tradiţi **şi** modernitate ori, chiar mai concret, între periferie **şi** centru, provincie **şi**metropolă.

Cred că o distincţie descrisă cu mare fineţe de Constantin Noica (nume ce poate fi convocat cu îndreptăţire în această scurtă evocare, cum ar putea fi şi cel al lui Petre Ţuţea) ar putea sugera cel mai plastic **locul geometric** în care ne plasează orice încercare de definire a personalităţii lui Ion Bălin: între **exactitate şi adevăr**. Este chiar condiţia majoră a oricărui ambasador.

Şi, nu Sau.

În ce mă priveşte, şi pur subiectiv, Jean Bălin a fost un ambasador al sensibilităţii arhaice într-o „ţară" a raţionalităţii moderne şi postmoderne. Iar dacă voi localiza sensibilitatea arhaică pe care am evocat-o în Maramureşul **nostru**, şi raţionalitatea (post)modernă în ipostaza monumentală a artei lui Mihai Olos, atunci îl aşez pe Excelenţa Sa, Dr. Ion Bălin, lîngă un alt spirit luminat al Nordului din memoria mea, anume Vasile Grigore Latiş.

Voievodatul (istoric dar şi cultural) al Maramureşului n-a avut prea mulţi ambasadori de acest calibru! Pentru **pacea** lui, memoria acestora trebuie cinstită.

(În volumul colectiv *Omagiu ambasadorului. Prof.Dr. Ion Bălin*, coordonator Nicolae Iuga, Grinta, 2013)

Mihai Şora: o *clipă solară* în*tr-un timp întunecat*

În rîndurile ce urmează încerc să depun mărturie, în acest moment aniversar, despre cum l-am „citit" eu pe Domnul Mihai Şora prin grila unei „lecturi" aplicate de Domnia Sa lui Mircea Eliade. Sau despre o „trecere", şi anume una care ar accepta adjectivul blagian fără nici o sfială.

De la **solilocviu** la **dialog**. Douăzeci şi cinci de ani mi-au fost necesari să „văd" această „relaţie", acest „pasaj" - cînd subteran, în operă, cînd suspendat, în actul de viaţă - de la **raţionalismul magic** al lui Mircea Eliade la **umanismul secular** al lui Mihai Şora. Sau, de la **iniţiat** la **iniţiator**. Sau, mai simplu, de la **cel care primeşte** la **cel care dă**.

Nu cărţile Domnului Şora - pe care le-am citit şi le recitesc, la intervale de timp inegale, în dispoziţii ale spiritului mereu schimbate - m-au ajutat să înţeleg. Nu despre acestea va fi vorba în rîndurile ce urmează, deşi fără lectura lor ele n-ar fi fost posibile. Ci, despre întîlnirile cu Domnia Sa, mai exact două anume, dăruite de *cartea vieţii*, la o distanţă de douăzeci şi cinci de ani una de cealaltă. Fără aceste întîlniri, aş fi scis, poate, despre cărţi dar, atunci, rîndurile acelea n-ar fi fost, probabil, cele mai potrivite.

Prima întîlnire (din cele două „admirabile" pe care le evoc), s-a petrecut în toamna anului 1986, la Bistriţa, cu prilejul unei ediţii a „subversivelor"

Saloane Rebreanu, organizate de gruparea de tineri literaţi, artişti plastici şi muzicieni care gravitau, ca într-un sistem planetar paralel, în jurul persoanei, ideilor şi energiei lui Oliv Mircea. Cei trei *F* (frigul, foamea şi frica) păreau să cîştige iremediabil războiul cu celelalte litere ale alfabetului condiţiei umane în România. Dar era şi anul în care murea Mircea Eliade, şi printr-un „puci tematic", una dintre sesiunile de comunicări despre opera rebreniană s-a transformat într-o sesiune de evocări a autorului *Nopţilor de sînziene*! Au luat parte la acest act insurgent Mihai Şora, Andrei Cornea, Virgil Ciomoş, subsemnatul, la îndemnul, se înţelege, al lui Oliv Mircea. Mi-a rămas definitiv în memorie felul în care, plecînd de la două fotografii - una din tinereţe, în anii iniţierilor fundamentale, din India, şi a doua, la senectute, nu cu mult înainte de sfîrşitul consumat ritualic, în biblioteca sa de la Chicago - *Mai Ştiutorul* Mihai Şora ne-a developat fenomenul mirabil al rechemării, la capătul vieţii, a energiei formidabile din tinereţe, Mircea Eliade închizînd astfel un cerc energetic spiritual de o mare şi magică tensiune iluminatoare. Prezenţa acestei energii subtile a fost pusă în evidenţă de privitorul Mihai Şora prin observaţia, atît de banală, că Mircea Eliade nu a purtat barbă decît de două ori în viaţă: în Himalaya şi la Chicago! Acceptarea bărbii în actul ultim al vieţii semnifica, în lectura Domnului Şora, o invocare a primelor energii vitale, dar şi spirituale, la care istoricul religiilor se întorcea acum, liniştit şi încrezător: nu mărturisise el, cu o maximă generozitate, scopul final al acţiunii sale, în tulburătorul film realizat de Paul Barbăneagră: *„ Acest aport, sau acest ajutor, încurajează la tînăra generaţie (ca o reacţie împotriva nihilismului, sînt sigur de asta) nu un optimism naiv de tip burghez sau*

romantic, ci credinţa într-o lume care abia începe să fie cunoscută în valorile sale ultime."

Dar, vorbind despre această întoarcere, prin sinea sa cea mai virilă, totuşi atît de fragilă şi efemeră, în Sinele Universal, ascuns, sensibil dar indestructibil, Domnul Mihai Şora, în fapt - în faptul gîndului rostit, împărtăşit Mai Tinerilor Prieteni - *pe sine se expunea!* Chiar înainte de a fi venit momentul care i-a prilejuit lui Mircea Eliade o asemenea procedură. Am înţeles această *expunere* abia acum, după douăzeci şi cinci de ani, (am găsit, adică, „cheile" pentru „interiorul" acestui act), rememorînd o altă toamnă, tensionată şi ea de mari speranţe şi deziluzii, cu energii nebănuite şi speranţe nemairostite ce se scurgeau în rigola istoriei, cînd la Braşov, din iniţiativa *Asociaţiei 15 noiembrie 1987* şi a *Sindicatului independent Mişcarea 15 Noiembrie*, se întîmpla, în martelatul an 1990, *Prima întrunire a Rezistenţei române anticomuniste!*

Şi iată-l pe filosoful Mihai Şora, înţeleptul care şi-a cîştigat un loc binemeritat în cultura română, rechemînd şi el energiile din tinereţe - din tinereţea sa în **Rezistenţa franceză** - şi neezitînd să se alăture energiilor pozitive ale Cetăţii! Din interiorul translucid de cristal îndelung şlefuit al operei sale (*Despre dialogul interior, Sarea pămîntului, A fi, a face, a avea, Eu & tu & el & ea... sau dialogul generalizat, Clipa şi timpul* sau *Firul ierbii*), Mihai Şora iese curajos în vacarmul asurzitor din **Cetate** pentru a instaura **Dialogul** întru speranţă şi bucurie! Rămîn pentru mine de neuitat clipele acelea în care, după ce s-a adresat unei adunări populare de peste 30.000 de oameni în *Piaţa Sfatului* (ce loc, cu nume parcă predestinat unei asemenea aventuri a spiritului!), a fost purtat în triumf, aproape pe braţe, de-a lungul întregii *Străzi a*

Mureşenilor, pînă la hotel! Şi nu le vorbise oamenilor decît despre... **Adevăr**! Adică, despre una dintre valorile cardinale ale acestei lumi care trebuie reconstruită. Aşa cum scrie undeva, în *Sarea pămîntului*, „*...deschidem ochii (din prima oară cînd îi deschidem; şi poate că tocmai asta înseamnă: a-i deschide) asupra unei lumi de cuvinte. Între aceste cuvinte, separate unele de altele, unele mai mult, altele mai puţin, unele complet, altele deloc, aşa cum se întîmplă cu miile şi cu zecile de mii de cuvinte de tot soiul din care e alcătuit limbajul nostru cel de toate zilele; între toate aceste cuvinte şi fiinţa nerostită (prezentă - în datul Întîlnirii - la lumina, la nimicul care, nu ştiu cum să spun, o absoarbe, sau mai degrabă care se mulează pe ea ca s-o pună în evidenţă), potrivirea e destul de laxă: parcă unele cuvinte i s-ar potrivi totuşi; unele mai mult, altele mai puţin, altele chiar complet.”* „Fiinţa rostită” a Domnului Mihai Şora se face prezentă „în datul Întîlnirii” asumate în Agora, sub semnul acestui cuvînt: **Adevărul.** Căruia i se redă demnitatea umilită de o întreagă epocă a domniei minciunii dar şi forţa regeneratoare de noi energii morale. Înţeleptul nu spune altceva Cetăţenilor decît că dintre toate cuvintele, Adevărul este singurul care nu poate exista decît **în** Dialog. Prin urmare, are o consubstanţială dimensiune democratică, spre deosebire de Minciună, care autistă fiind, tinde totdeauna să devină despotică. Chiar dacă Minciuna se bucură uneori de durata unor epoci întregi, îngheţate şi întunecate, momentul Adevărului triumfă, în cele din urmă, aproape orbitor.

În confruntare cu Timpul, adesea neprietenos, cînd nu chiar opresiv duşmănos pentru cugetarea românească, Domnul Mihai Şora întrupează o ***clipă***

solară (cum ar fi spus Virgil Ierunca), îndrăznesc să spun unică, pe cerul înstelat al filosofiei româneşti. Cînd, în cultura română, o asemenea ***clipă*** a mai durat - individual - nouă zeci şi cinci de ani?

Iată de ce am fost privilegiat nu în a mă adăuga celorlalţi - mai ştiutori decît mine - în această *laudatio* colectivă, ci în a mă lăsa absorbit total de măreţia acestui ceas fast al spiritului românesc.

Nimic în plus de adăugat la ceea ce chiar Înţeleptul Mihai Şora a ales pentru a-l însoţi în acest punct al vieţii: **„Lumină, bucurie, expansiune, regăsire, pace - dar o pace activă, iradiantă, într-un cuvînt: viaţă."**

(*Tribuna*, Nr. 221, 16-30 noiembrie 2011)

Mircea Ivănescu murind, nu voi mai ajunge niciodată la Sibiu!

Se întîmplă uneori în lume aşa: odată cu dispariţia unui om să dispară şi spaţiul locuit de acesta. Umplut, adică, de fiinţa lui vie. Pe care nu poţi să-l vezi, să-l vizitezi sau să respiri pur şi simplu cîteva clipe în dimensiunile lui decît numai şi numai în prezenţa stăpînitorului său absolut.

Astfel se întîmplă acum, îmi dau seama, pentru mine, murind Mircea Ivănescu.

Prin 1997, parcă prin primăvară, prozatorul şi jurnalistul Octavian Hoandră, angajat la vremea aceea în felurite proiecte şi programe în zona Sibiu, în complicitate cu Radu Văcărescu şi Iustin Panţa în oraşul de pe Cibin, dar şi cu Ion Mureşan şi Alexandru Vlad, în oraşul de pe Someş, au pus la cale o lansare a recentului meu volum *Fragmente salvate* (apărut la Polirom), la care - prin nu ştiu ce mijloace persuasive reuşiseră să-l convingă - urma să fiu prezentat de Mircea Ivănescu. Evenimentul chiar a avut loc, şi Mircea Ivănescu chiar a prezentat cartea. Dar întîmplarea (?), sau emoţia mea pentru iminenta întîlnire cu *Mopetele*, a făcut ca să nu ne sincronizăm cei care plecam de la Cluj şi să rămîn să bat străzile burgului toată acea zi, cuprins de o suferinţă aproape fizică, dar şi morală.

Anii au trecut apoi şi recuperarea acelei întîlniri ratate nu s-a mai produs. Am trecut prin Sibiu doar de

cîteva ori, în grabă şi stînjenit de tot felul de servituţi. Nu ştiu dacă i-am mulţumit măcar, cum se cuvine, lui Mircea Ivănescu pentru că printre Kafka, Joyce, Faulkner, Eliot, Fitzgerald şi alţii a găsit timp şi pentru mine. Pentru *Fragmentele salvate* şi de el, pentru a nu ştiu cîta oară, pînă la urmă. *Dar această întîlnire care n-a avut loc va rămîne de-acum un fragment definitiv pierdut.*

Pentru că Mircea Ivănescu murind, eu nu voi mai putea ajunge niciodată la Sibiu, în Sibiul acela în care, în mod miraculos, datorită lui, un orologiu a bătut odată pentru mine!

Să mă ierte Mircea Ivănescu pe mine, iar Dumnezeu să-l odihnească pe el!

(*Tribuna*, Nr. 215, 16-31 august 2011)

*

Între timp, din Sibiu, aflu mai întîi de la poetul Radu Vancu, apoi verific din toate sursele posibile, ceva ce pare de neimaginat: „*Acolo unde era înainte atâta iubire, acum e doar un excavator micuţ...*” Adică, memoria a fost înfrîntă de uitare, casa poetului şi traducătorului Mircea Ivănescu, unul dintre cei mai europeni scriitori români, a fost demolată în oraşul fost „Capitală Europeană a Culturii”!

Ultima *ieşire* a lui Gheorghe Crăciun

Marea obsesie a celui care îşi propusese să *alfabetizeze* simţurile (desigur, literar vorbind) a fost *ieşirea*. Ieşirea din nesemnificativ, ieşirea din inerţie, ieşirea din tot ceea ce nu se putea transcrie, descrie, scrie. *Textul* a fost pentru Gheorghe Crăciun marele dictator. Incapabil de revoltă, a încercat *îmblînzirea scorpiei*. N-a avut, însă, cinismul necesar pentru a reuşi. S-a lăsat fermecat de vraja unei *sirene* de uscat, una care nu jumătate trup de femeie şi jumătate de peşte avea, ci una care, fără corp, n-avea nici măcar genul definit. Caracterul „etern, tandru, şi amar al iubirii" l-a fascinat pînă la absorbţia lui, ca într-o gaură neagră, într-un cosmos semantic. La adăpost de ceilalţi. De ontologic. *„Sunt eu pentru că mă apăr de ceilalţi."*

El credea că „*prostia nu e doar a minţii ci şi a corpului*". De aceea se împiedica nu în fraze (asemenea lui Hubert Selby, construia, cu meşteşugul unui tîmplar, „propoziţii sertar"), ci în propriul lui *corp.* A fost toată viaţa lui singurul lucru care i-a prisosit. Un prieten de o generozitate fără discernămînt de multe ori, nu a reuşit să se împrietenească cu propriul său corp. Pe care la bănuit tot timpul „*că ştie mai mult"*.

„Vorbire - dictatură. A spune ***eu*** *înseamnă a-ţi asuma o condiţie de dictator."* Or, Gheorghe Crăciun avea vocaţie de ministrant într-o catedrală.

Nu e deloc vina lui că a trebuit să oficieze într-o gară! Fie ea şi Gara de Nord!

„*Tot ceea ce e în farfurie trebuie cinstit*!" - obişnuia să spună prietenul nostru Gelu. Înţelegînd prin farfurie cam ceea ce înţelegeau astronomii egipteni. Ptolemeii…

Suntem într-un *an şapte*, la şapte ani de la *ieşirea* ultimă a lui George. Chiar şi după Wittgenstein ar trebui să fie bine…

(ianuarie 2014, pe blogul personal)

*

Pornind de la un fragment din **Trupul ştie mai mult** îmi imaginez că stau de vorbă cu el în *„modulul lunar*" (cum îi numisem eu bucătăria de cel mult 2×2, el numind-o „*nacelă cosmică*„), noaptea tîrziu, în şoaptă pentru a nu trezi copiii care dormeau în camera (de altfel unică) alăturată. Fumul de *Carpaţi fără* devenea aproape o gelatină din cauza frigului. De undeva, pe aproape, unde se afla *Staţia de salvare*, se mai auzea zgomotul ambulanţelor, fără sirene… Şi de la *Spălătoria* din apropiere se auzeau motoarele maşinilor industriale de spălat… Dar noi transformam lumea în cuvinte şi căutam o sintaxă potrivită pentru această glorioasă lucrare! Noi nu vroiam să ne *„trăim viaţa conform gramaticii*" (cum ar spune poetul Ion Mureşan), ci căutam *o gramatică nouă*, care să ordoneze şi să raţionalizeze, chiar estetic, viaţa mizerabilă, lipsită de orizont pe care o trăiam deja. Şi, aproape imperceptibil, ne trăia ea pe noi…

Trupurile noastre începeau *să ştie* mai repede, cel al lui **George** *a înţeles* însă primul…

(aprilie 2011, pe blogul personal)

Chipul lui Octavian Paler în „oglinzile” Monicăi Lovinescu

(Schiţa intervenţiei la
„Zilele comemorative *Octavian Paler*”
- Făgăraş, 30-31 mai 2013)

În absenţa unei experienţe personale legate direct de viaţa şi activitatea celui comemorat (cu excepţia unor „puncte de trecere” comune, dar în momente diferite, succedîndu-se la mare distanţă în timp), care să îmi permită o eventuală evocare memorialistică, mi-a rămas de ales între două perspective:

- una estetică (literară),

- una etică (biografică).

Dar, experienţa livrescă din ultimul an mi-a pus la dispoziţie şi o abordare *est-etică*, în înţelesul dat acestui concept de Monica Lovinescu. O *diagonală*, cum ar fi spus tot ea. Ori o *ipote(nu)ză,* cum mi-am numit eu o serie nouă de încercări publicistice:

- apelul la „*neobiografism*” - termen şi procedură de investigaţie hermeneutică (re)lansat de Dan C. Mihăilescu (în frumosul său eseu *I.L. Caragiale şi caligrafia plăcerii*).

În absenţa unui jurnal autentic sau/şi al unui corpus epistolar ale lui Octavian Paler, voi face apel la

„urmele” (şi în sensul dat termenului de Jacques Derrida - *les traces*) lăsate de Octavian Paler în jurnalele Monicăi Lovinescu.

Mai întîi: organizarea/clasificarea acestora:

- indirecte („unde scurte”, 1 + 5, adică: vol. I, intitulat chiar aşa, *Unde scurte. Jurnal indirect*, Editura Limite, Paris, 1978; vol. II: *Seismograme. Unde scurte*, 1993; vol. III: *Posteritatea contemporană. Unde scurte*, 1994; *Est-etice. Unde scurte*, 1994; vol. V: *Pragul. Unde scurte*, 1995 şi vol. VI: *Insula Şerpilor. Unde scurte*, 1996 - ultimele cinci apărute, aşadar, după 1990, la Editura Humanitas.) **- directe** (2 + 3, adică *La apa Vavilonului*, 2 volume, în 1999 şi 2002 şi *Jurnal*, 3 volume, apărute între 2002 şi 2004, de asemenea la Humanitas).

Am restrîns „aplicaţia” mea doar la jurnalele „indirecte” („*post-microfon*”) - creditîndu-le cu un coeficient de „obiectivitate” sporit avînd în vedere că acestea, prin chiar natura genezei lor, reprezintă texte-documente supuse şi unei exigenţe profesionale exterioare subiectivităţii specifice doar unei conştiinţe care se „obiectivează” în izolare.

O primă evaluare - statistică:

- în primele două volume Octavian Paler lipseşte din „indicele de nume”

- în vol. III: o singură dată, dar consistent, pp.316-320;

- în vol. IV: patru referinţe, dintre care două consistente, pp.75-78 şi pp. 245-248;

- în vol. V: unsprezece referinţe, dintre care una consistentă, pp.38-44;

- în vol. VI: optsprezece referinţe.

Total: treizeci şi patru de referinţe, din care patru le putem considera texte critice autonome, evaluări extinse ale unor opere literare recent apărute la data redactării.

În cele trei volume de *Jurnal* sunt consemnate, în total optzeci şi opt de referinţe. Pe cele din *La apa Vavilonului* nu le-am mai inventariat, aceste volume fiind, în fapt, literatură memorialistică, *dedusă* (ca să folosesc expresia barbiană) din jurnale.

Ce **semnificaţie** ar putea avea această statistică?

Chiar dacă am socoti-o doar un indicator de notorietate (ceea ce nu este propriuzis), nu şi unul de valoare (ceea ce, totuşi, este, avînd în vedere că „măsoară" frecvenţa şi intensitatea reflectării sale în una dintre cele mai fidele, nedeformante oglinzi critice ale literaturii române din epocă), este suficient, cred, să dăm pentru comparaţie prezenţa în jurnalele pe care am aplicat exerciţiul a altui scriitor (romancier-moralis, publicist, ce părea plasat - ca tematică şi atitudine - oarecum în *vecinătate*): Augustin Buzura, care însumează doar două zeci şi şase de menţionări! Mai mult *reflexii* decît *reflectări*…

Să nu uit să subliniez că pînă şi absenţa lui Octavian Paler din referinţele primelor două volume e semnificativă!

Orice „vizitator" al acestei „galerii" imaginare poate constata că sunt adunate suficiente elemente, de natură estetică şi etică, pentru o biografie intelectuală de o bogăţie cromatică surprinzătoare, nu doar în alb şi negru, eventual gri.

Din *Unde scurte III. Posteritatea contemporană:*

25 iunie 1982

Începutul:

„Ploaia de referinţe cu care a fost primit romanul lui Octavian Paler *Viaţa pe un peron* era probabil inevitabilă. Într-adevăr, *Viaţa pe un peron*, - romanul unui moralist - îşi hrăneşte substanţa dintr-o problematică modernă sau, mai precis, dintr-o obsesie modernă: omul în faţa unei istorii pe dos. Era deci natural ca nici una din experienţele intelectuale şi estetice născute din această obsesie să nu-i fie străine. Astfel încît, începînd cu Camus (din *Ciuma* mai mult decît din *Străinul*) şi terminînd cu *Rinocerii* ionescieni, asemănările, izvoarele, corespondenţele se impun de la sine."

Finalul:

„Adevărata parabolă a romanului lui Octavian Paler este ideatică, iar finalul deschis nu cheamă răspunsuri, nici concluzii, ci numai responsabilităţi."

Iată, deci cum „intră" Octavian Paler în „istoria morală" a literaturii române scrisă de Monica Lovinescu: cu toate atributele esenţiale ale personalităţii şi scrisului său. Referinţele livreşti, culturale şi orizontul est-etic, cu valorile lui cardinale sunt numite fără ezitare.

Oarecum explicabil şi printr-o posibilă „lectură empatică", făcută de Monica Lovinescu, cea care, trăise o experienţă asemănătoare, încă în 1955, la Paris, atunci cînd predînd Editurii *Denoel* manuscrisul romanului său (scris direct în limba franceză) *Mots a mot* (apărut în traducere românească, cu titlul *Cuvântul din cuvinte*, abia în 2007, la Humanitas) - o parabolă a lumii totalitare, „probabil primul roman politic esopic scris în literatura română modernă", crede Ioana Pârvulescu, prefaţatoarea ediţiei româneşti - este refuzată, reproşîndu-i-se în faţă excesul de „modernism", fiind în fapt victima spiritului stîngist,

filo-moscovit al majorităţii inteligheţiei franceze a timpului.

Din *Unde scurte IV. Est-etice:*

30 septembrie 1983

„Nu e deci de mirare că recenta carte a lui Octavian Paler, *Polemici cordiale*, este străbătută, ca de un fir roşu, de răsturnarea termenilor, pînă mai ieri admişi în viaţa literară românească: etica îşi ia, într-un fel, revanşa asupra esteticului, fără, bineînţeles, a-l anula. Un scriitor trebuie, în primul rînd, să-şi merite cărţile, restul nu mai poate fi literatură. Opera nu-l mai poate reprezenta la Judecata de Apoi, deoarece nu există pentru scriitor - ne spune autorul - decît Judecata de Acum. Nu e deci de mirare dacă, pentru Octavian Paler, turnul de fildeş este abandonat, ultimul său locatar fiind Pilat din Pont, cel care, acum îşi *spală mîinile înainte de a afla despre ce este vorba*. Dar *n-am ştiut* nu mai poate fi o scuză."

După experienţele devastatoare ale nazismului şi captiv în „orizontul roşu" al comunismului, Ocatvian Paler pare a spune: intelectualul nu poate fi inocent, sau, mai drastic, inocenţa intelectualului aflat în centrul infernului, este vinovată.

27 decembrie 1985

„Trebuie insistat asupra recrudescenţei staliniste dezvăluite de *demascarea* lui Octavian Paler, deoarece, în comparaţie cu alte şedinţe asemănătoare, există o circumstanţă agravantă. Nu mai e vorba de vreun manuscris trimis clandestin în străinătate - va în cazul Goma - ci de un roman apărut în ţară şi trecut prin toate etapele cenzurii - şi am văzut cît de numeroase sunt. Iar autorul nu e un disident, ci un fost membru supleant al Comitetului central şi un fost redacto-şef al ziarului

România liberă, care n-are altă *vină* decît de a scrie eseuri morale pe linia lui Camus şi de a ridica vocea la atît de rarele şedinţe ale Consiliului Uniunii…”

Despre ce era vorba?

„…de la campania dusă în *Luceafărul* şi *Săptămîna*, inexplicabil de tardiv şi ca la semnal, împotriva romanului lui Octavian Paler *Un om norocos*, s-a trecut la o şedinţă de „demascare”, în cel mai pur stil stalinist, avînd drept cadru întreprinderea Mecanică de Utilaj Chimic din Bucureşti, drept protagonişti cititori „indignaţi”, de la strungar la bibliotecar, şi drept scop intimidarea nu numai a autorului care - ni se spune cu regret - a refuzat să vină la şedinţă pentru a-şi face autocritica aşteptată. Relatarea acestui „proces”, termen spre care ne duce cu gîndul însuşi cuvîntul „instanţă” pus între ghilimele în titlu, a fost găzduită (fapt nou) de revista preşedintelui Uniunii, *Contemporanul* lui D.R. Popescu: *Creaţia literară în faţa „instanţei” cititorilor*”.

Regimul îi orchestra, în coruri care scandau, totuşi, pe o singură voce, romancierului-moralist, „polemistului cordial”, „replici” care numai cordiale nu puteau fi numite.

„Cazul” Dorin Tudoran abia se „încheiase” prin plecarea în exil, în Statele Unite ale Americii a poetului „neadaptat la realitate”.

Din *Unde scurte V. Pragul*

29 aprilie 1988

„Tocmai pentru a putea insista asupra impresiei de autenticitate pe care mi-a dat-o *Viaţa ca o coridă* a lui Octavian Paler, trebuie să mărturisesc dintru început neîncrederea mea faţă de autobiografiile sigure de ele, ce reconstituie, fără greş, un destin dintr-o serie de date

orînduite de o memorie infailibilă, liniar şi progresiv. Totul curgînd inevitabil spre o certitudine finală. Or, la octavian Paler, procesul - aşa cum singur o mărturiseşte - e invers, de la certitudinile iniţiale (e un copil al *rostului* din moment ce e un copil al satului) spre îndoiala dăruită de cultură şi impusă de o istorie care, în secolul nostru, ne-a învăţat pînă le ce punct certitudinile pot deveni aberante, născînd, ca altădată somnul raţiunii, monştri."

Fără îndoială, „certocraţii" au reprezentat totdeauna baza de recrutare a regimurilor bazate pe tiranie. Căci, acolo unde îndoiala lipseşte, gîndirea critică dispare, lăsînd spaţiul liber apologiei (şi utopiilor).

„Dacă Octavian Paler se poate defini azi ca *un om de răspîntie,* faptul pare a se datora mai mult acestei pregătiri iniţiale - şi, într-un fel, iniţiatice - pentru întînirea-ciocnire dintre rost, dintre tot ceea ce presupunea viaţa la ţară în materie de civilitate ascunsă, discreţie, capacitate de a îndura, şi întrebările născute din cultură înainte de a fi agravate de experienţele istorice. Deoarece cultura - aşa cum scrie autorul - *extinde călcîiul lui Ahile pe tot corpul*, făcîndu-te vulnerabil. Or, vulnerabilitatea este prima treaptă a conştiinţei şi - probabil - condiţia ei dintîi."

Întrezărim în aceste cuvinte ale lui Octavian Paler, puse în „ramă" de Monica Lovinescu o aluzie la definiţia pascaliană a omului.

26 mai 1989

- referitor la cei şapte semnatari ai scrisorii de solidaritate cu Mircea Dinescu, adresată preşedintelui USR, DR Popescu (Geo Bogza, Ştefan Augustin Doinaş, Dan Hăulică, Andrei Pleşu, Alexandru

Paleologu, Octavian Paler, Mihai Şora), şi consemnînd *Apelul Ligii pentru Apărarea Drepturilor Omului în România*, pentru sprijinirea poeţilor Dan Deşliu şi Mircea Dinescu (toţi neavînd „altă vină decît aceea de a fi apărat demnitatea cuvîntului"):

„Nimeni dintre cei care sunt la curent cu toate protestele, sistemaatice şi vehemente, ale lui Eugen Ionescu nu poate fi mirat de a-l afla în fruntea listei de semnături. În schimb, oricine a urmărit cariera în franţa a lui Cioran, care n-a semnat niciodată, dar absolut niciodată, nici un apel, nici un protest, nu s-a alăturat nici unui grup sau unei manifestaţii de breaslă, va înregistra ca pe un adevărat eveniment semnătura lui pe acest text."

Este importantă această subliniere a Monicăi Lovinescu: se „întîlneau" într-o atitudine solidară, angajată doi mari moralişti: unul, „ascet" al neimplicării, al neasumării responsabilităţii şi (referindu-ne doar la Octavian Paler acum şi aici) altul, un „atlet" al implicării responsabil asumate.

Din *Unde scurte VI. Insula Şerpilor*

- în *Cuvînt înainte,* încercînd să salveze ce se mai putea salva din *anii nouăzeci,* ani ai *decepţiei*, M.L. „înregistrează" totuşi şi cîteva *surprize faste.* Între acestea, „Octavian Paler ocupînd un loc remarcant de moralist în gazetărie."

8 februarie 1990

„În *România literară* (nr.2), Nicolae Manolescu, sub titlul *Intrarea în normalitate,* scria, pledînd pentru o structură a revistei strict axată pe literatură…"

„Iar Octavian Paler îi răspundea cu o întrebare: Care normalitate?"

„Desigur, Nicolae Manolescu are tot dreptul să creadă că normalitatea înseamnă întoarcere pur şi simplu la obiectivele pur literare, degajate de paginile moarte care le asfixiau. Dar să-mi fie permis şi mie să spun că nu doar de normalizare e nevoie acum, ci de normal şi că, în ceea ce mă priveşte, am obosit urmîrind raţionamente prin care, de mulţi ani, e scuzată, ba chiar lăudată ceea ce mie mi se pare, să fiu iertat, o prea mare detaşare, ca să nu zic mai rău: idealismul meu sau defectele mele mă împiedică, de fapt, să înţeleg cum se poate dezinfecta cultura de istorie, cum se poate retrage într-o oază, într-o seră, într-o gaură de şarpe sau, fiindcă e la modă, într-un buncăr, fără să se frustreze singură…"

S-a dovedit, din păcate, că nu se poate… Idee pe care a încercat s-o susţină şi Dorin Tudoran, într-un dialog care s-a desfăşurat relativ recent, tot cu Nicolae Manolescu, pe scena *Ateneului* Român.

22 februarie 1990

„Ieri izolat, după *procesul* public făcut romanului său *Un om norocos* şi după semnarea *Scrisorii celor şapte*, Octavian Paler a devenit una din vocile cele mai ascultate ale plăpîndei noastre democraţii. Cu el şi cu Virgil Ierunca, am discutat (la microfonul *Europei libere*, în emisiunea Monicăi Lovinescu, *Teze şi antiteze la Paris*, n.m.) despre problemele etice ce se pun în clipa de faţă scriitorimii române."

26 octombrie 1990

Cu prilejul *Rencontres des Ecritures Croisees*, desfăşurate la Aix-en-Provence, avînd pe scriitorii din România ca invitaţi de onoare:

„Pesimismului integral al lui Mircea Iorgulescu (puterea ceauşistă s-a slujit de o literatură tolerată ca de

un alibi, iar revoluţia n-a devenit, pentru scriitori, una a conştiinţei) i-au răspuns, întărindu-l, dar şi arătînd că, la scriitori, revoluţia tocmai în zona conştiinţei s-a produs, formulele emise de Octavian Paler ca tot atîtea sentinţe. Hotărît lucru, a spus el în substanţă, Don Quijote nu poate fi român. Îndemnîndu-se pe sine, ca şi pe colegii săi, nu la complezenţă, ci la un proces fără de care, oricînd, tirania poate tiraniza cu ajutorul tiranizanţilor, Octavian paler a insistat asupra faptului că, în unele circumstanţe, victimele pot deveni complici. Chiar dacă a negat Occidentului orice drept de a judeca (acest Occident ce a acceptat legenda independenţei lui Ceauşescu), Octavian Paler i-a îndemnat pe români să devină propriii lor judecători. A ne înţelege defectele reprezintă singura noastră şansă, a adăugat el. A constata, de pildă, că - pentru noi - misterul vieţii a părut mereu superior misterului libertăţii. Or, simpla dorinţă, simplul efort de a supravieţui nu poate constitui un răspuns adus terorii."

Cu atît mai puţin o manifestare eroică în istorie, l-ar fi putut completa Cioran.

A fost Octavian Paler un *erou*?

Cred că el ar fi primul care ar nega o asemenea apreciere. A încercat să fie un om normal într-o lume anormală.

A fost un jurnalist şi romancier moralist, care a exercitat o perioadă, cu talent şi forţă, o pedagogie naţională a renaşterii, definindu-i principiile şi valorile.

*

Am mai scris şi vorbit despre nevoia urgentă a unei ***noi geografii morale*** *a României. O geografie în care formele de relief să fie reprezentate de punctele de maximă încordare morală a fiinţei naţionale, traseele să marcheze pelerinajul memoriei pe drumurile martirice, centrele (reşedinţele) zonale să fie locuri de reculegere, memoriale ale victimelor tuturor crimelor săvîrşite împotriva demnităţii, libertăţii şi identităţii româneşti.*

Frecventarea cu o anumită regularitate a spaţiului memoriei simbolizat de istoria Făgăraşului şi participarea la comemorarea de azi mă întăresc în a repeta că ***harta suferinţelor îndurate de români sub teroarea bolşevică, în întruchiparea ei originală ori numai clonată, este mult mai cuprinzătoare decît actualele frontiere politice, administrative ale statului român.***

Holocaustul axiologic comis de comunism, pe lîngă cel uman care nu poate fi pus la îndoială, este, asemenea unei catastrofe nucleare: nu ţine cont de frontiere şi produce victime în continuare, la mulţi ani după ce s-a comis. O lume de mutanţi e pe cale să se nască, dacă nu cumva s-a şi născut deja. De această lume era îngrozit Octavian Paler.

Cum, din păcate, pare tot mai limpede că cele ***două teritorii*** *- unu,* ***al memoriei****, în expresia ei morală, juridică şi istorică deplină şi, al doilea,* ***al real politik-****ului, în expresia eufemistică, mankurtizată, a corectitudinii politice - nu se vor putea suprapune integral, cel puţin nu într-un viitor predictibil raţional, consider că marcarea oricărui perimetru, cît de mic, cu semnele aducerii aminte pe harta morală a României este bine venită, esenţială, chiar salutară pentru*

conştiinţa naţională. Pentru că aceasta, odată cuprinsă de amnezie, se stinge.

Fără memorie nu există adevăr, fără adevăr nu există libertate şi fără libertate nu se poate clădi o morală.

Căci nu poţi vorbi sclavului *despre* etică*!*

(aprilie-mai 2013, Cluj - Făgăraş)

Raţiunea magică. 5 note despre Mircea Eliade

1. Transcriu, cu gîndul la Mircea Eliade, această confesiune a „unui simplu profesor de greacă", strecurată în deschiderea primei conferinţe ţinută de acesta la Berkeley, în 1949: „Mă aflam, acum cîţiva ani, la British Museum, în faţa sculpturilor Panteonului, cînd un tînăr s-a apropiat de mine şi mi s-a adresat oarecum stînjenit: <Ştiu că aşa ceva nu se mărturiseşte, dar lucrurile astea greceşti nu-mi spun nimic.> I-am spus că mărturisirea lui mi se pare foarte interesantă şi l-am rugat să încerce să-şi explice reacţia. S-a gîndit puţin, apoi mi-a spus: <Ştiţi, nu ştiu dacă mă înţelegeţi, totul este atît de îngrozitor de raţional>". (E.R.Dodds, **Dialectica spiritului grec,** p.19; ş.a.). Nu am posibilitatea să verific, dar sunt convins că în **Missing Persons (Persoane pierdute** - „una dintre cele mai încîntătoare, mai cu înzestrare scrise şi mai subtil rezervate în sinceritate şi în modestia tonului ei autobiografii redactate vreodată de un asemenea sever universitar", cum o califică cu autoritate şi competenţă Petru Creţia în prefaţa-studiu la varianta românească a volumului **The Greeks and the Irrational**, din care am citat mai sus) aş fi găsit mai multe şi mai convingătoare asemenea mărturisiri care, paradoxal, deşi descriu un drum intelectual cu sens opus, trădează, în esenţă, acelaşi „punct de sosire" cu cel al gîndirii lui Mircea Eliade. Pun rîndurile de mai sus, ale profesorului irlandez, lîngă acest fragment din **Amintiri (I). (Mansarda)** aparţinînd profesorului român: „În acei ani

de aproape mistică admiraţie a Orientului antic, cînd credeam în <misterele Piramidelor>, în ştiinţele oculte ale Magilor persani, toate eforturile mele erau nutrite de speranţa că, într-o zi, voi ajunge la izvorul secret al tuturor acestor tradiţii, şi că în acea zi voi rezolva toate <tainele>…" (Este vorba de anii de liceu, mai exact de anul şcolar 1923-1924.) Alăturarea acestor două texte nu-şi propune să deschidă o paralelă între operele celor doi mari <profesori> (deşi, chiar şi numai acest simplu fapt ar fi instructiv). Mai important, în alăturarea de mai sus (chiar şi în situaţia prezumabilă că cei doi cărturari nu ar avea nimic în comun) mi se pare altceva. Mai întîi, este semnificativ că sensul cercetărilor celor doi oameni de ştiinţă este provocat de tipuri de atitudini culturale care, chiar dacă sunt diferite, pot fi considerate echivalente, fiind recunoscute în ambele cazuri ca motivaţii originare. Mai exact - deşi pe scurt - este vorba la Dodds de impactul direct cu prejudecata păgubitoare a totalei raţionalităţi a spiritului vechilor greci şi, respectiv, la Mircea Eliade, de mirajul mediat al unui Orient quasi-mistic. Unul este „împins", celălalt „atras". Primul va căuta din acel moment iraţionalul înfrînt în „îngrozitoarea raţionalitate" greacă. Al doilea va descifra raţionalul în-scenat în „misticul Orient". „Izvoarele" iniţiale vor străbate „continente" diferite, dar devenite „fluvii", se vor vărsa în acelaşi „ocean". Acesta este al doilea aspect, chiar mai important decît primul, al „provocării" de mai sus: anume că, finalmente, amîndoi gînditorii demonstrează sau recuperează, prin mijloace proprii fiecăruia, **integralitatea originară** (ontologică, gnoseologică, etică) **a spiritului uman**. Gînditorul român va face în plus faţă de cel irlandez şi dovada **universalităţii** acestei integralităţi.

2. Cineva (poate chiar tînărul despre care vorbeşte Dodds!) ar putea declara (stînjenit sau chiar contrariat!): „<Istoriile> astea ale lui Mircea Eliade nu-mi spun nimic. Totul este atît de îngrozitor de iraţional!" Urmînd exemplul marelui clasicist (irlandez), ar trebui să-l înţelegem. Pentru o generaţie întreagă (cel puţin), hrănită cu schema simplistă a unui adevărat „război" între raţionalism şi iraţionalism în filosofia interbelică (românească şi străină), un Mircea Eliade **raţionalist** pare cel puţin neverosimil. Pentru că, într-adevăr, toţi cei ce vor căuta în „istoriile" lui ceva mistic, religios, iraţional vor fi dezamăgiţi. Cel puţin tot atît de dezamăgiţi cît au fost cei ce s-au pripit să proclame dogmatismul **Eonului dogmatic** al lui Blaga, sau existenţialismul **Existenţei tragice** a lui D.D.Roşca.

Într-adevăr, „surpriza", extraordinar de generoasa „surpriză" a „istoriilor" lui Mircea Eliade este tocmai aceea de a fi în adîncul lor şi într-un mod original raţionale, de a „trăda" în autorul lor un gînditor raţionalist de o factură aparte. Dar, şi aici lucrurile sunt foarte greu de înţeles dacă nu ne eliberăm de orice fel de prejudecăţi logice, metodologice sau ideologice, este vorba despre un raţionalism scos din ghipsul oricărui reducţionism, vindecat de orgoliul oricărei discriminări. „Este vorba pur şi simplu - scria chiar Mircea Eliade, în 1975, în <**Cuvîntul înainte>** la **Istoria credinţelor şi ideilor religioase** (vol. I) - de a nu pierde din vedere unitatea profundă şi indivizibilă a istoriei spiritului uman". Şi, dacă Mircea Eliade, „nu pierde din vedere unitatea profundă şi indivizibilă a istoriei spiritului uman" la scară universală, cum am putea săvîrşi o asemenea greşeală mărginindu-ne - o clipă - la istoria spiritului naţional? Or, este deja un bun cîştigat al

filosofiei româneşti, dar şi al culturii româneşti în ansamblul ei, faptul că raţionalismul a reprezentat întotdeauna componenta lor majoră. Prin strădania remarcabilă (atît în ceea ce priveşte devotamentul pentru valorile perene ale culturii naţionale cît şi în ceea ce vizează competenţa) a unor editori, exegeţi şi filosofi, ceea ce am numit cu alt prilej „sistemul naţional de filosofie" a început să-şi dezvăluie în mod spectaculos articulaţiile. Raţionalitatea lui complexă (ontologic) şi nu completă (logic) îşi are, deja, cercetători avizaţi. De asemenea, „vocaţia" critică a culturii noastre. Între acestea două, umanismul românesc aş îndrăzni să spun că este aproape inevitabil. Nici nu e de mirare că, faţă de raţionalism şi criticism, umanismul pare cel mai „bătrîn". Spun „pare" întrucît istoric el a fost afirmat mai repede, deşi ontologic este „geamăn" cu celelalte componente caracteristice spiritului românesc. Istoric, Mioriţa, Meşterul Manole, Nicolaus Olahus, Dimitrie Cantemir, Ion Budai Deleanu, Eminescu, Maiorescu, Vasile Conta, Pârvan, Haşdeu, Blaga, Lovinescu, Ibrăileanu ş. a. reprezintă o succesiune, ontologic însă toate aceste momente coexistă. În această perspectivă, Mircea Eliade nu „intră" doar şi el între marile spirite ale culturii române, ci este pur şi simplu „absorbit" de aceasta, cu atît mai tare cu cît mai „departe" în universalitate s-a aventurat. Există, cum a spus Mircea Vulcănescu mai înainte şi mai frumos decît Jauss, un „tipar de aşteptare" pentru opera lui Mircea Eliade în cultura noastră.

3. Cum ar putea fi definit repede şi fără greşeală raţionalismul lui Mircea Eliade? Astfel formulat şi citîndu-l pe C. Noica, s-ar putea pune întrebarea: cît de clar poate fi înfăţişat Eliade, „în ipoteza sau, dacă se preferă, sub iluzia că l-ai înţeles"? Şi, asemenea

filosofului de la Păltiniş, încerc în continuare o prezentare „care s-ar voi valabilă şi pentru cei ce nu au citit un rînd din el", ca şi pentru cei care, avînd în biblioteca lor opera completă a lui Eliade, „au deschis unul ori două volume şi le-au închis repede la loc".

„Totul pleacă de la Kant." - spune Noica referindu-se la Hegel. Totul se-ntoarce dincolo de Kant, aş îndrăzni să spun, vorbind despre Mircea Eliade. Un „dincolo" care nu este nici anterior, nici inferior. O întoarcere dincolo rostuită ca o venire din colo. Dar pe ce căi ocolitoare! Mai întîi, prin toată cultura românească modernă care, în ceea ce are critic şi raţional, este de sorginte kantiană. Eminescu, Maiorescu şi generaţiile de maiorescieni (Negulescu, Motru, Petrovici, Lovinescu), Blaga sau Al. Bogza, toţi îşi au în Kant un „autor". Această predispoziţie paradigmatică de a pune în joc peste tot raţiunea a moştenit-o şi Eliade. „A moştenit-o" pentru că avea „vocaţie succesorală". O „vocaţie" pe care apoi, în al doilea rînd, India şi Orientul l-au ajutat să o înţeleagă. Cercetînd doctrinele Yoga a înţeles şi Legenda Monastirii Argeşului. A înţeles, adică, un alt mod de raţionalitate care, întemeiată în cultura universală, s-a dovedit a fi capabilă, în egală măsură, să se rostească şi româneşte. După „raţiunea mitică" a lui Platon, după „raţiunea pură" a lui Kant, după „raţiunea absolută" a lui Hegel, după „raţiunea dialectică" a lui Sartre şi după „raţiunea dogmatică" a lui Blaga, Eliade cercetează şi defineşte **raţiunea magică**. Raţiunea magică nu este un moment sau un nivel al Raţiunii, considerate istoric, ci, alături de celelalte (şi simultan, avînd aceeaşi origine şi demnitate ontologică) o modalitate a conştienţei spiritului uman. Şi o modalitate a integralităţii şi universalităţii acestuia. Instrumentul ei este **simbolul,**

aşa cum în cazul raţiunii mitice platoniciene era mitul sau în cazul raţiunii absolute hegeliene era conceptul. În **Traite d'Histoire des Religions** putem citi următoarele despre simbol: „Este, prin urmare, justificat să vorbim de o <logică a simbolului>, în sensul în care simbolurile, de orice natură ar fi ele, şi oricare ar fi planul în care se manifestă, sunt totdeauna coerente şi sistematice." Dacă toate celelalte modalităţi raţionale ale conştienţei spiritului uman **pun ordine** în cunoaştere şi în lume, **raţiunea magică pune sens**. Dar, nici măcar nu îl pune cu adevărat, ci îl dezvăluie. Căci în simbol se află în-scenat **sacrul.** Pentru „trădarea" acestei în-scenări, Mircea Eliade a elaborat („văzînd şi făcînd") o metodă critică proprie: **hermeneutica**. „Hermeneutica - scrie el în **Fragments d'un journal** - ar putea să devină singura îndreptăţire valabilă a istoriei. Un eveniment istoric îşi va putea justifica apariţia **cînd va fi înţeles**. Aceasta ar putea să însemne că lucrurile se întîmplă, că Istoria există numai pentru a obliga pe oameni să le înţeleagă." Într-adevăr, Constantin Noica are dreptate să scrie că „Puţini oameni de ştiinţă au avut atîta bunătate."

4. „Această hermeneutică este capabilă să deschidă un drum nou şi exegezei româneşti teoretice şi aplicate, cu prelungiri directe în critica ideologică, literară şi artistică", notează Adrian Marino în „Prefaţa" singurei abordări cu adevărat critice a **Hermeneuticii lui Mircea Eliade.** („Singurătatea" ei sporeşte, acum, şi mai mult după dispariţia marelui istoric al religiilor.) O asemenea judecată fermă, însoţită şi de un discurs critic riguros, adecvat, „armat" cu o erudiţuie „funcţională", este de natură să ne facă să înţelegem că, în sfîrşit, cu Mircea Eliade, cultura română are şansa de a-şi trece în patrimoniu un cărturar care să nu mai fie „un

întemeietor", ci un „deschizător" de drumuri. „Marcarea" drumului deschid de Mircea Eliade şi-o asumă, de altfel, Adrian Marino, chiar din start, alegînd ca motto pentru demersul său aceste rînduri testimoniale din **Fragments d'un journal**: „În lucrările mele, eu am încercat să elaborez această hermeneutică; dar eu am ilustrat-o într-o manieră practică, pe baza documentelor. Îmi rămîne acum, mie sau altcuiva, de sistematizat această hermeneutică." În această ordine de idei, Adrian Marino este singurul „executor testamentar" al gîndirii lui Mircea Eliade. Deocamdată. Cultura română, însă, nu poate „rata" o asemenea „moştenire".

5. Atît de generos obsedat de a descoperi în toate evenimentele vieţii un sens a fost Mircea Eliade încît şi propria-i moarte a supus-o unei procedări hermeneutice. Alegînd incinerarea, a transformat absurdul incendiu, produs cu relativ puţin timp înainte în biblioteca lui personală din Chicago, într-o „repetiţie generală" a dispariţei din Marea Ordine a Lumii. Căci era de neimaginat un Eliade lipsit de cărţile lui.

(Text scris în aprilie 1986, publicat mai întîi în revista *ASTRA*, nr.8/1986, inclus în volumul *Fragmente salvate* (1985-1989), apărut la Editura Polirom, 1996 şi menţionat în *Biobibliografie.Mircea Eliade*, vol. III, Editura Jurnalul naţional, 1999, de Mircea Handoca.)

PETRE ŢUŢEA sau *PROIECTUL* ca ÎMPOTRIVIRE

„*Istoria filosofiei* - scrie undeva filosoful român la care ne vom referi în intervenţia noastră - *consemnează faptele filosofice, adică modul cum au înţeles filosofii să rezolve problemele omului, naturii şi Divinităţii.”*

Parafrazînd aceste rînduri, am putea spune că şi istoria tendinţelor filosofice „ilegale” din spaţiul socialismului real va trebui să consemneze fapte, adică gesturi şi atitudini filosofice, sau numai culturale, care s-au opus discursului oficial, totalitar. Biografia civilă, dar mai ales intelectuală a filosofului român Petre Ţuţea ilustrează plenar o asemenea coerentă şi consecventă opoziţie.

Poate părea paradoxal, dar este, astăzi, mai uşor a vorbi despre Petre Ţuţea în afara României decît în interiorul ei. Scenarist, regizor şi actor al celui mai impresionant spectacol intelectual din ultimii patruzeci-cincizeci de ani ai „scenei” culturale româneşti, Petre Ţuţea este - pentru moment - mai mult o legendă decît o realitate corect percepută şi valorizată. Biografia sa tinde să acopere opera iar anumite atribute - izolate artificial - ale acesteia constituie tentaţii greu represibile ale unor discursuri politice radicale de înglobare şi adjudecare, într-un efort de legitimare a tendinţelor de reabilitare a sentimentelor de demnitate şi specificitate naţionale.

Petre Ţuţea s-a născut la 6 octombrie 1902, în satul Boteni (în ţinutul Muscelului, zona sub-carpatică a Munteniei), într-o familie de preoţi ortodocşi. La 9 ani, rămînînd orfan de tată, ajunge copil de trupă. Excepţional dotat, este trimis la studii de ofiţerii unităţii şi ajunge, astfel, elev la Liceul „*Gheorghe Barit*" din Cluj, apoi student la facultatea de Drept a Universităţii din acelaşi oraş transilvan. După absolvire, studiază formele de guvernămînt la Universitatea „*Humboldt*" din berlin. Revenit în ţară, intră în cercul filosofului, profesorului şi publicistului naţionalist, de dreapta, Nae Ionescu, care-i şi oferă o rubrică în „*Cuvîntul*", publicaţia pe care o conducea. După o scurtă perioadă de cochetărie cu cercurile de stînga, va opta definitiv pentru o pziţie de dreapta, fără a se angaja în excesele extremiste ale acesteia. (Dealtfel, referitor la acest „intermezzo" socialist din biografia sa, va mărturisi mai tîrziu: *Orice om cu inima curată, la vîrsta de treizeci de ani, nu poate fi decît de stînga. Dacă rămîne de stînga şi după alţi treizci de ani, înseamnă că e cretin.)* În toată perioada dintre cele două războaie mondiale, dar şi după aceea, este unanim recunoscut ca şef al promoţiei Mircea Eliade, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu, Vasile Băncilă, Constantin Noica. În timpul guvernării Mareşalului Antonescu ocupă funcţia de director general în Ministerul Economiei.

După instalarea regimului comunist în Bucureşti, Petre Ţuţea e condamnat mai întîi la 5 ani închisoare (1948-1953) şi apoi la 18 ani muncă silnică, din care execută 8 ani (1956-1964). În perioada detenţiei a transformat locurile cele mai cumplite de recluziune în „catedre", dezvoltînd un extraordinar discurs în care a făcut apologia valorilor fundamentale naţionale şi

creştine, ca orizonturi inelienabile ale aparteneţei culturii româneşti la Europa.

După 1964 începe o perioadă pe care cei mai apropiaţi auditori ai lui Petre Ţuţea au numit-o „*socratică*“. Aproape trei decenii, în cîteva din cele mai celebre cafenele din Bucureşti, filosoful va dezvolta unul dintre cele mai monumentale discursuri din spiritualitatea românească şi va construi - cu cele mai efemere elemente, cele ale biografiei sale proprii - unul dintre cele mei exemplare destine intelectuale. În tot acest timp, Petre Ţuţea va da viaţă unui model al *Înţeleptului în Cetate,* simultan, concurent şi solidar totodată, celui dezvoltat de contemporanul şi prietenul său, Constatin Noica, în ceea ce s-a numit „*Şcoala de la Păltiniş*“.

„Cît îl priveşte pe Petre Ţuţea - scrie unul dintre cei mai apropiaţi prieteni din aceşti ultimi ani ai filosofului, Ion Papuc - *el filosofa, oricît de mult făcea apel la cărţi, şi făcea, el filosofa după viaţă, în contact cu viaţa, provocat mereu de viaţă. Aceasta îl interesa, în mod preponderent, dacă nu chiar exclusiv, viaţa colectivităţilor umane cărora aparţinea, şi ale căror norme vroia să le stabilească, deducîndu-le sau elaborîndu-le pentru a le impune apoi.”*

„Ce poate fi mai semnificativ în acest sens - notează mai departe Ion Papuc - *decît faptul că îndată ce iese din închisoare se dedică, cu un înspăimîntat sentiment al urgenţei naţionale, se dedică elaborării unui Proiect de reformă economică a ţării, pe care-l şi transmite imediat şefului de atunci al statului (*Nicolae Ceauşescu, n.n.*), convins că va contribui în acest fel, că trebuie să-şi aducă contribuţia proprie la salvarea dezastruoasei economii naţionale.”*

Acest fapt filosofic - în înţelesul pe care l-am evocat la începutul intervenţiei - se petrecea în 1965. Avînd în vedere semnificaţiile lui politice, conjunctural accentuate, data la care Petre Ţuţea înaintează conducerii României comuniste **Proiectul de Tratat** are o importanţă aparte. „*Primăvara de la Praga*" încă nu se declanşase, iat dictatorul de atunci al ţării nu jucase încă celebra „*scenă a balconului*" care avea să păcălească buna credinţă a multor intelctuali de valoare din România - şi nu numai - după august 1968. Singurul „răspuns" pe care regimul l-a dat iniţiativei filosofului a fost suspendarea dreptului de a mai publica în presa vremii (apucase să semneze cîteva eseuri în revista *Familia* din Oradea). În felul acesta, un *Proiect* de recostrucţie pe principii filosofice a „*întregului naţional*", considerat în perspectivă cosmică, deşi ar fi putut fi confiscat de discursul oficial, din ce în ce mai agresiv - şi mai fals, totodată - naţionalist, s-a transformat într-un sublim gest de împotrivire la „viitorul unic, luminos şi ireversibil" pe care planificatorii „comunismului inevitabil victorios" îl pregăteau în retortele K.G.B.-iste de la Moskova.

Textul **Proiectului de Tratat** (publicat în 1992 la Editurile *Pronto*, din Braşov şi a *Uniunii Scriitorilor* din Chişinău sub îngrijirea şi prefaţat de filosoful *Aurel Ion Brumaru*) dezvăluie un gînditor politic original, ambiţionînd sinteze monumentale, preocupat de găsirea unor soluţii alternative la problemele lumii în care trăieşte.

„Politiceşte - şi citǎm acum din *Prefaţa* semnată de *Aurel Ion Brumaru - Petre Ţuţea e un conservator (...). La tinerii ce-l înconjurau, comparîndu-i cu cei îmbătrîniţi în politichie şi felurite rele, el aprecia nota conservatoare: e ceva miraculos cum o identificase la*

aceştia încă înainte cu două decenii: revoluţia din Decembrie 1989, a tinerilor, confirmîndu-i în acest sens intuiţia. Despre conservatorism ca atitudine politică, Petre Ţuţea avea să spună, într-o convorbire cu un publicist cunoscut, acestea: ***Conservatorii mari nu sunt reacţionari pentru că au de partea lor legile eterne ale lui Dumnezeu.".***

Această scurtă caracterizare dezvăluie una din sursele „de fundal" ale gîndirii filosofului român, şi anume una care nu putea să nu-l aşeze pe poziţii de ostilitate în raport cu un regim care îşi făcea un titlu de glorie din ateismul său agresiv: este vorba de fundamentarea creştină a vieţii şi operei sale. Această fundamentare (expusă explicit într-o altă lucrare apărută şi ea postum: ***Reflecţii religioase asupra cunoaşterii)*** ordonează axiologic şi orizontul ***Proiectului de Tratat.*** Constrîns de un context în care „convenţia culturală" şi „contractul social" nu îi erau deloc favorabile, Petre Ţuţea îşi începe ***Proiectul*** pe baza „principiilor cooperatiste" - principii desprinse din istoria economică universală, aşa cum au fost ele ilustrate în istoria ideilor, instituţiilor şi faptelor economice. Dar, nemulţumit de sugestia eufemistică a termenului „cooperaţie", apelează imediat la un sinonim cu reală vocaţie ştiinţifică, **sinergia** : *„Pentru ca să putem cuprinde sistemele economice şi faptele economice înregistrate de istorie a trebuit să depăşim punctul de vedere cooperatist, aşa cum a fost formulat în sistemul cooperatist cunoscut în istorie, şi să întrebuinţăm conceptul filosofiei, care poate fi împins pînă la proporţii cosmice. În acest sens sinergetic, cooperaţia poate cuprinde toate sistemele economice şi faptele economice, ca depăşind punctul de vedere al oricărui sistem economic. Coexistenţa şi cooperarea*

sunt esenţa ordinii umane." Conceptul de **sinergie** este împrumutat de Petre Ţuţea de la *Lester Ward*, care l-a lansat în 1903 în lucrarea *Sociologia pură*, şi are valoare de principiu universal: aceeaşi sinergie (=cooperare, conlucrarea diferitelor energii sau potenţe pentru o prestaţie unică) *„creează sisteme de aştri, sinteze chimice şi organice, şi tot ea plăsmuieşte şi asociaţiile umane."* Sinergetismul are prin atributele lui specifice vocaţia unui *modus vivendi*. Că acesta poate fi altul decît cel comunist, filosoful român nu spune, mai mult ca sigur din prudenţă. O prudenţă nu atît pentru soarta persoanei sale, pentru că idealul său moral era acela al Sfîntului creştin. Cît mai ales pentru soarta ***Proiectului*** său, gîndit a fi dezvoltat în nu mai puţin de opt volume! Dar, „traducînd" (şi avem convingerea că nu trădăm prin aceasta spiritul textului) enunţul de mai sus în termenii contextuali, ai vieţii şi operei filosofului, putem fi de acord că liberalismul, democraţia şi creştinismul sunt convocate la acest „banchet" al spiritului. Ele pot fi întrezărite printr-o „fereastră" pe care filosoful însuşi o deschide în discursul său: *„Conceptul economic al cooperaţiei, aşa cum se desprinde din istorie (...) oferă un punct de vedere prea strîmt. Conceptul sinergiei, care se întinde la dimensiuni cosmice, este prea vast şi întinderea aplicaţiunii lui depăşeşte limitele ştiinţei economice."*

În acest „interval" trebuie căutată ÎMPOTRIVIREA lui Petre Ţuţea: între constrîngerea accidentală, conjuncturală şi libertatea ca atribut fundamental, universal al omului şi al comunităţilor create de el. Curajul lui constă în încercarea de a oferi un *model alternativ* colectivităţii din care făcea parte. În anul de graţie 1965 un asemenea gest nu putea fi considerat

decît, în cel mai bun caz, o utopie şi, în cel mai rău caz, o erezie.

Poate părea paradoxal ca un gînditor dogmatic (folosim **dogma** în sensul teologic al termenului, de adevăr revelat ce oferă omului libertate şi certitudine) se împotriveşte celei mai „dogmatice" filosofii din istoria gîndirii universale. Ne aflăm însă în culturi diferite: în vreme ce filosofia materialist-dialectică şi ştiinţifică nu poate genera decît un „comunism încremenit în proiect", raţionalismul dogmatic creştin secretă permanent PROIECTE vii, dinamice ale comunităţii umane.

Opera lui Petre Ţuţea este mai ales una de **mărturisitor.** Aşa fiind, ea este, pe tot cuprinsul ei, încărcată afectiv. Este, altfel spus, pasiona(n)tă. Dar - cum însuşi notează chiar în ***Proiectul de Tratat*** - *„Pasiunile nu dereglează sufletul omenesc cînd sunt stăpînite de raţiune"*. Tot astfel - am îndrazni să spunem - „*naţionalismul integral*" al lui Petre Ţuţea nu poate „deregla" spiritul european atîta timp cît se fundamentează pe valorile lui constitutive: **creştinism şi democraţie**.

(Acest text reprezintă transcrierea intervenţiei mele la conferinţa internaţională cu tema „*Illegale philosophische Tendenzen in der Landern des ehemagilen sowjetischen Blocks wahrend der letzen Jahrzehnten*", care s-a ţinut în 1993 la Kossuth University, Department of philosophy, Debrecen, Ungaria şi a fost publicat mai întîi în revista *Vatra,* nr.7/1993, fiind inclus în volumul *Pariul cu legenda sau viaţa lui Petre Ţuţea aşa cum a fost ea*, apărut în 1995 la Editura *Athena* şi semnat de *Aurel Ion Brumaru*.)

O recitare din Eminescu.
Cu Ion Iuga la Sighet

S-a întîmplat în 15 ianuarie 1974. Eram, deja, de mai bine de trei luni „militar cu termen redus" la Batalionul de instrucţie, arma grăniceri, din Sighetu Marmaţiei, care ţinea de Brigada V Oradea. Iarna părea, după aproape două luni de geruri năprasnice şi vînturi care ne ardeau obrajii, să facă parte din inventarul unităţii militare. Temperaturile care îngheţaseră sub minus douăzeci de grade făceau ca tot programul de instrucţie să pară unul de detenţie ori de război cu un inamic invizibil. Sufeream fără întrerupere de frig şi, din această cauză, pe fondul alimentării precare, de foame. Dormitoarele fuseseră improvizate (eram prima serie de „terişti", adică de tineri care satisfăceau serviciul militar cu termen redus înainte de a începe studiile universitare, unităţile militare care au fost desemnate să primească aceste noi „corpuri" de recruţi nu erau, în marea lor majoritate, pregătite, nici cu echipament, nici cu spaţii corespunzătoare, nici cu ofiţeri capabili să aplice noua „doctrină" militară pentru ofiţerii de rezervă) în nişte foste grajduri de cai, care au servit spre sfîrşitul celui de-al doilea război mondial, ca barăci pentru prizonierii germani aflaţi în tranzit spre Siberia. Erau „pavate" cu ciment, adăposteau în jur de cincizeci de militari în paturi metalice suprapuse, cîte două, cu o singură sobă de teracotă în mijloc, pentru care primeam o cotă, mereu insuficientă, de „brichete", praf de cărbune presat în forme aproximativ sferice,

fără putere calorică dar care afumau la greu „dormitorul”. Sigur, soluţiile pentru a contracara aceste „privaţiuni” absurde erau dintre cele mai neaşteptate, testînd inventivitatea (în toate planurile!) militarilor. Dar, cîţiva, cei care erau originari din sau aveau rude de gradul unu în Sighet (sau în satele limitrofe) puteau solicita (şi uneori chiar primeau) învoiri de 24 de ore în oraş. Astfel, mai scăpam şi eu din „lagăr” şi, pe lîngă băile prelungi şi fierbinţi pe care le făceam la un unchi (închipuindu-mi că pot să-mi încarc oasele cu destulă căldură pentru încă o săptămînă), am cunoscut acolo, în Sighet, cîteva figuri emblematice pentru oraş: pe profesorul Ardeleanu-Mecena (de la care împrumutam Cioran în franceză), pe librarul-poet (la vremea aceea) Simion Şuştic, pe poetul şi pictorul Gheorghe Chivu (care conducea un cenaclu), pe doctorul-medic ginecolog Victor Pop (care a asistat-o pe mama la naşterea mea şi era proprietarul celei mai mari colecţii de „pecetare” din Maramureş), pe Mihai-Ţuţu Dăncuş (cel care reconstruia, pe dealul Doboieş, unde mai făceam şi noi instrucţie uneori, satul maramureşan arhaic) sau pe filosoful Jean Bălin (la ale cărui conferinţe despre Platon şi Aristotel se umplea sala mare a Palatului Culturii), cu care aveam programate lungi „seminarii” despre Kierkegaard sau Constantin Noica.

Aşa se face că, în 15 ianuarie 1974, atunci cînd poetul Ion Iuga („cel mai frumos bărbat din nord”) s-a aflat la Sighet într-una dintre peregrinările lui prin Maramureş (sau prin ţară), ne-a trimis vorbă în „unitate”, mie şi lui Viorel Igna cu care eram camarad de pluton (şi urma să fim colegi de facultate), să ne vedem „de ziua lui Eminescu”. Plecarea peste gard, pentru cîteva ore, nu mai era chiar o problemă, fiind

tacit acceptată, ca o compensaţie la condiţiile mizerabile în care eram ţinuţi. Astfel că, imediat ce s-a lăsat întunericul, am „executat” o „trecere frauduloasă” a „frontierei” batalionului şi, în mai puţin de un sfert de ceas, într-un „marş forţat”, eram în „salonul” restaurantului „Zimbrul”, din centrul oraşului (în care, la urma urmelor, mă născusem şi mă simţeam „acasă”), unde la o masă, singur, ne aştepta chiar poetul. După ce am făcut cunoştinţă (Viorel îl cunoştea dinainte, probabil prin fratele său, poetul Vasile Igna), am dat comenzile necesare ospătarului şi am ciocnit pentru Eminescu. Pe un fel de strapontină cîntau nişte ceteraşi. În restaurant era un fum gros, de la ţigări proaste şi puturoase. O rumoare continuă se împletea cu cîntecele muzicanţilor. Vodca începea să ne încălzească. La un moment dat, Ion Iuga a făcut semn ceteraşilor să tacă. Şi aceştia s-au oprit scurtcircuitaţi din cîntat, luînd chiar o poziţie oarecum solemnă, de parcă ar fi urmat să se cînte imnul. Apoi, poetul s-a urcat pe masă şi doar cu o singură mînă a făcut linişte în restaurant. „Măi oameni buni, ştiţi ce zi îi azi?” - a întrebat el. Şi cum răspunsul se lăsa aşteptat, a continuat: „azi îi ziua lui Mihai Eminescu, cel care e voievodul poeziei româneşti aşa cum Bogdan a fost voievodul Maramureşului. Se cuvine să-l cinstim. Nu cu cetera şi zongura, ci cu propriul lui vers. Vă voi spune o poezie pe care să o ascultaţi cu atenţie şi să ţineţi minte din ea cît de mult puteţi.” Şi a început să recite, cu vocea lui unică, „Doina”. De la cap, la coadă! „De la Nistru pîn’ la Tisa”… Eram pe malul Tisei, eram grănicer, eram tînăr aspirant la studii de filosofie, eram înconjurat de ţărani maramureşeni înmărmuriţi… Îngheţasem, dar, de data asta, nu de frig… În jur, la mese, maramureşenii îmbrăcaţi în gubele lor albe, păreau nişte statui. Nu-mi

amintesc cum au izbucnit şi cît au ţinut aplauzele şi „ţîpurîturile”. Vraja s-a rupt brutal cînd în „salon” au năvălit două patrule: una de miliţie, care l-a luat pe Ion Iuga, şi alta militară, care ne-a luat pe mine şi pe Viorel. Am fost duşi la batalion şi băgaţi direct la arest. Ni s-au descuiat de la perete două „ţambale” (peste zi, acestea erau încuiate cu lacăt, la perete), am primit două pături cu ţesătura lînii atît de rarefiată încît puteai privi prin ea, ca printr-un voal, şi am fost lăsaţi acolo pînă dimineaţă, cînd urma să fim „scoşi la raport” în faţa comandantului batalionului şi să fim judecaţi. La ora cinci, după o noapte de chin, de nesomn, de tremurat de frig, am fost scoşi să curăţăm zăpada pe cei cincizeci de metri ai aleii care ducea de la „punctul de control” al intrării în unitate pina la clădirea „comandamentului” (ninsese toată noaptea, temperatura mai crescuse spre doar minus zece grade). Dădeam la zăpadă şi priveam în direcţia în care se aflau „pavilioanele” „meteriştilor”: se dăduse adunarea pentru a se deplasa la sala de mese pentru micul dejun. Pierdeam şi bucata neagră de pîine, cubul de marmeladă şi cana de ceai cu bromură! Unde mai pui că nu ştiam cu cîte zile de arest urma să ne procopsim. Era de luat în seamă şi ameninţarea repetată a ofiţerilor că fără referinţele lor corespunzătoare la sfîrşitul stagiului, nu vom fi primiţi nici la facultăţi, chiar dacă reuşiserăm la concursul de admitere. „Din Boian la Vatra Dornii”…

Ceea ce a urmat, însă, a fost un miracol: pe poarta batalionului a intrat comandantul însoţit de… Ion Iuga! Colonelul ne-a făcut doar semn să-l urmăm. Ceea ce am şi făcut. Pînă în cancelaria lui. Acolo, de faţă cu Ion Iuga ne-a scris cîte un bilet de voie pentru douăzeci şi patru de ore, antedatat, cu începere din 15 ianuarie, ni

le-a întins şi ne-a spus: „mai aveţi zece ore din învoire. Cînd vă întoarceţi, vă prezentaţi la mine la cancelarie şi vă ascult să văd dacă aţi învăţat *Doina*. S-a-nţeles?”

Am plecat, primind această răsturnare a situaţiei ca pe o ninsoare, ca pe un fenomen al naturii. Mai năuciţi au fost caporalii de la corpul de gardă cînd ne-au văzut biletele de voie semnate de colonel. Şi, înapoi, la „Zimbrul” (pe vremea aceea era deschis aproape non-stop, doar între orele cinci şi şapte era o întrerupere pentru curăţenie şi schimbarea „turei”). Nu l-am întrebat nimic pe poet, dar pînă seara ştiam „Doina” pe de rost de la început la coadă şi de la coadă la început.

De atunci, în fiecare 15 ianuarie îmi amintesc de doi mari poeţi, nu doar de unul… Şi mă întreb dacă voi ajunge vreodată, chiar dacă nu ca „grănicer”, să ascult „Doina” şi pe malul Nistrului?

(În volumul colectiv *Viaţa literară la Cluj*, alcătuit de Irina Petraş, Eikon, 2013)

Despre bătrînii din Ieud

De cîte ori ajung la limita „*dincolo de care nu se mai poate*" (cum spune poetul), a agresiunii pe care *degenerarea antropologică în întregul ei a „animalului politic" contemporan* o comite fără a i se mai împotrivi nici o urmă/umbră de umanitate sănătoasă, privesc o fotografie a bătrînilor din Ieud (dăruită mie de **profesorul Mihai Dăncuş**, directorul, dar, mai mult, **sufletul Muzeului satului maramureşan din Sighetu Marmaţiei**, pe la începutul anilor 1980, şi publicată, însoţită de un comentariu minimal, în revista ***Vatra,*** într-un număr care a apărut în zilele acelea de dezmăţ, ale fiecărui început de an, în care delirul cultului personalităţii atingea paroxismul, ca o imagine cu valoare şi putere magică, de exorcizare şi terapie).

Îmi face bine să-mi imaginez că, acolo, pe banca aceea simplă, de lemn îmbrăţişînd luminos şi atît de liniştit mica şi vechea **Biserică din Şes**, din *Ieudul*, vecin, pe malul drept al Izei, cu vatra istorică a Maramureşului, *Cuhea* voievozilor descălecători de ţară, se va fi aflînd şi străbunicul meu. Şi bunicul meu. ***Senatori eterni ai locului, ai cuminţeniei pămîntului.*** Mai pot să sper măcar în trecutul meu!

Priviţi fotografia reprodusă pe coperta acestei cărţi. Acum închideţi ochii şi imaginaţi-vă cum stau, în fotoliile lor tapiţate cu piele de Cordoba, *senatorii* naţiunii, de azi! Puteţi spera în viitorul vostru?

(iunie 2010, pe blogul personal)

Sfîntul Gheorghe „poticarul" din Cluj

Statuia Sfântului Gheorghe (omorând balaurul) din Cluj-Napoca este o copie a Statuii Sfântului Gheorghe din Praga. (În fapt, este o soră geamănă, turnată după aceeaşi matriţă.) Copia identică a fost realizată în anul 1904 de Kalman (Coloman) Lux (1880-1961).

Statuia a fost amplasată la Cluj în jurul anului 1900, iniţial în „Piaţa Sf.Gheorghe" (redenumită în perioada comunistă în „Piaţa Gheorghe Sion", apoi în „Piaţa Păcii", în prezent „Piaţa Lucian Blaga"), în faţa Bibliotecii Universitare. În anul 1960 a fost mutată în piaţa mică din faţa Bisericii Reformate-Calvine de pe str. M.Kogălniceanu, locaţie considerată mai potrivită.

Statuia originală de la Praga (prima statuie ecvestră construită într-un loc public, fără a avea o legătură cu arhitectura) a fost realizată în anul 1373 de către sculptorii germani Martin şi Gheorghe din Cluj, *Martin und Georg*, cu tatăl *Nikolaus*, aşa cum erau cam 95% dintre locuitorii Clujului (*intra muros*) pe atunci, la comanda împăratului Carol al IV-lea, totodată rege al Boemiei. Abia pe la 1500, *Clujul dintre ziduri* avea aproape 50% maghiari.

Originalul statuii a fost mutat de-a lungul timpului în diverse locaţii ale Castelului Hradciani din Praga, iar în acest moment se află amplasat în „A Treia Curte", lîngă o mică fîntînă.

Pe soclul statuii este instalată inscripţia A.D. MCCCLXXIII HOC OPUS IMAGINIS S. GEORGII PER MARTINUM ET GEORGIUM DE CLUSSENBERCH CONFLATUM EST, în trad. „A(nul) D(omnului) 1373 Această operă îl reprezintă pe S(fântul) George (şi este) de Martin şi George de Clussenberch (Cluj) făcută."

Statuia ecvestră îl reprezintă pe Sfântul Gheorghe îmbrăcat în zale, ucigând un balaur, al cărui corp este acoperit cu solzi identici zalei de pe armura sfântului. Observaţia acestui amănunt l-a inspirat pe poetul şi filosoful Lucian Blaga să scrie poemul intitulat *Sfântul Gheorghe bătrân*, publicat în anul 1943 în volumul *Nebănuitele trepte*.

Dar, mai există o copie, expusă la nivelul ochilor trecătorilor şi executată în ceramică pictată de Kende Ferenc si Rahman Maria, la 1941, de dimensiuni mai mici, ea aflîndu-se într-o nişă închisă cu o fereastră de sticlă pe frontonul de est al clădirii de la nr.1 (Casa Hintz) al Străzii Regele Ferdinand care găzduieşte (din 1573) prima farmacie din Cluj, sub patronajul „Sf. Gheorghe". Nişa în care se află expusă statuia, în spatele unui simplu geam de sticlă, fără nici un fel de sistem de securitate va trece, odată cu întreaga clădire în proprietatea moştenitorilor clădirii.

Mă întreb, însă, înainte ca nişa să dispară, Sf. Gheorghe „poticarul" din Cluj în grija cui rămâne? Direcţia pentru patrimoniu are ceva de spus? Dar direcţia pentru cultură din Consiliul local?

(*Confesiuni*, Nr. 19, octombrie 2014)

Gumele! sau a doua ucidere a lui Paul Grigore

O postare mai veche de pe un blog dedicat în exclusivitate memoriei celui care a fost poetul şi eseistul **Paul Grigore**, purtînd acelaşi titlu cu al primului volum de poeme al acestuia, *ANLUMINURĂ* (http://anluminura.blogspot.ro/2012/07/vizita.html), mă bîntuie de o vreme. Mai dureros, încă, după ce şi bunul nostru prieten comun, poetul, eseistul, romancierul, mentorul Alexandru Muşina s-a „retras" şi el din această lume. După ce, mai devreme (dar, tot prea devreme) se „retrăsese" şi Gheorghe Crăciun, prozator şi teoretician al literaturii, de mare forţă. Şi, după ce, un şir lung de prieteni, colegi de generaţie, poeţi, prozatori, critici şi istorici literari, eseişti au mutat în cer un întreg capitol al istoriei literaturii române contemporane. Mi-e încă greu să comentez. Să scriu „eseuri" cînd e nevoie de atitudine. Simt nevoia să mă revolt dar, imediat, tristeţea şi greaţa mă copleşesc.

Totuşi: cred că am găsit o expresie sintetică, expresivă, avînd forţa necesară să exprime esenţa unui anumit tip (criminal, în sens cultural) de exces ori de lipsă de atenţie acordate memoriei unui scriitor. Uneori, „grija" pentru postumitate ucide cu mai mult sadism decît „indiferenţa" din timpul vieţii. Am numit vinovaţii de această crimă „entuziastă" ori „analfabetă", *gume. Oamenii gumă* apar mereu atunci şi acolo unde, chiar şi cînd aparent se restaurează şi se recuperează

cultură, în realitate se şterg adevăratele urme ale unei mirabile întîmplări culturale.

În loc de orice alt comentariu, voi ilustra cele două ipostaze în care îşi fac simţită „lucrarea" (diavolească) *oamenii gumă* (într-o ordine cronologică, ceea ce ar putea să sugereze că acest gen de *crimă* se comite *în formă continuată*, ca să folosesc termenii codului penal):

I. „Dacă deasupra mormintelor, unde cei îngropaţi nu-şi pot odihni sufletele, dansează, în noapte, flăcări, în amiaza zilei, deasupra cărţilor unor scriitori dispăruţi „dansează" cu nesimţire cămătari şi veleitari în editologie. De curând, mi-a fost dat să asist la lansarea unor serii de cărţi - intitulate, precum în reportajele vechiului regim, „Scriitori la ei acasă" - care trebuia să fie un „eveniment" recuperator. Am şi lăudat public iniţiativa (precum se poate vedea în ziarele din Satu Mare), dar după ce am răsfoit cărţile dezamăgirea mea s-a transformat în tristeţe şi, apoi, în revoltă. Nu voi spune nimic despre cărţile celor care sunt în viaţă - ei încă pot vorbi sau precum ne îndeamnă biserica „să tacă pe vecie" după cum îi lasă conştiinţa -, ci voi semnala cititorilor terfelirea cărţilor „celor care nu sunt". Obligaţia celor în viaţă, a celor care i-am cunoscut, a mea, în acest caz, este mai presus de orice.

1. Aşadar, editura nou înfiinţată de Ion Vădan, Dacia XXI, a scos pe piaţă volumul lui **Paul Grigore** (născut la Certeze în 1952, la 17 mai, reputat poet şi eseist care a activat la Braşov, în jurul revistei „Astra", decedat în condiţii suspecte la 3 iunie 1989 la Bucureşti) **Anluminură** (2010). Deşi pe copertă coordonatorul colecţiei „mulţumeşte în mod deosebit"primilor editori ai poetului (Ovidiu Moceanu, Al. Muşina, Gh. Crăciun şi G. Vulturescu) nu există

nici o scuză pentru lipsa unei minime **note explicative** care să lămurească cititorul de azi că titlurile aşezate în interior, prin voinţa editorului (pe ce bază?), fac parte din 2 volume diferite - unul purtând sigla editurii „Litera" şi altul al editurii „Paralela 45". Iar secţiunea „Diotima din scriitură" -cu textele inedite atunci (*Candor Poesis, Diotima din scriitură, „Hemografia" lui N. Stănescu, Eternitatea regresivă)* - a apărut cu acest titlu ca **supliment** (nr. 1, 1991) în corpul revistei „Poesis" (nr. 6-7, iulie - aug. 1991) prin bunăvoinţa lui O. Moceanu care le va include în volumul din 1999. Textul subsemnatului - *Poetul şi neodihna cuvântului* - nu are ce caut în corpusul textelor ediţiei de acum fără această precizare. Apoi, alăturarea secţiunii **„Anluminură**" (litere drepte, bold) nu are nici o explicaţie că ar prelua - integral, volumul *Anluminură* (Ed. Litera, 1991), coperta T. Jebeleanu, cu prefaţa lui O. Moceanu *(Peste mode şi timp*, p. 5-6). La cuprins, în ediţia princeps, textul - cuvânt înainte al lui O. Moceanu poartă subtitlul „*Inscripţii I",* iar post-feţele lui Gh. Crăciun *(Clipa cea repede)* şi Al. Muşina *(Semnele nu l-au minţit)* poartă subtitlurile *„Inscripţii II"* şi, respectiv, *„Inscripţii III"* (pag. 56). Ediţia de acum nu le menţionează (vezi p. 60-63). De asemenea, în ediţia primă poetul are două cicluri distincte, numerotate: *Anluminură* (1-29) şi *Tabulae pictae* (1-88). Volumul de la Dacia XXI le contopeşte sub un singur titlu, *Anluminură,* fără nici o numerotare la cuprins. Nici secţiunea *Vocaţia luminii* nu are nici o notă explicativă că ar prelua - integral -, ediţia din 1999, **Vocaţia luminii,** colecţia 80, Seria eseuri, Ed. Paralela 45. Despre faptul că titlurile eseurilor sunt aşezate în partea de jos a paginii, ca şi cum ar aparţine de textul precedent (vezi: pag. 104 - *Eros şi filozofie;* p.

185 - *Aubade castelanei bizantine; p. 226 - Candor Poesis* etc.) nu mai e nimic de spus. Aruncate, la propriu, unul după altul, titlurile din volumele princeps, fără aceste **note explicative,** fireşti la orice reeditare, ar părea cititorului de azi că reprezintă întocmai cartea gândită de poet sau de primii ei editori. În fond, nu avem de-a face cu ceea ce ar trebui să fie **o ediţie de autor,** ci cu îngrămădirea sub două noi coperţi a volumelor precedente, necitate şi neprelucrate critic. Dacă era firesc să mulţumească familiei şi primarului din Cămârzana (care a finanţat de bună credinţă cartea) e o blasfemie să notezi pe copertă că astfel, prin această recuperare, „îi păstrăm memoria" şi „îi facem cunoscută opera"!"

(**George Vulturescu**, pe blogul lui Ovidiu Pecican, **http://ovidiupecican.wordpress.com/tag/paul-grigore/**)

*

II. „Dureros…, scandalos…

Pe la începutul anilor '90, prietenii lui Paul şi directoarea Şcolii Generale 13 au propus Ministerului Învăţământului ca şcoala în care Paul educase atâtea generaţii de elevi cât i-a permis soarta „nemiloasă" (eufemism dureros!) să primească numele său. I.S.J. şi-a dat, la rândul său, acordul şi cererea, împreună cu altele de aceeaşi natură, a fost înaintată spre aprobare iar aceasta a şi venit.

Vreme de trei, patru ani şcoala chiar s-a numit „Paul Grigore", aşa cum altele (destule numai în judeţul nostru!!) îşi poartă (cu mândrie!!) numele căpătate atunci pînă în zilele noastre. Cu sprijinul părinţilor foştilor elevi s-a făcut şi o nouă firmă, conform noii

denumiri. Elevii încă ştiau cine este cel ce dă numele şcolii lor - le fusese dascăl! - şi se mândreau că, datorită personalităţii acestuia, şcoala se singularizează între cele din oraş, din judeţ… Noi, ceilalţi, vedeam în gest o reparaţie morală…

Numai că, după o vreme, în mod misterios, neştiut şi pe tăcute, a venit un ordin (de unde?!…) şi şcoala a revenit la denumirea anterioară, s-a dat placa jos, a fost remontată cealaltă… Copiii şi profesorii, vrând, nevrând, s-au reobişnuit cu nou-vechiul nume… Nimeni n-a dat vreo explicaţie clară, onestă, logică. Nici protestele n-au avut spor, pur şi simplu s-a acţionat după principiul „ordinul se execută, nu se discută!" Poate cineva ar putea să-mi ofere vreo desluşire…, cea referitoare la încercarea de a stăvili apariţia a tot felul de titulaturi… dubioase pentru şcolile din draga noastră zonă geografică.., oferită unor naivi ca mine şi ca alţii, nu se susţine! Celelalte nume au rămas, „Paul Grigore" - nu!"

(Pe blogul ***ANLUMINURĂ***,
http://anluminura.blogspot.ro/2012/07/vizita.html.)

*

Paul obişnuia să ne salute cu formula : „*Te-am omagiat!"* Chiar asta făcea, cotidian, cu o generozitate discretă şi un spirit critic de o tandreţe şi subtilitate superlative.

Iartă-ne, prea bunule prieten, noi nu mai ştim să *Omagiem!*

Nu mai suntem decît, (aşa cum ai *văzut* tu de mult!):

Oameni cu branhii
în mlaştina albă.
Vremi chiciurate.
(septembrie 2013, pe blogul personal)

PETRU URSACHE sau cîteva gînduri despre Omul Bun al Culturii Româneşti

Cristos a Înviat!
Lăudat fie numele lui Isus Cristos!

Iată-mă, dragi prieteni ai cărţii şi ai culturii, în general, dar cu deosebire ai celor româneşti, în prag de seară, în faţa unei încercări care nu ştiu dacă nu depăşeşte săracele mele puteri în acest cîmp de *pace şi de luptă* în acelaşi timp.

Am a vorbi despre un autor pe care, din nesincronizare a vieţilor noastre, nu l-am întîlnit niciodată în viaţă, şi ale cărui cărţi le-am citit tîrziu, dar nu fără folos imediat. De fapt, nu despre un autor în sens restrîns, de semnatar al vreunei recente cărţi încerc să vă spun cîteva cuvinte, ci despre *o serie* de cărţi, despre *o operă* aproape integrală a unui cărturar în cel mai înalt sens al cuvîntului.

Aflaţi în fapt de seară, voi chema în sprijin *Bufniţa Minervei*, dar reîncarnată - de Petru Ursache, în al său monumental „Dosar mitologic al unei Capodopere"- în *Mioara Năzdrăvană*, care tulbură încă, prin originile sale arhaice universale, comportamentul moral şi existenţial al românilor supravieţuitori ai holocaustului axiologic comunist.

Pornind, sau chiar adăstînd mai mult, în acest *loc ales* al operei lui Petru Ursache, loc în care vom întîlni

şi spiritul lui Mircea Eliade, pe al lui Eminescu sau Blaga, am putea constata caracterul *enciclopedist* al lucrării sale. Dar, nu în varianta ilustrată de „enciclopediştii francezi" (D'Alembert, Diderot, D'Holbach), nici chiar de unii „enciclopedişti" români, precum Dimitrie Cantemir, Timotei Cipariu ori Nicolae Iorga, pentru a numi doar trei, din trei generaţii şi epoci diferite.

Scriind un mic text despre Mircea Eliade (prin anii şaptezeci ai secolului trecut), C. Noica îl încheia cu aceste cuvinte: *„Puţini oameni de ştiinţă au avut atîta bunătate."* Bunătate în raport cu istoria, străduindu-se toată viaţa, în toată opera sa ştiinţifică să pună *un sens* în cunoaştere şi în lume. Parafrazînd, îndrăznesc să spun, după citirea volumelor pe care Editura *Eikon* vi le propune acum, că *puţini oameni de cultură au avut mai multă bunătate faţă de cultura română decît Petru Ursache.*

Cu Petru Ursache, fie că te conduce prin teritoriile pîndite de riscuri ale „antropologiei ca ştiinţă neocolonială", fie că (re)dă demnitate sistemului naţional de filosofie vorbindu-ţi fără complexe de inferioritate despre „etnosofie" şi „etnofrumos", sau îţi vesteşte „moartea formei", ori te invită la o întîlnire cu „un vrednic" al zilelor noastre, dar care riscă să rămînă în continuare fără nume, „strigat" (cînd nu se ţipă de-a dreptul la el!), „Omul din Calidor", sau, din nou ca un *învăţător*, îţi educă sesibilitatea laică, hipersecularizată, pentru a te putea bucura şi de „estetica teologică" eşti, după credinţa ţăranului român, înregistrată de Ernest Bernea, la „loc bun", la „loc ferit". Adică, la *loc fecund*, bogat în sensuri şi semnificaţii, recuperator al memoriei arhetipale româneşti şi la *loc ferit de sminteala* vremurilor acestea, în care amnezia pare a fi o virtute

supremă. Un loc în care, cu vorbele lui Heraclit efesianul, încă *locuiesc zei.* Dar, fiind ai *locului*, ei iau mereu chipul protector al Mariei-Magdalena.

În dedicaţia cu care m-a îmbogăţit, pe *Mioriţa* sa, Petru Ursache mărturisea că a „rostuit" această carte „pe viaţă şi pe moarte", rezervîndu-şi sieşi doar rolul „anonimului păstor". *Pe viaţă şi pe moarte*, e scrisă, în fapt, toată opera învăţatului ieşean, român şi european. Pe viaţa şi moartea *lui* (cum adevereşte brava sa Doamnă, Magda Ursache, în *Universitatea care ucide*), dar, şi în aceasta constă izvorul bunătăţii lui de cărturar român, *pe viaţa şi pe moartea culturii române.* Un izvor nesecat, căci alimentat de cele şapte daruri ale Sfîntului Duh: duhul temerii, duhul tăriei, duhul sfatului, duhul ştiinţei, duhul cunoştinţei, duhul înţelegerii, duhul înţelepciunii.

Privite ca un corpus organic solidar, toate lucrările lui Petru Ursache descriu - şi iau în posesie doar pentru a ne-o dărui - o bucată românească din cerul culturii universale, înscriind românitatea în catalogul eternităţii al lumii. Punînd-o, adică, aşa cum spune inspirat prietenul şi „însoţitorul" său, Ştefan Arteni, „în acord cu ritmurile cosmice".

Ce-ar mai fi de spus? Ce-ar mai fi de spus *esenţial* despre un cărturar care a spus totul despre sine, un sine contopit pînă la anonimare cu sensurile arhaice ale culturii române, în cărţile sale „de învăţătură"?

Poate doar atît: *să luăm aminte*!

Căci, folosind chiar cuvintele lui Petru Ursache, armonizate spre a întîmpina o carte dedicată lui Emil Cioran de fratele acestuia, Aurel: „*Este o bucurie de mare curăţenie sufletească, mistică, fără asemănare cu plăcerile sentimentale prilejuite de vreo întîlnire*

agreabilă între cunoştinţe, de o veste bună, de cuvinte de laudă pentru fapte generoase."

„Cartea" - în cel mai complet sens, de dar al Cerului, ne mai aminteşte cu maximă tandreţe Petru Ursache - „este o grădină plină de flori-cuvinte bogate în arome şi înţelesuri înalte. Bucuria şi încîntarea îl aşteaptă pe acela care o deschide sau o descrie după puterea minţii sale."

Aşadar, Gaudeamus et plaudite cives!

(La Tîrgul de carte *Gaudeamus*, Cluj, aprilie 2015)

În loc de postfaţă:
Un far în vacarm

De câte ori citesc ceva de Vasile Gogea, regretând că nu suntem mai aproape, îmi vin mereu în minte, fără de vrere, umbrele unor prieteni comuni, care s-au dus şi de care ne-a legat şi ne leagă o anume iubire, Madi Marin, George Crăciun, Emilian Necula şi lista s-ar putea azi prelungi, căci pare că de pe acum avem mai mulţi prieteni şi cunoscuţi dincolo decât aici. Să se anunţe ei prin fotonii memoriei ori de câte ori ne gândim unul la altul, să fie o întâmplare oare faptul că atunci, când la Cluj mi-a înmânat ultimele lui trei cărţi, tocmai apărute (în timp ce prezentam volumul de poeme transpus de mine în română a lui Michael Krüger, în prezenţa acestuia), gândul m-a dus instantaneu la un alt bun prieten şi poet, Rolf Bossert? Ca şi acesta din urmă, Vasile este, înainte de a fi un creator genuin, un Om. Unul cunoscut pentru verticalitatea lui, pentru lipsa de compromisuri, pentru faptul că înainte de toate *este o conştiinţă*, deşi pentru mulţi el apare în postura unui „deranjator“, tulburând mereu tihna celor comozi, celor cantonaţi în rutină şi nepăsare, căci teama de schimbare e cumplită la mulţi, teama aceasta la gândul unei metamorfoze lăuntrice, pe care Vasile nu încetează a o denota, când sarcastic, când cu o anume ironie, o teamă care pare a-şi repeta cu un frison de spaimă: dacă accept lumina din abisul meu pierd totul …

Dincolo însă de aceste atitudini, Vasile este un vulnerabil prin excelenţă; o denotă şi cărţile lui tot atât de subţiri ca un obraz subţire, cum ar spune cronicarul, asta şi datorită unei anume smerenii fără de cea mai mică ostentaţie. Fireşte că aceste calităţi, care primează faţă de restul „defectelor“, proprii fiecăruia, nu l-au ajutat să-şi ocupe statutul pe care îl merită, însă ce rol covârşitor! Şi nu doar prin scrisul său, cât mai ales prin atitudinea sa civică atât înainte cât şi după schimbările tragice de macaz - căci revoluţia pare că abia acum se pregăteşte într-o manieră mai decisă, mai ales datorită sporirii unei anume *dărzenii a blândeţii*, pe care o observ la tot mai mulţi tineri atinşi de o anume aripă. Pe undeva „ignorarea“ lui l-a şi ajutat enorm lăuntric, deşi *durerea rămâne* (de altfel Gh. Grigurcu înscrie în acest sens inspirata sintagmă „îndurerată modestie“) estompată de o admirabilă luciditate şi Prezenţă, prin rolul reluat acordat memoriei, prin evocarea martirilor şi a altor portrete exemplare, date tot mai mult şi tot mai intenţionat uitării. Gogea este un reper, un far în vacarmul din jur, deşi în ultima vreme tot mai discret ca apariţie, aflat parcă într-un soi de retragere fertilă şi demnă, ca un melc în cochilia lui ...

Metoda de abordare a lui Vasile devine evidentă până şi în alegerea titlurilor volumelor sale. Astfel interviul cu Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca poartă titlul semnificativ *Voci în vacarm*[*], o aluzie directă şi subtilă la două lucruri esenţiale urmărite consecvent prin întrebările interviului: lipsa solidarităţii şi implicit izolarea, puţinătatea Vocilor din acest vacarm. Însuşi

[*] Vasile Gogea, *Voci în vacarm. Un dialog cu Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca*, cu o postfaţă de Liviu Antonesei, Ediţia I 2010, Ediţia a II-a 2013, Editura Eikon

acest cuvânt, vacarm, dobândeşte o semnificaţie deosebită; pe lângă celelalte conotaţii evocate pe parcurs de cei intervievaţi, el mai are una cu totul gravă: e vacarm şi se produce vacarm mereu atunci când cei care îl menţin şi îl instituie se simt mai mult ori mai puţin pătaţi. Este reacţia firească a apărării, când te simţi cu musca pe căciulă, când încerci să proiectezi propria vină asupra altuia. Solidaritatea intelectualilor ar fi trebuit însă să treacă decis peste toate acestea, căci de la ei se aştepta cel mai mult în ceeea ce priveşte mai întâi o anume exemplaritate de atitudine şi nu gruparea pe găşti după gradul de pătare şi implicit de partizanat, ori tocmai acest lucru nu a avut loc până azi, dimpotrivă s-a delimitat cu o agresivitate şi o animozitate ce depăşesc cu mult orice închipuire - se poate vorbi azi de o adevărată „academie“ strategică a vacarmului.

Revenind însă la metodologia textuală a lui Vasile, el se străduieşte să impună o voce limpede, clară prin precizia întrebărilor aflate şi ele sub semnul unei benefice contrageri. Un interviu care va rămâne ca document, ca mărturie esenţială, lucidă a unor adevăruri, însă şi a unor naivităţi inerente momentului şi a unei anume onestităţi credule a celor intervievaţi - să nu se uite faptul că acest interviu, valabil şi azi prin enunţuri de excepţie, a avut loc în aprilie 1990 ...

Vasile Gogea are harul de a scoate la iveală în cărţile lui *ineditul* din textele autorilor analizaţi, a semnificaţiilor ascunse şi care au scăpat multora*, darul esenţializării* unor calităţi definitorii ale autorilor accesaţi. Acest lucru se impune de timpuriu, începând cu lucrarea de licenţă a studentului Gogea Vasile din

1983, şi care îşi are istoria ei cu totul simptomatică ; ea poartă azi un titlu pe măsură, *Singur cu Hegel*[**]*...* Iată ce declară autorul lucrării după treizeci de ani de la apariţia ei: *am înţeles că în încercarea mea de a face un „portret inteligibil“ unuia dintre cei mai dificili, (obscuri) filosofi ai lumii, George Wilhelm Friedrich Hegel, fără să-mi dau seama, sub „desenul" vizibil am lăsat „urma“ (la trace, în înţeles derrida-ean) unui autoportret! Este „autoportretul“ unui tânăr pasionat de filosofia lumii dar şi a ţării sale, care trăieşte într-o societate cotropită şi dominată brutal de ideologie. Şi nu orice ideologie ... constat acum că în acei ani, am fost mai tot timpul „singur cu Hegel“, împotriva „sistemului“!* - iată, că ironia apare încă din acei ani, fiind utilizată cu mare iscusinţă şi instrumentalizată mai apoi, cu o anume reţinere, şi în poetica lui.

Fără a mă lansa într-o incursiune critică, nu pot să nu menţionez, o trăsătură ce devine dominantă în tot ce scrie Vasile - recursul său abia sesizabil (şi tocmai de aceea cu atât mai eficient) la *poezie*, mereu; şi asta atât prin citatul hegelian din Schiller, de la finalul lucrării („Din cupa acestui imperiu al spiritului spumegă infinitatea sa“), cât şi din ultimele cuvinte ale lui Gogea, extrem de simptomatice în acest sens, din mica auto-introducere a lucrării: „Prin urmare această carte nu vorbeşte doar despre Hegel, ci, mai mult, despre cel ce scriind despre acesta, pe sine s-a scris“. - Devine astfel limpede de ce poetica sa, atât cea din *Propoieziţii*[***], cât şi cea din celelalte cărţi se

[**] Vasile Gogea*, Singur cu Hegel*, cu o prefaţă de Vasile Muscă, 2013, Eikon

[***] Vasile Gogea, Propoieziţiile din Salonul 9 (6 fiind ocupat), 2014, Charmides.

caracterizează prin esenţialitate, concizie, contragere şi relevanţă absolută. El pare a prelua tehnica pictorilor şi graficienilor din Orient prin tuşe esenţiale, prin simplitate şi implicit prin profunzimea semnificaţiilor, pe care le conţin textele. Vasile are mereu tendinţa unică de a spori densitatea textuală până la reducerea ei la o caligrafie a mesajului subteran, care devine astfel şi mai percutant. La el intuiţia joacă un rol decisiv, deşi pregătirea lui a fost una în domeniul filozofiei - lucru care denotă rolul primordial şi vibrant al poeziei în tot ce aşterne pe hârtie; totul sub semnul unei construcţii logice impecabile. El sporeşte densitatea textuală, deşi recurge la desenul subţire, la zborul de tuşă al mesajului subteran.

Poemele din mica lui carte se află sub semnul unui ludus tragic. Sub egida acestui joc tragic, excelent regizat stilistic, şi care este anunţat prin mica şi încântătoarea povestire de la începutul volumului, (scrisă parcă pentru „copii"…), textele se derulează (dincolo de utilizarea litotei şi a sinecdotei) sub valenţa unui laconism poetic de excepţie, cu o variată încărcătură de semnificaţii, configurând cu mare fineţe mici monturi poetice, care îl singularizează. Mistuirea, setea care îl macină, devin vârful de pană cu care îşi înscrie *propoieziţiile* în atmosfera deseori crepusculară *a unei anume înserări,* toate aflate parcă mereu sub semnul umbrei sorbite-n umbră. Dincolo de explozia de reverberaţii a semnificaţiilor, pe care o provoacă tocmai prin laconism şi concizie, ele şochează şi încântă prin simplitate, prin „sărăcia" stilistică, ce nu-şi arogă nici o ostentaţie, graţie unui anume ludus perfect regizat, camuflând însă-n el un ton grav. Mulţumită acestor calităţi ele se oferă ca un evantai cititorilor de cea mai diversă vârstă în postura de *Dar*. Este modalitatea cea

mai elocventă a celebrului îndemn: a fi din nou copil, însă doar după ce ai străbătut infernul; şi Vasile l-a străbătut cum puţini din comilitonii lui, mai mult ori mai puţini celebri, au făcut-o, şi asta fără atitudini resentimentare ulterioare, fără mâhniri clamate, cu o anume împăcare amară şi discretă, care pare să-şi mistuie deîndată adjectivul...

Timpul în care trăim se caracterizează tot mai mult *prin superficialitate în dauna sacrului*, în fond printr-o *„gândire" fără conştientizare*, conştientizarea presupunând printre altele, *Prezenţă* absolută. De aici şi calitatea de feed-back a ironiei, un anume soi de ironie în textele sale, trasând deseori curbura unei ironii bonome, o ironie ce tinde spre *disoluia treptată a ego-ului auctorial* (anume poeme scurte, angulate aproape aforistic, însă şi cele ce par doar narate, mă determină să-l afiliez *poeziei transpersonale,* pe care o denotam cândva mai pe larg într-un eseu); o ironie fără nici o satisfacţie a moralizării, purificându-şi parcă prin sine actul etic până la mistuire, însă, ca şi în dozele homeopatice, ea se dispersează egal, fiind astfel atot-prezentă. Vasile pare să-şi înceapă orice scriere dinspre obsesia tăinuită a unei „ultime propoziţii", pe care o va scrie cândva, însă iată că un „curent" de vitalitate urcă deodată ca prin minune, parcă din alte vremuri în el, îl repune pe picioare făcând din el unul din cei mai redutabili şi mai eficienţi adversari ai falsităţii, ipocriziei, ticăloşiei, mojiciei, trădării, ai lipsei crase de onestitate şi dăruire, căci totul stă la el sub semnul tăinuit al unei „nemărturisite iubiri".

Formele de exprimare par să alunece, să gliseze unele în altele, instituind mereu o atitudine de excepţie. Toate genurile abordate au la el un miez comun*, poezia*. Sub semnul ei discret şi într-un rar echilibru stau toate

creaţiile sale. Ea le conferă perenitate, farmec, elocvenţă, pătrundere şi prospeţime. Fiecare rostire are o deschidere, lansează o jerbă de semnificaţii, care îi conferă o viabilitate incontestabilă. Acest lucru presupune însă un mare şi concentrat *travaliu lăuntric anterior*.

Decenţa, verticalitatea firii intră în dialog, în rezonanţă benefică, cu un anume laconism, cu o lapidară şi inspirată expunere, prefigurând un stil cu totul aparte. Toate acestea converg într-un adevărat experiment personal de adâncire lăuntrică; doar el poate mântui şi duce prin limpezire şi transparenţă la înţelegere, o înţelegere dinspre un alt nivel al conştiinţei, şi implicit la o împăcare, graţie limpezirii lăuntrice. Fiindcă, deşi s-ar spune că va rămâne mereu un neîmpăcat, se simte de pe acum în tot ce face şi este, tendinţa de mistuire absolută şi treptată a umbrelor adânci. Textele lui îşi menţin viabilitatea şi prospeţimea tocmai fiindcă rădăcina lor nevăzută şi tăinuită cu bună ştiinţă e *o anume tandreţe*. Altminteri ar putea scrie cineva aceste şire (care desigur că s-ar fi bucurat şi de adeziunea deplină a lui Rolf): „*în loc de ferestre/oglinzi/ să înlocuieşti căderea în gol/cu saltul în tine"*? - Pesemne doar constatând deîndată că oricât te-ai dărui, rămâne mereu un însemn de tristeţe … şi poate încă faptul că o anume Sete deţine mereu o geană de durere, de nostalgie şi melancolie, abia sesizabilă, o şoaptă pe care puţini o aud…

Andrei ZANCA

(În revista *ALTERNANŢE*, München, Nr. 2(7)/2015)

CUPRINS

Teroarea libertăţii (în loc de prefaţă) 7
Ultima zi a copilăriei 8
„Sfinxul" din Bădăcin 10
Viaţa şi jertfa lui Mircea Vulcănescu, „Cea mai înaltă lecţie de etică a omului de stat" 16
Cu „Seniorul" Coposu la Sighet. O poveste 21
Amintiri cîndva interzise. 23
Monica Lovinescu despre „cuvintele pe care nu le-a vrut nimeni" 25
Constantin Hagea: o conştiinţă în acţiune şi o jertfă pentru Ardeal 28
Liste ale istoriei, salutare pentru prezent 32
Dorin Tudoran şi Timothy Garton Ash: anatomia şi fiziologia lui Mefisto 36
Armando Perez Valladares sau hemografia suferinţei 40
Luca Piţu - un „cariu" al „limbii de lemn"! 44
Un ecorşeu al minciunii 48
Magda Ursache - despre comunism, nu doar cu exactitate 52
„Hexagonul" şi „Cercul". Cazul Jacquier 56
Alexandru Chira: un Geometru modern al unui Cosmos arhaic 60
Despre naivitate: 65
(I). Švejk - un naiv indestructibil. 65
(II). Între luciditate şi cinism 68
(III). „Naivii" D-lui Tismăneanu 72

Adrian Marino 77
1.Calea de acces..... 77
2. Adrian Marino la 25 de ani. „Exerciţii”(le) „de independenţă” sau „să n-o uităm pe... Mimi”! 79
Ion Bălin - un ambasador al Maramureşului 85
Mihai Şora: o *clipă solară* într-un *timp întunecat* 87
Mircea Ivănescu murind, nu voi mai ajunge niciodată la Sibiu! 92
Ultima *ieşire* a lui Gheorghe Crăciun 94
Chipul lui Octavian Paler în „oglinzile” Monicăi Lovinescu 96
(Schiţa intervenţiei la „Zilele comemorative *Octavian Paler*” - Făgăraş, 30-31 mai 2013).....96
Raţiunea magică. 5 note despre Mircea Eliade..... 108
Petre Ţuţea sau *Proiectul* ca Împotrivire 115
O recitare din Eminescu. Cu Ion Iuga la Sighet 122
Despre bătrînii din Ieud 127
Sfîntul Gheorghe „poticarul” din Cluj 128
Gumele! sau a doua ucidere a lui Paul Grigore 130
Petru Ursache sau cîteva gînduri despre Omul Bun al Culturii Româneşti 136
În loc de postfaţă: Un far în vacarm 140